

Grey Scale #13

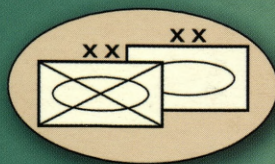

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

Ryszard Chrobak
Jan Posobiec
Grzegorz Sobolewski

DZIAŁANIA BOJOWE DYWIZJI

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH

AON 5:03

Ryszard CHROBAK
Jan POSOBIEC
Grzegorz SOBOLEWSKI

DZIAŁANIA BOJOWE DYWIZJI

WARSZAWA 2003

Projekt okładki
Grzegorz Sobolewski

Zdjęcia na okładce
www.pancerni.to2.pl

Redaktor techniczny
Beata Klarowska

Korekta
Małgorzata Sęktas

20720

Skład, druk i oprawa: Akademia Obrony Narodowej – Wydział Wydawniczy
00-910 Warszawa, al. gen. A. Chruściela 103, tel. 681-40-55, tel./faks 681-37-52
Zam. nr 857/2003

SPIS TREŚCI

Wstęp	5
1 TAKTYKA JAKO SKŁADOWA SZTUKI WOJENNEJ	7
2. CZYNNIKI WPLYWAJĄCE NA ZMIANY STRUKTUR ORGANIZACYJNYCH	11
3. OBRONA	16
3.1. Zasady ogólne	16
3.1.1. Rodzaje obrony	18
3.1.2. Struktura działań obronnych	21
3.1.3. Czynniki działań obronnych	22
3.2. Cel i zadania dywizji w obronie	27
3.3. Ugrupowanie i struktura obrony	31
3.4. Prowadzenie obrony	35
3.4.1. Działanie sił przesłaniania	36
3.4.2. Rozstrzygająca walka obronna	39
4. NATARCIE	46
4.1. Zasady ogólne	47
4.1.1. Struktura działań zaczepnych	52
4.1.2. Formy natarcia	55
4.1.3. Rodzaje natarcia	56
4.2. Zadania i ugrupowanie dywizji w natarciu	58
4.3. Prowadzenie natarcia	63
4.3.1. Manewr wojsk (podejście i rozwinięcie)	64
4.3.2. Uderzenie (atak i przełamanie obrony)	68
4.3.3. Rozwinięcie natarcia (walka w głębi obrony przeciwnika)	70
5. DZIAŁANIA OPÓŹNIAJĄCE	73
5.1. Zasady ogólne	74
5.2. Rola i zadania dywizji prowadzącej działania opóźniające	75
5.3. Prowadzenie działań opóźniających	77
ZAKOŃCZENIE	84
BIBLIOGRAFIA	85

WSTĘP

Nakreślenie realnej wizji przyszłego pola walki to zadanie niezwykle trudne. Mimo powtarzających się na przestrzeni wieków, wojen i konfliktów o różnej skali i natężeniu rzadko udaje się teoretykom wojskowym przewidzieć przebieg przyszłej wojny. Nie oznacza to jednak, że nie należy podejmować prób spojrzenia w przyszłość i poszukania odpowiedzi na dręczące polityków i wojskowych pytanie – *jaka będzie przyszła wojna?* Odpowiedź na to pytanie ma na celu nie tyle zaspokojenie ciekawości, ale przede wszystkim poszukiwanie możliwości wcześniejszego przygotowania państwa, a w tym jego sił zbrojnych do ewentualnej wojny.

Współczesne środki rażenia, co pokazała ostatnia wojna w Iraku, umożliwiają różnorodne oddziaływanie na przeciwnika bez względu na to, w jakiej odległości się znajduje a precyzja uderzeń umożliwia prawie stuprocentową pewność rażenia wybranego obiektu. Dalszy rozwój środków walki prawdopodobnie pójdzie w kierunku kolejnego zwiększania precyzji rażenia kosztem mocy ładunków, a wymiar lądowy walki ogólnowojskowej nabierze wymiaru powietrzno-lądowego. Świadczy o tym wzrastająca rola lotnictwa, w tym głównie lotnictwa wojsk lądowych. Wyposażenie współczesnych armii w śmigłowce bojowe i transportowe stanowiące nie tylko środki transportu, ale także, a może przede wszystkim środki walki, umożliwiające głębokie oddziaływanie na tyły przeciwnika przy wykorzystaniu desantów taktycznych i grup desantowo-szturmowych.

Przywoływana już wojna pokazuje również i to, że nadal niepoślednią rolę odgrywają w niej związki taktyczne i oddziały wojsk. Na plan pierwszy wysuwa się walka o przewagę informacyjną. Bez sprawnie działającego systemu informacyjnego nie sposób mówić o skutecznym dowodzeniu wojskami.

Automatyzacja wielu procesów walki w efekcie swej powszechności wymagać będzie w przyszłości wielu przedsięwzięć z zakresu jej ochrony i obrony. Bez tych zabiegów nie będzie możliwe ani terminowe podejmowanie uzasadnionych decyzji ani skuteczne kierowanie ogniem. Niebagatelną rolę spełniać będzie także informacyjne oddziaływanie na przeciwnika. Wzrośnie, więc ranga walki elektronicznej. Skuteczne jej zastosowanie może nie tylko utrudnić przeciwnikowi dowodzenie, ale także stworzyć warunki do wykonania postawionych zadań przy minimalnych stratach własnych.

Wychodząc z takich założeń perspektywicznego pola walki i dostrzegając równocześnie wagę działań taktycznych różnych szczebli dowodzenia w osiąganiu celów operacyjnych i strategicznych oddajemy do rąk Czytelników zwarty materiał dotyczący podstawowych rodzajów walki współczesnego związku taktycznego.

W niniejszym opracowaniu przedstawiono rozwiniętą i uporządkowaną interpretację postanowień zawartych w regulaminach i podręcznikach. Staraliśmy się akcentować kwestie w naszej ocenie najistotniejsze oraz budzące kontrowersje.

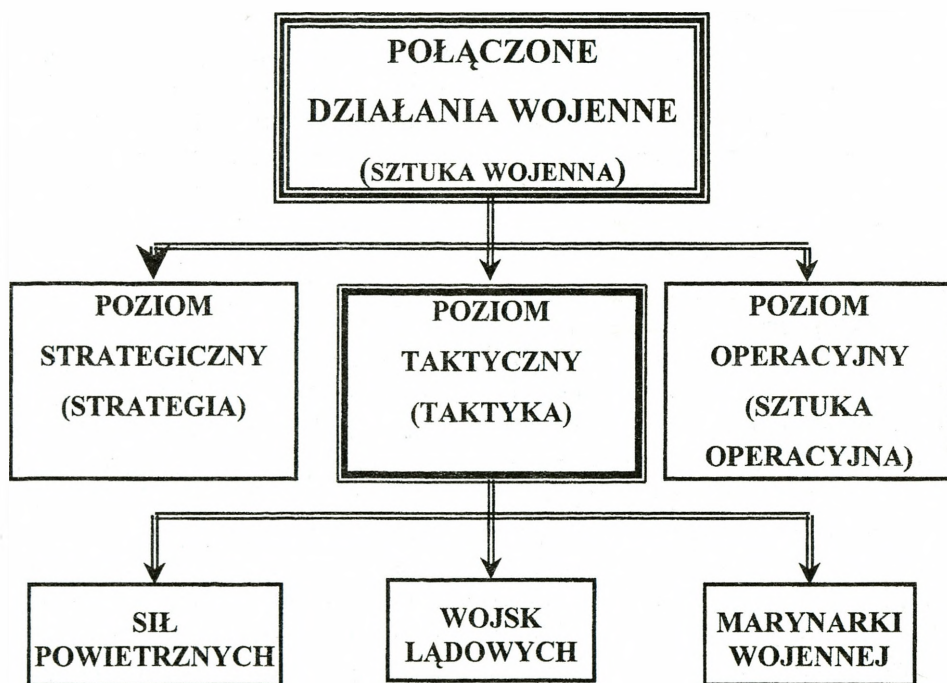
Pierwszy teoretyczny rozdział opracowania zawiera systematykę terminologię poruszanego obszaru zainteresowania w reakcji na zmiany dokonane w wielu opracowaniach literatury przedmiotu.

Rozdziały traktujące o podstawowych rodzajach walki tzn. obronie, natarciu i działaniach opóźniających zawierają uogólnione wnioski dotyczące zasad i prawideł przygotowania i prowadzenia walki przez dywizję ogólnowojskową.

Jesteśmy przekonani, że graficzne załączniki zamieszczone na końcu opracowania pozwolą na pełniejsze zrozumienie i jednolitą interpretację problematyki poruszanej w treści poszczególnych rozdziałów.

1. TAKTYKA JAKO SKŁADOWA SZTUKI WOJENNEJ

Prowadzenie współczesnych połączonych działań wojennych zawiera się w trzech szczeblach (poziomach): strategicznym, operacyjnym i taktycznym. Nie istnieją wyraźne rozgraniczenia między tymi trzema szczeblami połączonych działań i nie są one związane z żadnym konkretnym szczeblem dowodzenia, wielkością jednostki wojskowej, elementem wyposażenia czy rodzajem wojsk lub ich składem. Działania są definiowane jako strategiczne, operacyjne lub taktyczne w oparciu o ich skutek lub udział w osiągnięciu celów strategicznych, operacyjnych lub taktycznych. Koncepcja ta odnosi się nie tylko do konfliktów, ale i do działań innych niż konflikt zbrojny.

Rys. 1.1. Miejsce taktyki wojsk lądowych w sztuce wojennej

Poziom strategiczny (strategia) określa wojskowe cele strategiczne i definiuje cele kampanii, których osiągnięcie będzie decydować o zwycięstwie. Rozpoznaje wszelkie polityczne, finansowe lub prawne ograniczenia zasad użycia wojsk, ze szczególnym uwzględnieniem interesów partnerów Sojuszu. Rozpatruje rozmiesz-

czenie sił i środków i ustanawia ogólne postanowienia naczelnego wodza i ogólne ustalenia dowódcze.

Dowództwo Strategiczne może, więc otrzymać polecenie przygotowania planu kampanii, który po zatwierdzeniu przez Radę Północnoatlantycką, będzie przekazany dowódcy operacyjnemu do rozwinięcia w plan operacyjny. Następnie Dowództwo Strategiczne będzie nadzorować działania po to by zapewnić, dowódcy operacyjnemu stałe otrzymywanie właściwych zadań.

Poziom operacyjny odpowiada za takie taktyczne użycie wojsk, by osiągnąć cele strategiczne. Na tym poziomie działań wojska osiągają cele strategiczne przez zaplanowanie, zorganizowanie i przeprowadzenie kampanii i operacji. Pojęcie „Sztuka operacyjna” używane jest, by opisać procesy myślowe oraz środki, które są używane przez dowódcę na tym poziomie działań.

Na poziomie taktycznym zamierzony efekt jest związany z planowaniem, walką i osiąganiem zwycięstwa przez synchronizację manewru i ognia związków taktycznych oddziałów i pododdziałów. Sukcesy i porażki na szczeblu taktycznym tworzą warunki działań na szczeblu operacyjnym.

Z powyższego wynika, że **taktyka to część sztuki wojennej obejmująca teorię i praktykę przygotowania i prowadzenia walki przez pododdziały, oddziały i związki taktyczne różnych rodzajów sił zbrojnych, wojsk i służb.**

Struktura taktyki uzależniona jest od rodzajów sił zbrojnych, rodzajów wojsk oraz cech swoistych ich użycia w walkach, bitwach i operacjach. Dlatego też wyróżniamy:

- taktykę wojsk lądowych;
- taktykę sił powietrznych;
- taktykę marynarki wojennej.

Taktyka wojsk lądowych zajmuje się sposobami działania pododdziałów (drużyna, pluton, kompania, batalion), oddziałów (pułk, brygada) oraz związków taktycznych (dywizja). Dostrzec, więc można, iż działania wojsk lądowych stanowią podstawowe ogniwo sztuki wojennej gdyż zajmują swe ważne miejsce w strategii oraz sztuce operacyjnej i taktyce.

Taktyka wojsk lądowych była początkowo utożsamiana z taktyką ogólną i taką jej interpretację znajdujemy w Leksykonie Wiedzy Wojskowej. Jednak sukcesywne pojawianie się nowych środków walki i zarysowująca się wyraźna specyfika działań przyczyniły się w głównej mierze do powstania taktyki każdego z rodzajów wojsk. Uzbrojenie i sprzęt, jakim one dysponują, odzwierciedla prawidłowości rządzące ich walką, określa ich rolę i przeznaczenie, a także sposób ich wykorzystania i współdziałania z innymi rodzajami wojsk. Zaistniała, zatem potrzeba racjonalnej koordynacji, zespalającej wysiłki w ramach taktyk poszczególnych rodzajów wojsk wchodzących w skład wojsk lądowych. W ten sposób powstała (została wyodrębniona) taktyka ogólna, która stanowi niejako „klamrę spinającą”

taktyki rodzajów wojsk,¹ co należy rozumieć, że taktyka ma swoją teorię ogólną, stanowiącą podstawę dla taktyk rodzajów wojsk.

Taktyka rodzajów wojsk obejmuje teorię i praktykę przygotowania i prowadzenia walki przez specjalistyczne (typowe) pododdziały, oddziały i związki taktyczne rodzajów wojsk.

Taktyka i taktyki rodzajów wojsk tworzą logicznie i racjonalnie uporządkowaną całość przy jednoczesnym zachowaniu odrębności podkreślającej zakresy odpowiedzialności i specjalizacji.

Teoria taktyki wyjaśnia istotę walki, stanowi zespół tez i twierdzeń logicznie uporządkowanych i naukowo uzasadnionych, wyznacza zakres problemowy taktyki w ramach sztuki wojennej, określa efektywne, sprawdzone w praktyce sposoby przygotowania i prowadzenia walki. Przedstawione podstawy mają charakter uniwersalny, stanowią w pewnym sensie mądrość taktyczną gromadzoną niekiedy na przestrzeni wieków.

Teoria ogólna taktyki obejmuje teoretyczne podstawy taktyki, do których zaliczamy: typologię (klasyfikację, systematykę), terminologię taktyczną; podstawowe kategorie taktyczne, zasady sztuki wojennej w wymiarze taktycznym i ogólne zasady działań taktycznych, zwłaszcza podstawowych rodzajów walki – obrony natarcia i działań opóźniających oraz czynniki walki zbrojnej.

Praktyka taktyki są to, wynikające z teorii, świadome i celowe, wszelkie działania wojsk na szczeblach taktycznych. Wyróżniamy wojenną praktykę taktyki, która jest dla teorii najcenniejszym źródłem poznania oraz pokojową (szkoleniową) praktyką taktyki, podczas której weryfikowane są koncepcje teoretyczne.

Między teorią i praktyką taktyki występuje sprzężenie zwrotne polegające na wzajemnych zależnościach, wzbogacaniu się, uzupełnianiu i twórczym współdziałaniu.

Walka w interpretacji ogólnej jest to działanie mające na celu uzyskanie, przeprowadzenie czegoś albo występując, opierając, sprzeciwiając się komu lub czemu².

Walka zbrojna – rodzaj walki polegający na prowadzeniu działań, których celem jest zniszczenie (obezwładnianie) przeciwnika przy wykorzystaniu broni³.

Z uwagi na środowisko walka zbrojna może być toczona na lądzie (walka lądowa) w powietrzu (walka powietrzna) i na morzu (walka morska). Ze względu na skalę zjawiska walka zbrojna może występować na szczeblu strategicznym, operacyjnym i taktycznym. Toczona na szczeblu strategicznym nosi nazwę kampanii, na szczeblu operacyjnym bitwy lub operacji, na szczeblu taktycznym określana jest mianem walki (boju) i definiowana jako **każde starcie z przeciwnikiem w skali taktycznej**.

¹ Por. B. Chocha, *Rozważania o taktyce*, Warszawa 1982, s. 19–20.

² *Mały słownik języka polskiego*, Warszawa 1995, s. 1001.

³ *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa 1996, s. 100.

Ze względu na cel walkę zbrojną można podzielić na **obronną** i **zaczepną**, niezależnie od tego, jakiego dotyczy szczebla.

Na szczeblu operacyjnym zasadniczymi operacjami lądowymi są operacje zaczepne i obronne. Na szczeblu taktycznym wyszczególnia się **działania zaczepne (natarcie)**, **działania obronne (obrona)** i **działania opóźniające**. Łącznie zapewniają one elastyczność i płynność walki na lądzie i pozwalają na różnicowanie tempa działań. Wszystkie rodzaje operacji i walki mogą mieć miejsce w styczności z przeciwnikiem i mogą być przeprowadzane równocześnie przez poszczególne elementy wchodzące w skład wojsk lub w określonej kolejności przez określony rodzaj wojsk.

Aby zapewnić ciągłość operacji, operacje są łączone przez etapy pośrednie, w których wojska wychodzą z walki lub dążą do ponownego kontaktu z przeciwnikiem.

Etapami pośrednimi podczas operacji są:

- dążenie do styczności z przeciwnikiem;
- bój spotkaniowy;
- działania na połączenie;
- wycofanie;
- luzowanie wojsk.

Przedstawiona powyżej klasyfikacja działań operacyjnych i taktycznych różni się od dotychczasowego ujęcia regulaminowego. Zmiany wynikają z potrzeby dostosowania jej do obecnych realiów w Wojskach Lądowych gdzie coraz powszechniej znajduje zastosowanie publikacja sojusznicza ATP-3.2.

Nie zmienia to faktu, że w działaniach taktycznych priorytetową rolę odgrywają obrona, natarcie i działania opóźniające i to właśnie one stanowią przedmiot naszego zainteresowania w niniejszym opracowaniu odnoszącym się do szczebla związku taktycznego (dywizji).

2. CZYNNIKI WPŁYWAJĄCE NA ZMIANY STRUKTUR ORGANIZACYJNYCH

Wieloaspektowe podejście do reformowania struktur organizacyjnych Wojsk Lądowych w ostatniej dekadzie ubiegłego wieku i w pierwszych latach obecnego niosły za sobą wiele ciekawych koncepcji. W większości przypadków uwzględniały one wyzwania przyszłości oraz wymóg ścisłego współdziałania z sojusznikami z NATO przy planowaniu realizacji wspólnych zadań.

Każde rozwiązanie wypracowane wspólnie w najlepszej wierze przez wysokiej klasy specjalistów z różnych instytucji MON musiało się jednak zmierzyć z realizmem budżetowym i w efekcie daleko odbiegało od oczekiwań i pierwotnych zamierzeń.

Należy też pamiętać, że w naszych siłach lądowych istnieją konkretne dywizje i brygady, zatem nie możemy mówić o tworzeniu ich struktur od nowa a raczej o modyfikacji lub przekształcaniu. Przekształcenia te wynikają z konieczności dostosowania struktur do nowych uwarunkowań, oczekiwań i przewidywanych dla nich zadań, z których najważniejsze to:

- obrona integralności i suwerenności państwa;
- stwarzanie warunków do działania wojsk sojuszniczych na obszarze naszego kraju;
- udział wydzielonych sił (kontyngentów) w ramach wojsk sojuszniczych;
- działania na rzecz wymuszania pokoju.

Biorąc pod uwagę obszar realizacji powyższych zadań należy stwierdzić, że mogą się one odbywać zarówno na obszarze naszego kraju, jak i poza jego granicami.

Innym kryterium klasyfikacji może być zaangażowanie partnerów sojuszniczych z NATO. Przejawiać się ono może w ramach działań:

- samodzielnych – narodowych,
- wielonarodowych jako wiodący kraj,
- wielonarodowych jako uczestnik wydzielający kontyngent narodowy⁴.

Wstąpienie do NATO oznacza, że oprócz parasola ochronnego i wsparcia członków Sojuszu w wypadku powstania zagrożenia musimy również być gotowi, a przede wszystkim zdolni, do udziału w działaniach wojennych poza swoim terytorium, w obronie napadniętego sojusznika. Teza ta znajduje swoje odzwierciedlenie w licznych dokumentach normatywnych obowiązujących na szczeblu NATO. Ma również swój wyraz praktyczny w ćwiczeniach prowadzonych w krajach członkowskich Sojuszu.

Nowe spojrzenie na działania zaczepne wymaga, zatem dokonania stosownych zmian, które umożliwią funkcjonowanie wojskom lądowym w ramach standardów sojuszniczych, lecz jednocześnie uwzględniać będą nasze narodowe, wewnętrzne uwarunkowania, tradycje i doświadczenia oraz przede wszystkim wymogi pola walki XXI wieku.

⁴ *Teoretyczne podstawy operacji połączonych*, Warszawa 1999, s. 125.

Biorąc powyższe pod uwagę można przyjąć, że podstawowymi wyznacznikami reorganizacji podstawowej jednostki operacyjnej a więc dywizji są:

- uzbrojenie i wyposażenie pozwalające na samodzielną i wielowymiarową działalność;

- odpowiednia struktura sztabu;
- samodzielność zabezpieczenia logistycznego;
- nowoczesne środki łączności;
- przystosowanie do przerzutu drogą powietrzną wydzielonych komponentów.

Zasadniczymi ogniwami struktury organizacyjnej wojsk lądowych są rodzaje wojsk. Zaliczamy do nich: wojska zmechanizowane; wojska pancerne; wojska raketowe i artylerie; wojska obrony przeciwlotniczej; wojska inżynieryjne; wojska obrony przeciwochemicznej; wojska łączności i informatyki; wojska desantowo-szturmowe, wojska rozpoznania i walki elektronicznej.

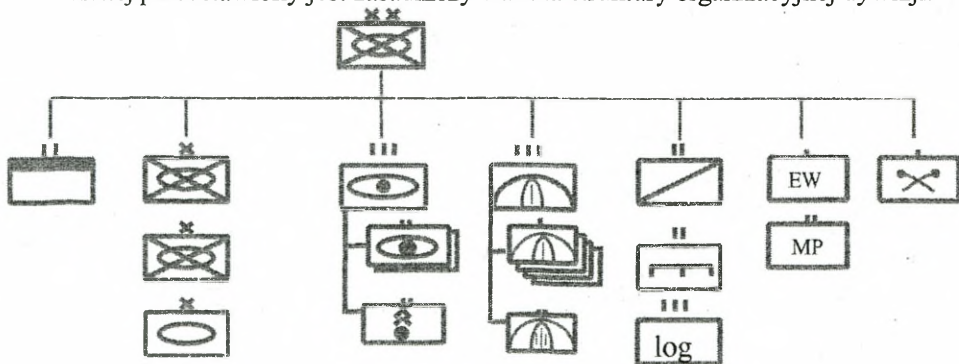
Najwyższym szczeblem organizacyjnym w strukturach sił lądowych jest Korpus Zmechanizowany (KZ) definiowany jako związek operacyjny (ZO). Nie ma on organizacji stałej, lecz tworzony jest zgodnie z zaistniałym zapotrzebowaniem, które z kolei wynika z przyjmowanej koncepcji operacyjno-strategicznej.

Skład organizacyjny korpusów uzależniony jest od wielu czynników wewnętrznych i zewnętrznych. Możliwe zagrożenie, położenie geograficzne oraz poprzednia koncepcja dyslokacji jednostek złożyły się na obecny kształt organizacyjny okręgów wojskowych i wydzielonych do korpusów wojsk.

W odróżnieniu od KZ związki taktyczne (dywizje), oddziały (brygady, pułki), pododdziały (bataliony, kompanie, plutony) mają po sformowaniu organizację stałą. Nie oznacza to, że jest to struktura jednolita.

Wewnętrzny skład dywizji i brygad może być zróżnicowany tak pod względem organizacyjnym jak i uzbrojenia oraz wyposażenia. W 1 KZ dywizja kawalerii pancernej (11DKPanc) ma dwie brygady kawalerii pancernej (BKPanc) i jedną brygadę zmechanizowaną (BZ), a dywizje zmechanizowane mają w swym składzie jedną BPanc i dwie BZ. Również w BZ może być dwa lub trzy bz i jeden bcz.

Poniżej przedstawiony jest zasadniczy wariant struktury organizacyjnej dywizji.

Rys. 2.2. Struktura organizacyjna DZ

Tabela 1.1. Zestawienie stanów osobowych i wyposażenia 1 DZ

Wyszczególnienie	I bów	I3 BPanc	11 BZ	12BZ	Ipa	I pplot	I br	I bsup	I plog	I bżW	I kWE	Ikchem	Razem
Stan osobowy	588	2406	2749	2749	827	628	480	660	1452	320		107	12966
Śmigłowce W3W							4						4
Śmigłowce Mi-8							4						4
Czołg T-72		80	40	40									160
BWP		40	80	80			6						206
BWP-1K		1	2	2									5
BWR							3						3
122 mm hbs 2S1		24	24	24	48								120
ZSU-23-4		4	4	4									12
Transporter pływający PTS								10					10
TRI		1	1	1				9					12
Spycharka szybkobieżna BAT		2	2	2		2		2					10
Most czołgowy BLG		2	2	2				6					12
WZT	1	8	5	5	3	1			8				31
WPT Mors		5	8	8					8				29
MTLB		1	1	1				9					12
RAZEM poj. gąsienicowych	1	168	169	169	51	3	9	36	16	0	0	0	622
BRDM-2/2RS		14	14	14		4	12					5	63
BRDM R-5		5	5	5			7						22
Wozy dowodzenia MRYS	2	7	7	7	1	2		1	2				29
WDSz	14	14	14	14	6	4	2	2	4				74
RWLC10/10T/10K	25	3	3	3	2	1							37
WK	8	8	8	8	4	2							38
9P 133 Malutka			9	9									18
120 mm moździerz wz.38/43		6	18	18									42
BM-21					24								24
PRWB OSA						16							16
PPZR GROM	4	24	24	24		8							84
ZU-23-2	2	8	8	8		18							44
57 mm armata plot. S-60		4	4	4									12

Obecny kształt struktury organizacyjnej dywizji ogólnowojskowej jest wynikiem prowadzonej od początku lat dziewięćdziesiątych restrukturyzacji w siłach zbrojnych RP. Przyjęty kierunek zmian był podporządkowany różnym priorytetom podwyższającym operatywność i zdolność bojową wojsk. Niewątpliwie przyniosło to w rezultacie częściowe przystosowanie naszych struktur do standardów NATO celem osiągnięcia właściwego poziomu interoperacyjności.

Istnieje wiele przesłanek pozwalających przewidywać, iż w najbliższej i dalszej przyszłości będą następowały istotne zmiany w strukturach wojsk lądowych. Kierunek tych zmian wytyczy dynamiczny rozwój działań w wymiarze powietrzno-lądowym, jak również zapotrzebowanie na lekkie i operatywne formacje zdolne realizować skomplikowane zadania zarówno w operacjach militarnych jak i w operacjach innych niż wojna.

3. OBRONA

Rozpatrując walkę zbrojną jako oddziaływanie na siebie dwóch przeciwnie skierowanych systemów zbrojnych, pojawia się termin **obrona**, rozumiana potocznie jako odpieranie napaści, odparcie ciosu lub bronienie się. Posiada ona swoją długą – wielowiekową historię, w której możemy odnaleźć ewolucję i sukcesywnie jej doskonalenie. Inaczej przedstawiała się obrona w okresie średniowiecza, inaczej we wrześniu 1939 roku, inny jest też obraz obrony w ostatnich konfliktach. Wyposażenie wojsk w coraz to nowsze środki walki nie pozostaje bez wpływu na charakter działań. Wraz z przemianami środowiska walki zmienia się też obrona. Współczesny teatr działań charakteryzuje się mobilnymi i efektywnymi środkami walki zbrojnej, szeroko stosowaną elektroniką integralnie związaną z systemem informacyjnym, wysoką precyzją i skutecznością środków rażenia, co stawia wysokie wymagania walce obronnej. Działania obronne postrzega się jako rodzaj działań, w których broniące się siły zdolne są zadać straty przeciwnikowi już na dalekich podejściach, odeprzeć uderzenie, utrzymać określony obszar terenu i zachować zdolność do realizacji kolejnych zadań.

Teorią obrony zajmuje się wielu teoretyków wojskowych, jednak stały rozwój techniki, w tym środków walki, zbierane doświadczenia ostatnich konfliktów powodują, iż w znacznym stopniu teoria walki ulega stałej dezaktualizacji. Powstają nowe doktryny, nowe regulaminy /ATP-3.2/, istnieje zatem zapotrzebowanie na dokonanie weryfikacji istniejącej narodowej teorii obrony w myśl nowych dokumentów normatywnych narodowych i sojuszniczych.

3.1. Zasady ogólne

W klasyfikacji działań wojennych na poziomie taktycznym obrona została określona jako zasadniczy rodzaj. Określając termin obrona dywizji możemy przyjąć, iż *jest to zamierzony lub wymuszony rodzaj walki polegający na udaremnieniu lub odparciu uderzeń przeciwnika, zadaniu mu maksymalnych strat i utrzymaniu zajmowanego pasa*. Współcześnie w wypadku agresji przeciwnika obrona polegająca na odparciu natarcia i utrzymaniu zajmowanego obszaru może okazać się niewystarczająca. Przeciwnik odparty na jednym kierunku może próbować uzyskać powodzenie na innym. Dlatego też celem obrony musi być również rozbięcie nacierających wojsk przeciwnika. Rozbięcie ich w takim stopniu, aby nie mogły odtworzyć zdolności bojowej i przejść ponownie do operacji zaczepnej. obrońca musi dążyć do uzyskania rozstrzygnięcia. Z uwagi na konieczność zminimalizowania szkód i strat na własnym terytorium obrońca powinien dążyć do uniemożliwienia przeciwnikowi dalszego działania i odebrania mu swobody operacyjnej, na

przykład poprzez odcięcie jego linii komunikacyjnych lub przez okrążenie jego zgrupowań uderzeniowych.

O wykonaniu zadań i osiągnięciu celu obrony prowadzonej przez związek taktyczny decydować, więc będzie zorganizowanie we właściwym czasie skutecznego rażenia ogniowego i przygotowanie systemu zapór inżynierskich, racjonalne wykorzystanie obronnych właściwości terenu i rozbudowa inżynierska obrony, odpowiednie ugrupowanie wojsk i ich mobilność oraz racjonalne połączenie działań wszystkich sił, w tym lotnictwa wojsk lądowych, uczestniczących w walce obronnej.

Trwałość obrony to zdolność do skutecznego przeciwstawiania się przeciwnikowi w nakazanym miejscu i czasie. Warunkami jej osiągnięcia są przede wszystkim odporność na oddziaływanie przeciwnika, żywotność broniących się wojsk, ich uporczywość i utrzymywanie się na zajmowanych pozycjach. Ta właściwość obrony, oparta na sile ognia broniących się wojsk, ich manewrowości i wykorzystaniu dogodnych właściwości terenu, prowadzi do rozbicia bądź poważnego osłabienia przeciwnika i utrzymania zajmowanego pasa obrony, a tym samym do wykonania otrzymanego zadania. Trwałość obrony jest nierozzerwalnie związana z jej drugą cechą, jaką jest **aktywność**. Obrona jest tym bardziej trwała, im aktywniejsze będą działania obrońcy. Im mniejsze są siły przeznaczone do obrony danego obszaru, tym bardziej muszą być one mobilne i aktywne tak, aby obrońca mógł uprzedzić nacierającego w decydujących momentach i miejscach walki obronnej.

Jedną z podstawowych cech walki obronnej musi być wysoka jej *manewrowość*. Wyrażać się ona powinna w umiejętności dokonywania szybkich manewrów wojsk i środków walki z kierunków nieatakowanych i obsadzania nimi rubieży obronnych lub wykonania kontrataków. Istotą wspomnianej manewrowości nie jest wyłącznie szybkość fizycznego przemieszczania się wojsk, lecz zdolność do szybkiego zbierania, przetwarzania i przekazywania informacji, wypracowania decyzji, przetwarzania wytycznych i rozkazów na różnych szczeblach dowodzenia oraz reagowania na rozwój sytuacji. Przewaga jako zasada sztuki wojennej obrońcy powinna wyrażać się tutaj w zapewnieniu korzystnego stosunku sił we właściwym miejscu i we właściwym czasie. Służyć temu ma zapewnienie swobody ruchu (swobody operacyjnej) własnym wojskom przy jednoczesnym ograniczeniu ruchliwości przeciwnika. Takie działanie stworzy możliwość przejścia inicjatywy, umożliwi zachowanie woli walki i utrzymanie ważnych obszarów, a ponadto zapewni przenoszenie punktu ciężkości na zagrożone kierunki.

Obrona związku taktycznego powinna się charakteryzować następującymi właściwościami:

- możliwością jak najszybszego rozpoznania prawdopodobnych kierunków uderzeń przez przeciwnika;
- niszczeniem wykrytych środków rażenia i obezwładniania elektronicznego, stanowisk dowodzenia i środków łączności;
- prowadzeniem skutecznej walki ze środkami napadu powietrznego, zwalczanie desantów powietrznych, pododdziałów i grup powietrzno-szturmowych (desantowo-szturmowych), a na kierunkach nadmorskich – desantów morskich;

- wykorzystaniem właściwości taktycznych terenu do prowadzenia ognia, organizowania zapór i przeszkód, które ograniczą nacierającemu prowadzenie obserwacji i manewru;

- rozśrodkowaniem oraz maskowaniem wojsk i obiektów;

- sprawnym odtwarzaniem naruszonego rejonu obrony i nieprzerwanym oddziaływaniem ogniem na elementy ugrupowania przeciwnika;

- prowadzeniem działań na całą głębokość ugrupowania w celu zakłócenia zorganizowanego rozwinięcia zgrupowania uderzeniowego oraz wprowadzania odwodów;

- wykonywaniem kontrataków i manewrów połączonych z utrzymywaniem najważniejszych rejonów i obiektów;

- skuteczną ochroną wojsk i obiektów logistycznych;

- prowadzeniem działań w wymiarze powietrzno-ładowym;

- synchronizowaniem efektów użycia wszystkich sił i środków biorących w niej udział;

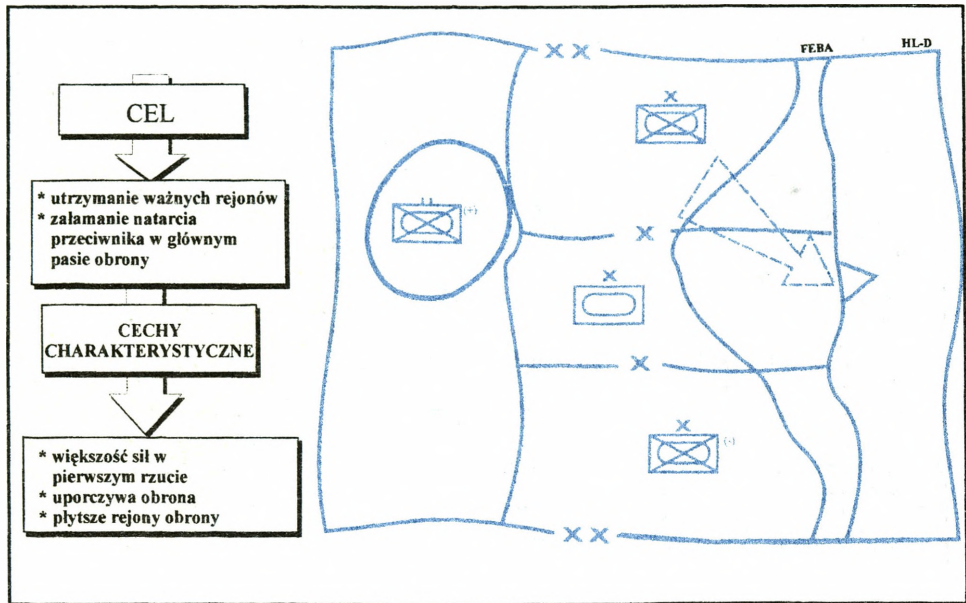
- ruchliwością wojsk i manewrowością środków ogniowych zapewniających stałe dezorganizowanie i opóźnianie natarcia przeciwnika.

Powyższe rozważania pozwalają wnioskować, iż przez *trwałość i skuteczność działań obronnych należy rozumieć, że są to cechy określające stopień trudności jej pokonania broniących się wojsk oraz zdolność do stawiania skutecznego oporu i załamania natarcia przeciwnika lub pozbawienie go inicjatywy, czyli osiągnięcie celu działań obronnych*. Umiejętne użycie posiadanych sił i środków walki będących w dyspozycji dowódcy związku taktycznego w odniesieniu do działania przeciwnika jak też środowiska pola walki w odpowiednim czasie warunkuje o osiągnięciu zakładanego celu.

3.1.1. Rodzaje obrony

Kolejną właściwością charakteryzującą obronę związku taktycznego jest jej rodzaj i w zależności od zamiaru prowadzenia działań i sposobu osiągnięcia celu walki możemy wyróżnić **obronę pozycyjną** (stałą) i **manewrową (ruchową)**. Na szczeblach taktycznych dominującą z zasady będzie obrona pozycyjna, oparta o system ognia i zapór inżynierskich oraz naturalne przeszkody terenowe.

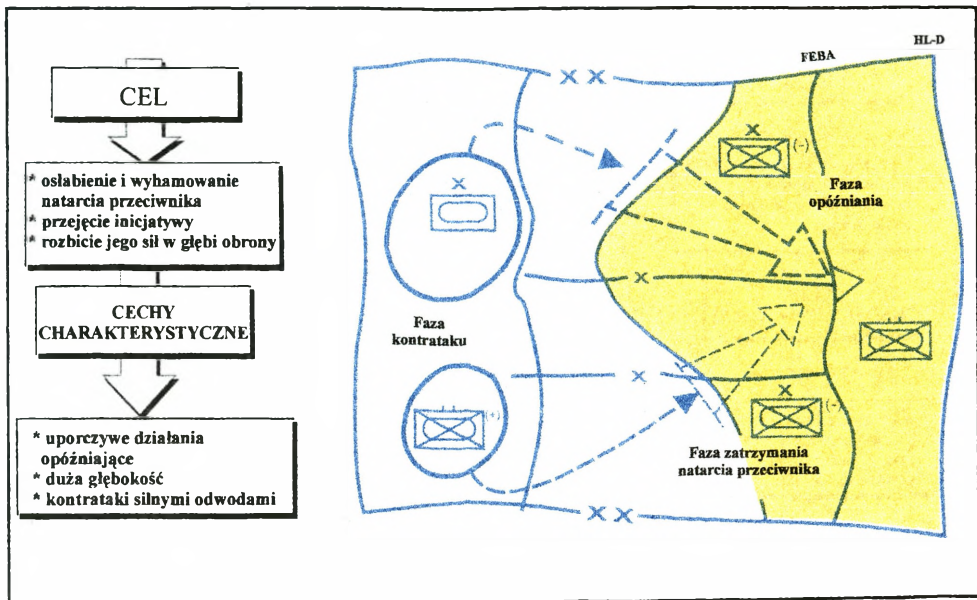
Obrona pozycyjna skupia się na utrzymaniu terenu poprzez zaangażowanie przeciwnika w walkę na pozycjach obronnych, powiązanych ze sobą, z których jest on rażony (niszczony) ogniem. Dowódcy organizując obronę pozycyjną dążą do zniszczenia wojsk przeciwnika poprzez zwalczanie go ogniem lub przez miejscowe kontrataki na pododdziały przeciwnika przełamujące kolejne pozycje obronne. Istotą obrony pozycyjnej jest opór i utrzymanie pasa obrony. Aby to osiągnąć musi być ona odpowiednio silna, dobrze rozbudowana pod względem inżynierskim, wsparta ogniowo, ubezpieczona i osłonięta przed uderzeniami z powietrza.

Rys. 3.1. Determinanty obrony pozycyjnej

W obronie pozycyjnej dywizji większość sił znajduje się w głównym pasie obrony i w połączeniu z niewielkimi odwodami dąży do jak najwcześniejszego załamania natarcia (rys. 3.1). Wobec tego, w przeciwieństwie do obrony manewrowej, obrona pozycyjna niekoniecznie daje możliwość pełnego zniszczenia przeciwnika, dopiero kolejne działania doprowadzają do pokonania przeciwnika. W przeciwieństwie do obrony manewrowej, dla której ważna jest głębokość obrony, obrona pozycyjna może być prowadzona na rozmaitej głębokości, zależnej od zadania, możliwości wojsk i charakteru terenu.

Obrona manewrowa to głównie manewr sił i środków, wysoka aktywność oraz uporczywa obrona ważnych rejonów (obiektów) połączoną z ofensywnością działań, dąży się do zniwelowania przewagi przeciwnika, kanalizowania ruchu i osłabiania tempa natarcia jego wojsk przez stopniowe zmniejszanie ich potencjału bojowego. Istotą obrony manewrowej jest dążenie do zmiany stosunku sił i środków za pomocą manewru, koncentracji wysiłku w najważniejszym w danym momencie punkcie obszaru obrony i dekoncentracji w celu uchylenia się od starcia w niekorzystnych warunkach (rys. 3.2).

Rys. 3.2. Determinanty obrony manewrowej

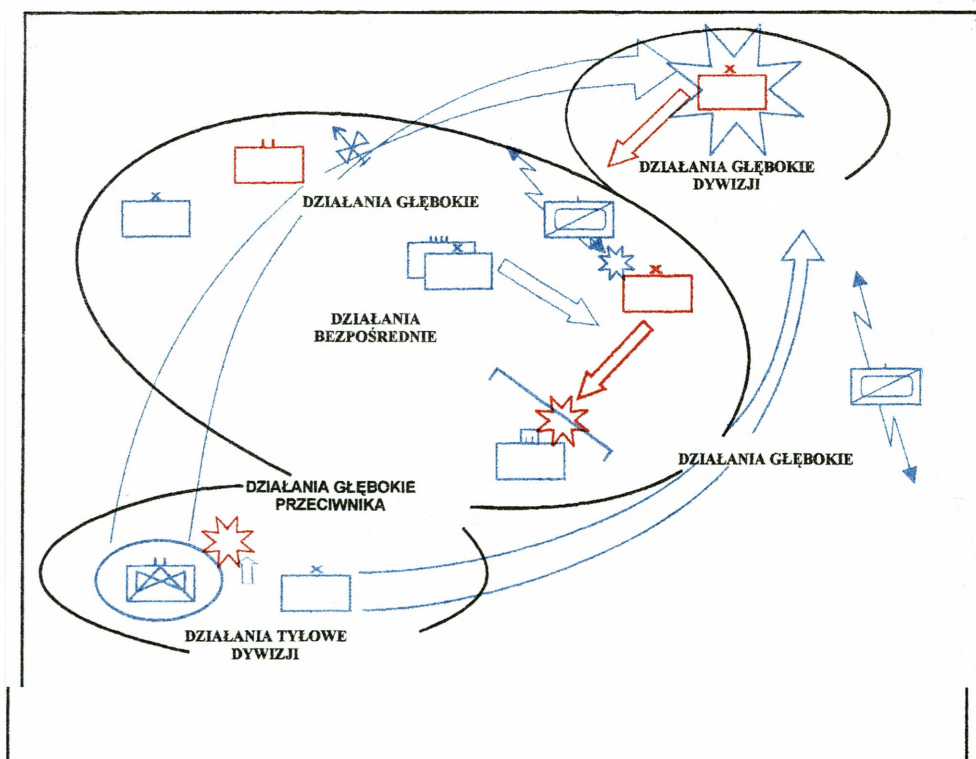
Obrona manewrowa sprowadza się do redukowania początkowej przewagi materialnej nacierającego przez zadawanie mu maksymalnych strat, a jednocześnie kosztem utraty terenu w sposób zamierzony i zorganizowany powstrzymanie dalszego ruchu przeciwnika w głębi obrony i rozbicia go w wyniku kontraktu. Skupiać się ona będzie na niszczeniu nacierających wojsk poprzez dopuszczanie by podeszły one do pozycji, które umożliwiają prowadzenie kontrataków i oskrzydlenie przez mobilne odwody. Nacisk kładziony jest raczej na zwalczanie przeciwnika, niż na utrzymywanie lub odzyskiwanie terenu. W obronie manewrowej stosuje się połączenie działań opóźniających, zaczepnych i obronnych, zastosowania manewru wspartego ogniem i zaporami, w celu przejęcia inicjatywy od nacierającego, po tym jak wszedł on w pas obrony. Głębokość pasa obrony jest tu zdecydowanie większa niż w obronie pozycyjnej.

Mimo, że przedstawione treści opisują ogólny model każdego rodzaju obrony, oba rodzaje stosują elementy statyczne i dynamiczne. Broniący się dowódcy mogą chcieć połączyć oba rodzaje obrony, stosując elementy statyczne, opóźniania, kanalizowania, powodowania strat i ostatecznie do zatrzymania nacierającego, jak też i elementy dynamiczne, takie jak nękanie lub kontrataki w celu uderzenia i zniszczenia zaangażowanych sił przeciwnika. Zrównoważenie pomiędzy tymi elementami zależeć będzie od zadania otrzymanego przez dywizję, ugrupowania, manewrowości i stosunku sił oraz od charakteru pola walki. Podstawową różnicą pomiędzy tymi dwoma rodzajami obrony jest to, że: *Obrona pozycyjna dąży do pokonania przeciwnika przez załamanie natarcia (wypieranie), natomiast obrona manewrowa dąży do rozbicia nacierających sił przeciwnika przez zniszczenie.*

3.1.2. Struktura działań obronnych

Pas obrony, w którym prowadzona ma być walka obronna, powinien być wykorzystany jako środek do celu, a więc załamania natarcia i rozbicia przeciwnika. W koncepcji prowadzenia obrony należy określić, *gdzie teren może być oddany przeciwnikowi, gdzie musi być utrzymany i gdzie należy dążyć do osiągnięcia rozstrzygnięcia*. Istnieje, zatem potrzeba użycia posiadanych sił na całej głębokości oddziaływania, co spowoduje porażenie sił przeciwnika załamując jego tempo natarcia i zapewniając warunki do działań zaczepnych przeciwko niemu. Aby to osiągnąć dowódcy muszą, podczas wykonywania swojego planu obrony, synchronizować swoje działania w głębi, w styczności i w pasie tyłów (rys 3.3). W wielu wypadkach mogą one być zależne jedno od drugiego. Dowódcy planujący obronę powinni mieć na uwadze możliwość ciągłego oddziaływania w całym pasie, poprzez zapewnienie, by siły dywizji były zdolne oddziaływać na przeciwnika wszędzie, gdziekolwiek się on pojawi, pozbawiając go swobody działania. Takie ujęcie pasa obrony dywizji doprowadziło do podziału na:

- działania głębokie;
- działania bezpośrednie;
- działania w pasie tyłowym.

Rys. 3.3. Struktura działań obronnych

Działania głębokie – stosowane są w celu jednoczesnego zaangażowania przeciwnika w walkę na całej głębokości jego ugrupowania oraz stworzenia dogodnych warunków do przyszłych działań. Działania te powodują rozproszenie potencjału bojowego przeciwnika, zakłócają jego tempo działań i zrywają spójność natarcia. Osiąga się to poprzez oddziaływanie na maszerujące kolumny wojsk w głębi, niszczenie środków ważnych do realizacji jego planów i poprzez zrywanie lub opóźnianie użycia przez niego ważnych systemów działania, takich jak: system dowodzenia, logistyka, czy obrona powietrzna w dogodnym momencie. Skupiając się na takich celach, działania głębokie są w stanie bezpośrednio osłaniać działania w styczności. Tak samo jak obrońca nie dopuszcza do swobody manewru nacierającego, przeciwnik poszukuje możliwości przejścia do natarcia.

Działania bezpośrednie – są to działania sił głównych i wspierających w pasie obrony podejmowanymi w celu spowolnienia, skanalizowania i pokonania głównych sił przeciwnika. Może to być realizowane kilkoma sposobami, które obejmują: obronę ze stałych silnych pozycji i stosowanie mobilnych wojsk działających zaczepnie.

Działania w pasie tyłowym – działania w pasie tyłowym zabezpieczają wojska i podtrzymują ich zdolność bojową. Jeśli realizowane są one pomyślnie, to pozwalają dowódcy na swobodę działania poprzez zapobieganie przerwom w: dowodzeniu i kierowaniu, wsparciu ogniowym, wsparciu logistycznym i przemieszczaniu odwodów.

3.1.3. Czynniki działań obronnych

Walka zbrojna jako zjawisko społeczne uzależnione jest od pewnych wielkości oddziaływujących na uczestniczące w tym procesie podmioty. Wielkości te określa się mianem czynników⁵. Wobec powyższego związek taktyczny działający w obronie także będzie narażony na oddziaływanie czynników, które jako siła sprawcza będą decydowały o przebiegu realizacji walki obronnej.

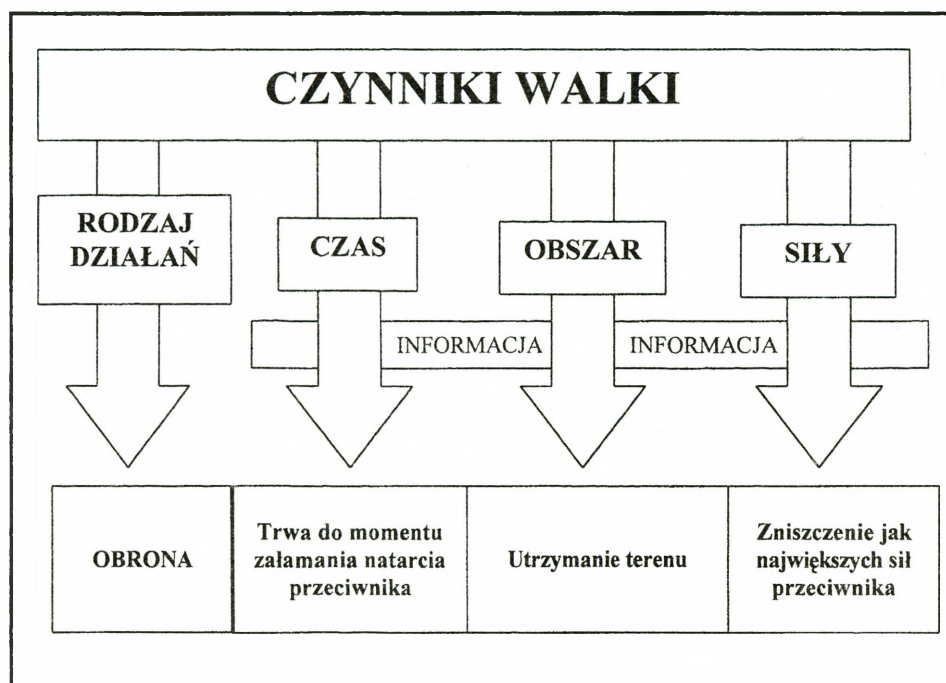
W polskiej sztuce wojennej za elementarne czynniki walki zbrojnej uznaje się ruch, rażenie i informację⁶. Jednak według standardów NATO rażenie i ruch są raczej swojego rodzaju pochodną sił biorących udział w walce i uznaje się je jako elementy walki. Za podstawowe czynniki determinującymi obronę przyjęto:

Siły – to wojska i środki jakimi dysponuje dowódca podczas wykonywania zadania. Możliwości sił wynikają z ich składu i wyposażenia, rodzaju i stanu uzbrojenia, stopnia wyszkolenia oraz stanu fizycznego i duchowego żołnierzy. Rozpatrywać należy w dwóch aspektach sił własnych i sił przeciwnika (rys. 3.4).

Obszar – postrzegany jest jako środek służący do osiągnięcia celu obrony. Wymaga to od dowódcy wysokich umiejętności operacyjnego wykorzystania całej

⁵ Czynniki jako – „jedna z przyczyn działających, wywołujących skutek i jeden ze składników warunkujących coś, rozstrzygających o czymś”, *Słownik języka polskiego*, t. 1, Warszawa 1978, s. 350.

⁶ S. Koziej, *Teoria ...*, wyd. cyt., s. 91.

Rys. 3.4. Czynniki operacyjne jako podstawowe determinanty obrony

go terenu. Oznacza to, że dowódca określa gdzie teren może zostać oddany przeciwnikowi, gdzie ma być utrzymany i gdzie dążyć do rozstrzygnięcia.

Czas – jako okres, jakim dysponują wojska do rozpoczęcia walki i jako okres, przez jaki działania mają być prowadzone. Umiejętność dowódcy zyskania czasu w stosunku do przeciwnika może mieć decydujące znaczenie dla powodzenia w obronie.

Informacja – jako podstawowy warunek umożliwiający prowadzenie działań. Na współczesnym polu walki informacja lub jej brak staje się czynnikiem decydującym o sukcesie lub porażce. I nie chodzi o to, aby wiedzieć wszystko, lecz więcej niż wie przeciwnik.

Stosunek między tymi czynnikami powinien odpowiadać celowi i planowi obrony. Najistotniejszym zadaniem dowodzenia jest, więc w istocie zharmonizowanie czynników walki z wytyczonym celem. Ograniczone z reguły siły i środki, jakimi dysponuje dowódca związku taktycznego w powierzonym pasie obrony, prowadzą w naturalny sposób do sprzeczności. Zadaniem dowódcy w takiej sytuacji staje się znalezienie takiego stosunku między siłami, czasem i obszarem, który w danych warunkach stworzyć może największe szanse powodzenia. Uwzględnić przy tym należy stały wpływ czynnika informacji. *Cała filozofia – istota – dowo-*

*dzenia sprowadza się do tego, aby zapewnić obecność odpowiednich sił we właściwym miejscu i czasie.*⁷

Obrona dywizji będzie trwała, gdy działania obrońcy będą synergicznie łączyć w sobie siły, obszar, czas i informację. Zespolecie tych czynników służy nie tylko jako zdolność do skutecznego przeciwstawiania się przeciwnikowi w określonym miejscu i czasie przy jak najmniejszych stratach własnych, ale jako umiejętne połączenie powinno stać się sposobem na zrealizowanie celu obrony.

Z głównych czynników wpływają czynniki, które są szczególnie ważne dla działań obronnych:

- wybór terenu;
- rozpoznanie;
- głębokość prowadzonych działań obronnych;
- wzajemne wsparcie;
- skupienie głównego wysiłku;
- manewr;
- siła ognia;
- walka elektroniczna;
- spójność obrony;
- działania zaczepne;
- odwody;
- dezinformacja.

Wybór terenu – trwałość obrony zależy w dużej mierze od wyboru i wykorzystania terenu. Dowódca każdego szczebla powinien dążyć, aby wykorzystać powierzony pas terenu w jak najlepszy sposób. Może to być osiągnięte tylko wtedy, gdy teren jest dokładnie znany każdemu dowódcy aż do najniższego szczebla dowodzenia. Analiza terenu powinna prowadzić, aby wybrane rubieże terenowe pozwalały na jak najlepsze wykorzystanie środków ogniowych, maskowanie i manewr broniącego się, jednocześnie obszar ten powinien ograniczać możliwości przeciwnika do obserwacji i swobody manewru.

Teren otwarty, płaski, który powinien być w miarę łatwo obserwowany, a prowadzenie ognia nie powinno sprawiać trudności. Taki teren wymaga przygotowania rozległych zapór w celu ograniczenia ruchów wojsk przeciwnika. Takie obszary mogą najlepiej być brnione przez środki pancerne i opancerzone wsparte innymi środkami przeciwpancernymi dalekiego zasięgu.

Teren zalesiony, zabudowany lub trudno dostępny, który ogranicza mobilność strony nacierającej, ogranicza jej zdolności bojowe i umożliwia jednocześnie ukrycie strony broniącej się. Broniący się zazwyczaj mogą znaleźć naturalne przeszkody, które mogą być wzmocnione, aby powstrzymać przeciwnika i kanalizować jego ruch. Tego typu rejonu mogą być najskuteczniej brnione przez jednostki piechoty

⁷ M. Wiatr, *Dowodzenie operacyjne w sztuce wojennej*, rozprawa habilitacyjna, Warszawa 1999, s. 230.

zmechanizowanej. *Oceniając sytuację, dowódca powinien wskazać na rejon kluczowy, którego utrzymanie będzie decydowało o trwałości obrony.*

Rozpoznanie – dokładne rozpoznanie jest niezbędne do osiągnięcia sukcesu. Plan obrony powinien opierać się na najpełniejszej ocenie rozpoznawczej wykorzystującej dane zdobyte przez wszystkie dostępne źródła rozpoznawcze, włączając w to siły i środki przełożonego i sąsiadów. *Należy ocenić możliwości przeciwnika, jego zamiary, prawdopodobny główny wysiłek, możliwe drogi podejścia, sposób ataku przez pierwszorzutowe elementy, przemieszczanie się jego sił w głąbi, po to, aby określić koncepcję działania sił własnych, która przyniesie sukces.* Jednak niemożliwe jest całkowite wnikięcie w zamiary przeciwnika przed rozpoczęciem ataku. Dlatego też jest konieczne, aby skupiać wysiłek rozpoznania na pozyskiwaniu informacji rozpoznawczych o sytuacji na polu walki, co pozwoli na monitorowanie działań obronnych i wykorzystanie własnego potencjału we właściwym czasie i miejscu.

Głębokość obrony – głębokość obrony jest konieczna do zachowania swobody działania, powinna dawać czas na reakcję i absorbować przeciwnika. Głębokość obrony jest osiągana poprzez wyznaczenie wystarczającej przestrzeni do dezorganizowania, opóźniania podejścia, niszczenia potencjału, a w końcowym rezultacie zatrzymaniu natarcia przeciwnika i jego rozbiciu. Powinna zezwalać na wykorzystanie pozycji obronnych, zapór i ognia w całym obszarze obrony. Rozmieszczenie i przegrupowanie odwodów, wsparcie ogniowe elementów oraz urządzeń zabezpieczenia logistycznego.

Wzajemne wsparcie – potęguje siłę każdego ugrupowania obronnego. *Linie rozgraniczenia, rejon i pozycje powinny być wybrane z myślą o powyższych zasadach.* Osiąga się to wtedy, jeśli luki między pozycjami i otwartymi skrzydłami przykrywane są ogniem w taki sposób, że przeciwnik nie może przeprowadzić ataku na jedną pozycję będąc poza strefą oddziaływania drugiej pozycji. Wówczas nacierający musi rozproszyć ogień z obiektów zasadniczych redukując tym samym siłę uderzenia na głównym kierunku. Stopień wsparcia zależy od terenu, rodzaju posiadanych środków i zakresu obserwacji (widoczności). Idealnie jest, gdy szerokość frontu, którą jednostki zobowiązane są bronić, jest bezpośrednio uzależniona od ich możliwości zapewnienia wzajemnego wsparcia.

Skupienie głównego wysiłku – dowódca musi posiadać *swobodę działania i elastyczność, aby skupić potrzebny wysiłek bojowy, mieć możliwość decydowania, kiedy i gdzie skoncentrować swoje wojska, aby przeciwstawić się nacierającemu przeciwnikowi.* Ta decyzja będzie zależała od rozpoznania zamiarów i sił przeciwnika. Musi być podjęta w odpowiednim czasie. Dowódca może skoncentrować wysiłek poprzez manewr i zmasowanie ognia.

Manewr – jest jednym z czynników decydujących o powodzeniu w obronie na wszystkich szczeblach. Przez połączenie ruchu ze skupieniem ognia, siły obrony mogą jak najlepiej wykorzystać teren im przypisany, aby spowodować wysokie straty przeciwnika i jednocześnie samemu uniknąć zniszczenia. *Dzięki manewrowi*

dowódca skupia główny wysiłek, umożliwiając mu stworzenie korzystnego stosunku sił w celu pokonania przeciwnika.

Siła ognia – skuteczność obrony jest głównie oparta na szczegółowo zaplanowanym prowadzeniu ognia przez wszystkie rodzaje środków ogniowych. Ogień pododdziałów bojowych i artylerii, wsparcie śmigłowców bojowych oraz lotnictwa taktycznego muszą nawzajem uzupełniać się oraz muszą być skoordynowane i wprowadzone do działania we właściwym czasie i miejscu.

Spójność obrony – obrona musi być zaplanowana z uwzględnieniem jej spójności i uważnie skoordynowana podczas działań bojowych. Niepowodzenie obrony często wiąże się z utratą zdolności współdziałania. Celem przeciwnika jest osiągnięcie szybkiego przełamania obrony. Przeciwnik często szuka miejsca do ataku wzdłuż linii rozgraniczenia. Dlatego, ważna jest spójność obrony wzdłuż tych linii, szczególnie tam gdzie łączą one wojska różnych państw. Przydział zadań odwodom powinien zawierać zadania, których celem jest utrzymanie lub odzyskanie zdolności współdziałania wzdłuż linii rozgraniczenia. *Dowódcy muszą mieć pewność, że maksymalna koordynacja jest osiągnięta i utrzymana przez:*

- Pełne zrozumienie zamiaru działania wyższego przełożonego.
- Zrozumienie koncepcji działań sąsiadów.
- Uważny wybór lokalizacji graniczących rejonów, tak by nie stwarzało to problemów dla współdziałania.
- Wybór punktów koordynacyjnych po obu stronach linii rozgraniczenia.
- Wymiana informacji.
- Wymiana zespołów łącznikowych.
- Planowanie wzajemnego wsparcia.

Kontratak (działania zaczepne) – mimo, iż w obronie, gdzie cała inicjatywa wychodzi ze strony wojsk nacierających, *broniącemu się nie wolno pozostawać biernym i czekać na reakcję.* Dowódcy każdego szeregu muszą szukać, bądź stwarzać okazje w celu zaskoczenia przeciwnika i zmuszenia go do zmiany jego planów. Wojska przeciwnika powinny być atakowane i niszczone lub rozpraszone nie tylko w momencie bezpośredniego kontaktu, ale również na całej głębokości działań. Wojska broniące się powinny walczyć z wyobraźnią, energią i agresją konieczną do pozbawienia atakującego inicjatywy gdziekolwiek i kiedykolwiek będzie to możliwe.

Odwoły – są istotne, jeśli dowódca ma mieć swobodę działania, zarówno w stosunku do oczekiwanego jak i niespodziewanego rozwoju walki. *Dostarczają one obronie elastyczności i równowagę.* Głównymi zadaniami odwołów są wspieranie, blokowanie, kontratak, zastępowanie innych oddziałów, ochrona skrzydeł i tyłów. Właściwe rozmieszczenie odwołów oraz sposób ich użycia jest istotną decyzją, jakie broniący się dowódca musi podjąć. W przypadku użycia odwołów należy natychmiast przystąpić do ich odtworzenia lub stworzenia nowych.

Dezinformacja – to głównie stwarzanie fałszywego obrazu sytuacji taktycznej przez broniącego się nacierającemu. Dążność do przedstawienia fałszywego wrażenia o dokładnej lokalizacji głównych pozycji obrony i sił sprzymierzonych, przez co skłania się przeciwnika do wykorzystania jego głównego wysiłku i zasobów

w niewłaściwym miejscu. Wprowadzenie w błąd, co do kierunku i czasu kontrataku wojsk sprzymierzonych, powoduje często, że przeciwnik rozmieszcza swoje odwoły daleko od miejsc, w których wywarłyby one wpływ na działania bojowe.

3.2. Cel i zadania dywizji w obronie

Działania obronne podejmowane będą zazwyczaj w sytuacji posiadania przez przeciwnika inicjatywy, a ich rola sprowadza się do uniemożliwienia osiągnięcia zakładanych celów przez nacierającego. *Celem głównym obrony związku taktycznego będzie utrzymanie zajmowanego pasa obrony, załamanie natarcia przeciwnika, rozbicie jego wojsk i stworzenie warunków do przejęcia inicjatywy.*

Celami szczegółowymi w obronie związku taktycznego jest:

- Osłabienie zdolności zaczepnych przeciwnika i w końcowym efekcie załamanie jego natarcia.
- Uporczywe utrzymywanie ważnych rejonów zajmowanego pasa obrony.
- Zrównanie potencjału walczących stron przez okresową utratę terenu.
- Zmuszenie przeciwnika do przyjęcia walki w niedogodnym dla niego terenie.
- Zyskanie na czasie.
- Umożliwienie kolejnym siłom ześrodkowania się i wykonanie zwrotu zaczepnego.
- Umożliwienie koncentracji wojsk własnych w innym rejonie.
- Zmuszenie przeciwnika do koncentracji wojsk tak, aby były podatne na działania ogniowe wojsk własnych.
- Rozbicie przeciwnika, który wlał się w ugrupowanie obronne.

Bez względu na warunki i sytuacje przechodzenia do obrony, jej rodzaj, należy ją traktować jako zorganizowane działanie, w którym, aby osiągnąć zakładane cele, należy użyć odpowiednio dobrane metody i środki. Jak wiadomo, do wykonania zadań w ramach działań operacyjnych przeznaczone są związki operacyjne, którym podporządkowane są dywizje będące zasadniczymi związkami taktycznymi wojsk lądowych. Tym samym ogólnie zostaną określone zadania, z których wynikać będzie rola związku taktycznego w operacji. Rola dywizji zależna, więc będzie też od miejsca w ugrupowaniu operacyjnym, posiadanych sił i środków oraz znaczenia bronionego pasa. Uogólniając można stwierdzić, że naczelnym organizatorem działań precyzuje zadania i miejsce podległych mu, bezpośrednich wykonawców. Z otrzymanych zadań i miejsca związku taktycznego w określonych działaniach bojowych wynika rola, jaką powierzył mu przełożony w danej operacji.

Wyjaśnienie, jaką rolę ma spełnić określony związek taktyczny następuje w czasie analizy zadania, otrzymanego od przełożonego, z tego zadania wynika rola podwładnego w całym przedsięwzięciu. W operacji obronnej związek taktyczny (dywizja) może spełniać *rolę głównego wykonawcy, współwykonawcy, specjalną, dyspozycyjną oraz epizodyczną.*

- *Rola głównego wykonawcy* – to wykonanie zasadniczej części zadania.

• *Rola współwykonawcy* – to współwykonywanie zasadniczej części zadania, ale od współwykonawcy jest uzależniony główny wykonawca.

• *Rola specjalna* – to wykonanie zadań, które głównemu wykonawcy i współwykonawcy gwarantują swobodę działania i osiągnięcie zakładanego celu.

• *Rola dyspozycyjna* – to ciągle utrzymywanie gotowości do wykonania zadań w rejonie wymagającym ingerencji przełożonego.

• *Rola epizodyczna* – to wykonanie planowych lub doraźnych przedsięwzięć zapewniających korzystną zmianę sytuacji w toku realizacji głównego zadania na rzecz głównego wykonawcy lub współwykonawcy.

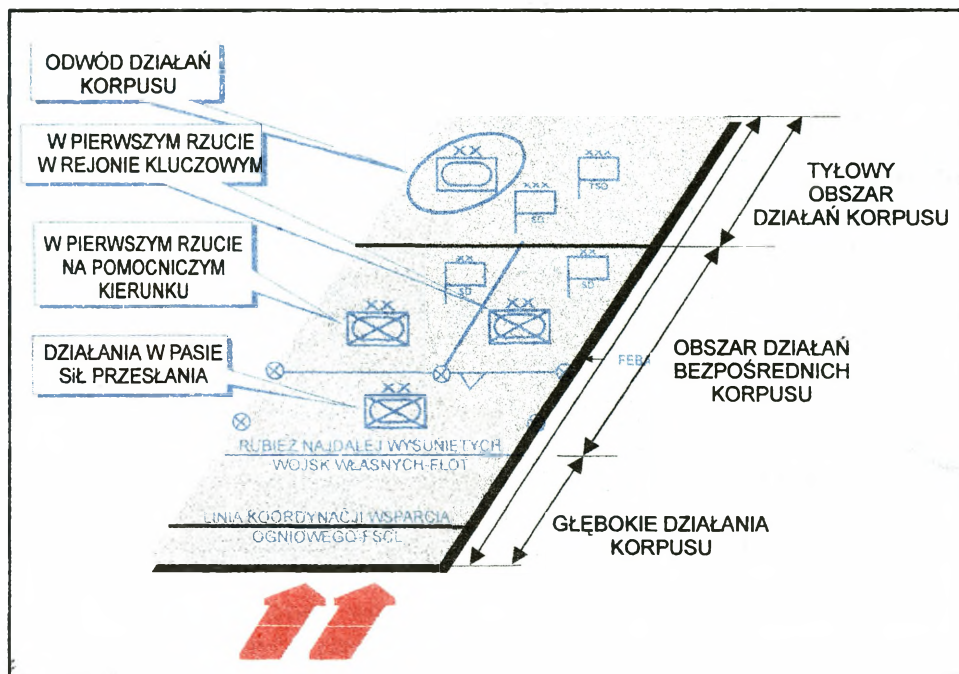
Aby dany związek taktyczny mógł się wywiązać z powierzonej roli w wykonywaniu zadania należy mu określić miejsce w ugrupowaniu operacyjnym. Trzeba przy tym uwzględnić wiele czynników, które mają na to wpływ. Takimi determinantami działań obronnych są: *siły, obszar i czas sprzężone informacją*. Przeprowadzona analiza tych czynników pozwoli dowódcy związku operacyjnego zdefiniować zadanie, określić zamiar operacji i przyjąć stosowne ugrupowanie. Konsekwencją przyjętej koncepcji prowadzenia operacji obronnej jest określenie zadania i miejsca podległym związkom taktycznym. Przyjęty zamiar prowadzenia operacji i utworzone ugrupowanie wskazuje na rodzaj działań, jaki będzie realizował w ramach operacji obronnej. Związek taktyczny może opóźniać, bronić się lub wykonywać przeciwuderzenie. W związku z tym dywizja może działać w obszarze sił przesłaniania, bronić się w pierwszym rzucie, na głównym lub pomocniczym kierunku obrony lub jako odwód operacyjny (rys. 3.5).⁸ Niekiedy może bronić się na samodzielnym kierunku. W zależności od miejsca i roli, jaką związek taktyczny spełnia w działaniach szczebla nadrzędnego, przydziela mu się odpowiednie wzmocnienie i wspiera innymi rodzajami wojsk. Otrzymane zadania, miejsce i rola w ugrupowaniu operacyjnym decyduje o przeznaczeniu dywizji w danej operacji obronnej korpusu (rys. 3.6). Związek taktyczny jest przeznaczony do zatrzymania natarcia przeciwnika, uniemożliwienia mu wtargnięcia w głąb lub wykonania zwrotu zaczepnego w celu odzyskania utraconego terenu.

Bardzo ważnym zagadnieniem jest, by związek taktyczny był zdolny do prowadzenia różnorodnych działań obronnych, wśród których należy wyszczególnić obronę pozycyjną, obronę manewrową, działania opóźniające osłonowe i wspierające oraz działania o charakterze zaczepnym (przeciwuderzenia, kontrataki).

W zależności od powierzonej roli i miejsca *zadaniem związku taktycznego pierwszego rzutu* może być:

- zatrzymanie natarcia przeciwnika i utrzymanie zajmowanego pasa obrony;
- opóźnianie natarcia przeciwnika w celu umożliwienia odtworzenia zdolności bojowej lub przegrupowania innym związkom taktycznym;
- opóźnianie podejścia przeciwnika do głównego pasa obrony korpusu;
- stworzenie warunków do wykonania zwrotu zaczepnego i osłona wprowadzenia do walki odwodów operacyjnych.

⁸ Opracowano na podstawie R. Bojarski, wyd. cyt., s. 17.

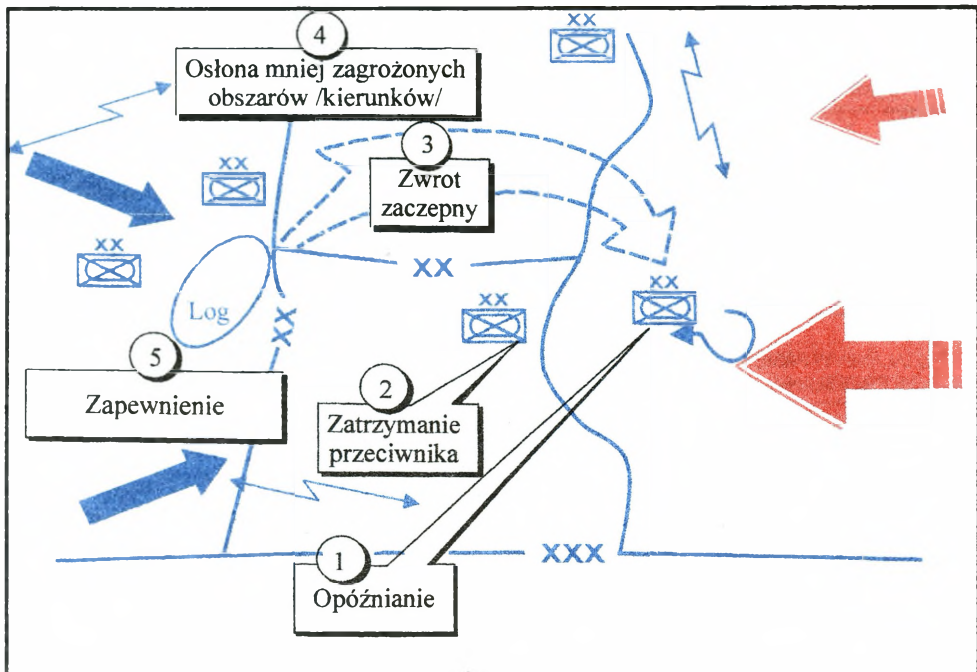

Rys. 3.5. Miejsce i rola dywizji w ugrupowaniu obronnym korpusu.

Oczywiście najtrudniejszą rolę spełniają pierwszorzutowe związki taktyczne, ponieważ ich zadaniem jest odparcie pierwszego uderzenia przeciwnika, które jest wykonywane z największym impetem, przy wszechstronnym zabezpieczeniu i wsparciu. W wypadku włamania się przeciwnika, pierwszorzutowy związek ma za zadanie zatrzymać jego natarcie i siłami własnego odwodu rozbić siły w rejonie włamania i odzyskać utracony teren lub stworzyć warunki do wykonania zwrotu zaczepnego siłami przełożonego.

Odwodowy związek taktyczny może realizować następujące zadania:

- utrzymanie rubieży obronnych w głębi, dla pogłębienia obrony i zabezpieczenie wejścia do walki sił przełożonego;
- wzmocnienie lub zamiana sił, które w wyniku dotychczasowych działań utraciły zdolność bojową;
- blokowanie lub likwidowanie luki w ugrupowaniu obronnym wojsk własnych;
- likwidacja sił przeciwnika, które znalazły się na tyłach ugrupowania obronnego;
- działania przeciw zgrupowaniom przeciwnika użytych w wymiarze powietrznym;
- utrzymania swobody działania;
- manewru na zagrożony kierunek;
- osłony skrzydeł;
- wykonywania zwrotów zaczepnych.

Rys. 3.6. Główne zadania dywizji w operacji obronnej

Określając zadanie dla związku taktycznego należy określić jego parametry przestrzenne. W opracowaniach doktrynalnych zaprzestano określania norm, jakie powinny przestrzegać związki taktyczne przechodzące do obrony. Powinny jednak zostać wskazane kryteria, jakie musi stosować przełożony określając pas obrony podwładnemu. Określa się, że głębokość i szerokość obrony powinna: *„zapewnić potęgowanie przeciwdziałania natarcia wojsk przeciwnika, wzajemną więź taktyczną między elementami ugrupowania bojowego oraz manewr odwodami. Szerokość i głębokość obrony powinna umożliwić podjęcie skutecznej walki z przeciwnikiem prowadzącym natarcie w wymiarze powietrzno-łądowym”*.

Wynika z tego, że szerokość i głębokość określana jest przestrzenią, która powinna zapewnić: *przyjęcie ugrupowania bojowego wojsk, prowadzenie obrony zgodnie z postawionym celem, efektywne wykorzystanie terenu*.

Aby można było wypełnić powyższe wymogi powinno się uwzględnić: prawdopodobne siły przeciwnika, właściwości terenu w przyszłym pasie obrony, możliwości wojsk własnych, efekt końcowy prowadzonej walki obronnej.

Zaniechanie stosowania norm wyrażających się wartościami liczbowymi dotyczącymi głębokości i szerokości wydaje się nie do końca uzasadnione. Potrzeba, bowiem mieć pewien punkt odniesienia do podstawowego elementu ugrupowania bojowego znajdującego się w składzie oddziału i związku taktycznego, jakim jest rejon obrony batalionu lub zgrupowania taktycznego o podobnej sile. Przyjmuje

się, iż szerokość pasa obrony dywizji wynosi 30–50 km, natomiast głębokość do 30 km. Jeśli dotyczy to obrony w warunkach normalnych łatwo jest określić te parametry, natomiast pozostałe zależeć będą od koncepcji obrony dowódcy poszczególnej szczebli dowodzenia.

3.3. Ugrupowanie i struktura obrony

Przechodzący do obrony związek taktyczny otrzyma, w zależności od swoich możliwości bojowych, miejsca w ugrupowaniu operacyjnym, terenu i nacierających sił przeciwnika – pas odpowiedzialności obronnej (załącznik 3.1).

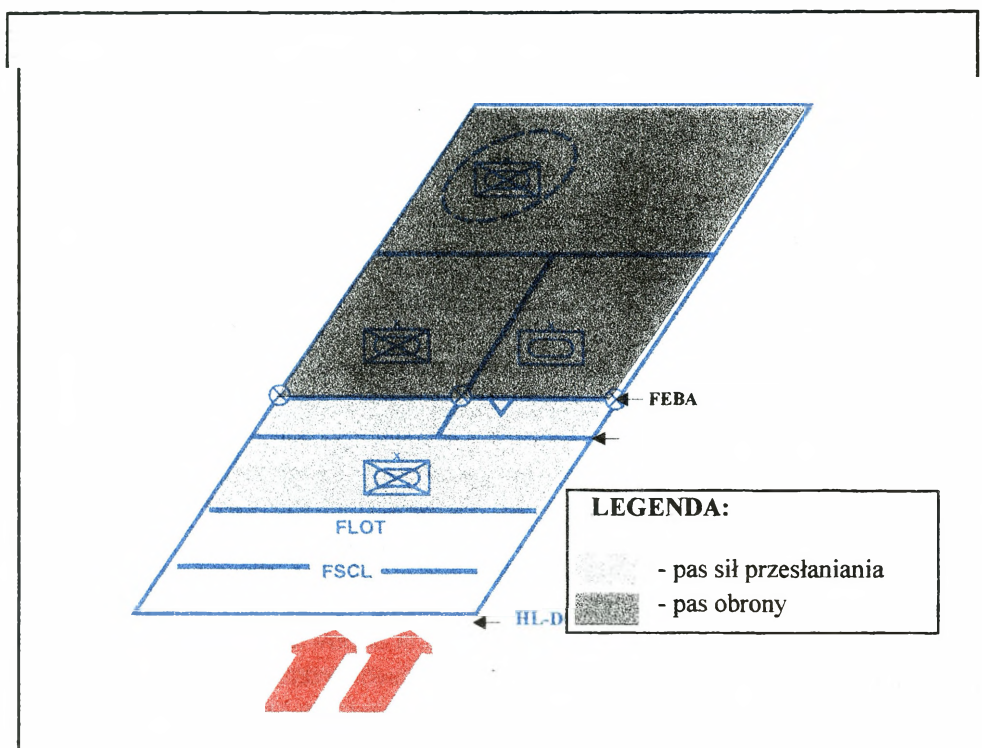
W pasie odpowiedzialności obronnej związku taktycznego wyróżniamy (rys. 3.7):

- pas sił przesłaniania;
- pas obrony, który obejmuje: główny pas obrony i pas tyłowy.

Pas odpowiedzialności obronnej dywizji ograniczony jest z przodu linią przejęcia odpowiedzialności przez dywizję, następnie możemy wyróżnić linię najdalej wysuniętych wojsk (FLOT) i przednią linię obrony (FEBA). Pas zawarty pomiędzy linią najdalej wysuniętych wojsk, a przednią linią jest to pas sił przesłaniania. W pasie tym może być wyznaczona linia przejęcia odpowiedzialności przez brygady, wówczas za organizację działań w rejonie przed przednią linią obrony odpowiedzialni są dowódcy brygad. Może zaistnieć sytuacja, w której dowódca dywizji nie będzie organizował walki w pasie sił przesłaniania własnym elementem ugrupowania, a pas od linii przejęcia odpowiedzialności do przedniej linii obrony podzielony zostanie na rejon odpowiedzialności pierwszorzutowych brygad.

Celem działań w pasie sił przesłaniania będzie pozyskiwanie informacji o położeniu, kierunku i sile uderzenia przeciwnika, zyskanie czasu, ubezpieczenie, wyczerpywanie – zadanie maksymalnych strat i dezorganizowanie natarcia przeciwnika. Zadania realizowane w tym obszarze pozwolą obrońcy stworzyć warunki do zatrzymania natarcia na przedniej linii obrony (FEBA) lub w rejonie pierwszej pozycji broniących się oddziałów.

W pasie obrony związku taktycznego prowadzi się rozstrzygającą walkę z przeciwnikiem. Pas obrony dzieli się na główny i tyłowy. Granica między głównym, a tyłowym pasem obrony wyznaczona jest tylną linią rozgraniczenia oddziałów będących w pierwszym rzucie. Dowódca powinien rozmieścić w tym rejonie taką ilość sił, która zapewni mu zatrzymanie w nim przeciwnika. Dlatego też oddziały w zależności od sposobu rozegrania walki będą organizowały jedną lub dwie pozycje obrony. Natomiast w tyłowym pasie obrony, który zapewnić powinien swobodny manewr zostanie rozmieszczony odwód oraz te elementy ugrupowania bojowego, które zapewnią wsparcie środkami rażenia oraz zabezpieczenie logistyczne. Ponadto w obszarze tym będzie organizowana trzecia pozycja obrony, (jeśli zajdzie taka potrzeba).

Rys. 3.7. Podział pasa odpowiedzialności obronnej dywizji

Dowódca związku taktycznego określając sposób wykonania zadania decyduje się na przyjęcie stosownego do możliwości i charakteru działania przeciwnika ugrupowania bojowego. Dlatego też **ugrupowanie bojowe** to celowe rozmieszczenie sił i środków w terenie zapewniające wykonanie postawionego zadania

Na szczycie związku taktycznego przyjmuje się, że elementami ugrupowania bojowego są (załącznik 3.2):

- pierwszy rzut,
 - odwód (odwody) ogólnowojskowy,
 - zgrupowanie artylerii,
 - oddział (pododdział) przeciwlotniczy,
 - elementy rozpoznania,
 - odwód przeciwpancerny,
 - oddział zaporowy,
 - stanowiska dowodzenia,
 - odwody innych rodzajów wojsk,
 - oddziały (pododdziały) i urządzenia logistyczne.
- Dodatkowo można utworzyć:
- oddział wydzielony,

- taktyczny desant powietrzny,
- grupę desantowo-szturmową,
- odwód przeciwdesantowy,
- oddział ratunkowo-ewakuacyjny.

Tak duża ilość elementów ugrupowania bojowego nie może być organizowana w każdych warunkach pola walki. Dowódca powinien każdorazowo określać te elementy ugrupowania, które pozwolą mu osiągnąć cel walki. Wynika to również z możliwości bojowych i struktury organizacyjnej związku taktycznego i podległych oddziałów.

Pierwszy rzut – jest najważniejszym elementem przyjętego ugrupowania. Jest on przeznaczony do zatrzymania natarcia przed przednią linią obrony lub w głębi bronionego pasa. Składa się on z jednego, dwóch oddziałów. O liczbie oddziałów przeznaczonych do pierwszego rzutu decydować będzie przyjęty sposób prowadzenia walki, jak i szerokość pasa obrony.

Odwód (odwoły) ogólnowojskowy – związku taktycznego przeznaczony jest do wykonywania kontrataków w celu odtworzenia przedniej linii obrony. Może również wzmacniać obronę na zagrożonych kierunkach poprzez zajmowanie rubieży ogniowych (całością sił lub częściami), jak też pogłębiać ją broniąc trzeciej pozycji i stwarzając w ten sposób warunki do wykonania zwrotu zaczepnego przez przełożonego (dowódcę korpusu). Jest również odpowiedzialny za prowadzenie walki z elementami ugrupowania przeciwnika, które znalazły się w tyłowym pasie obrony.

Oddział wydzielony – jest przeznaczony do walki w pasie sił przesłaniania. W jego skład może wchodzić wzmocniony batalion lub oddział. Walką tego elementu kieruje dowódca związku taktycznego. Ponadto jego walka powinna być wspierana ogniem artylerii oraz wysiłkiem LWL, (jeśli takowy związek taktyczny otrzyma).

Grupa desantowo-szturmowa – (zgrupowanie desantowo-szturmowe) może wykonywać różne zadania, w tym w pasie sił przesłaniania. Wspólnie z oddziałem wydzielonym lub samodzielnie będzie niszczyć ważne obiekty ugrupowania przeciwnika jak stanowiska dowodzenia, elementy i urządzenia logistyczne, które będą wykonywały marsz do linii ataku. Element ten może być utworzony w momencie, gdy związek taktyczny dysponuje wysiłkiem LWL. Siły, które może przeznaczyć do tego elementu to wzmocniona kompania zmechanizowana. Wyznaczanie większej ilości sił do tego elementu jest ograniczone ilością śmigłowców w przydzielonym wysiłku.

Wydaje się, że ze względu na specyfikę działania, związek taktyczny mógłby utworzyć taki element, jeśli oprócz wysiłku lotnictwa otrzymałby specjalistyczny pododdział, czyli szwadron kawalerii powietrznej. Wtedy to utworzony element byłby wykorzystany w sposób bardziej efektywny niż pododdział zmechanizowany, który doraźnie wykorzystuje śmigłowce.

Taktyczny desant powietrzny – jest również doraźnym elementem ugrupowania bojowego tworzonego wówczas, gdy związek taktyczny będzie dysponował wysiłkiem LWL. Przeznaczony będzie do walki w pasie sił przesłaniania. Poprzez

czasową obronę newralgicznych obiektów terenowych będzie zakłócał sprawny marsz przeciwnika na linię ataku. Należy również przewidzieć sposób działania sił desantu po wykonaniu zadania. Czy będzie prowadził walkę na tyłach przeciwnika, czy też przebił się do wojsk własnych? Sposób działania po wykonaniu zadania zależy będzie od decyzji dowódcy dywizji.

Odwód przeciwdesantowy – przeznaczony jest do szybkiego podjęcia walki z desantem (desantami) powietrznym przeciwnika, który wylądował w tyłowym pasie obrony dywizji. W skład odwodu mogą wchodzić siły do wzmocnionego batalionu. Pododdział rozmieszcza się w rejonie obiektu, którego uchwycenie jest opłacalne dla zapewnienia przeciwnikowi wysokiego tempa natarcia. Takie rozmieszczanie odwodu (w pobliżu obiektów) spowoduje, że w momencie lądowania desantu jest on w stanie natychmiast podjąć z nim skuteczną walkę. Jeśli brak jest pewności, co do miejsca lądowania ewentualnego desantu, to wszystkie elementy ugrupowania bojowego znajdujące się w tyłowym pasie obrony powinny być gotowe do wydzielenia sił, które w chwili lądowania desantu podejmą z nim walkę.

Utworzone elementy ugrupowania będą tworzyły **strukturę obrony**. Można, zatem przyjąć, że *struktura obrony to układ i wzajemne relacje elementów tworzących jej całość*. Struktura pasa obrony dywizji powinna, więc zawierać (załącznik 3.3):

- ogień z zakrytych stanowisk ogniowych;
- strefy ognia przeciwpancernego, przeciwlotniczego i środków rażenia;
- strefy rażenia i pułapek ogniowych;
- siły i środki zdobywania, przetwarzania i przesyłania informacji;
- rejon lub pozycje obronne (opóźniania), pozycję przednią;
- pozycje ryglowe;
- rejon stanowisk ogniowych podporządkowanych oddziałów (pododdziałów) artylerii;
- rubieże ogniowe i kierunki planowanych kontrataków;
- rubieże ogniowe odwodów przeciwpancernych i odcinki (rubieże) minowania oddziałów zaporowych;
- węzły zapór i strefy zniszczeń;
- rejon rozmieszczenia odwodów i wojsk wspierających;
- rejon rozmieszczenia oddziałów (pododdziałów) i urządzeń logistycznych;
- lądowiska śmigłowców;
- stanowiska dowodzenia i węzły łączności;
- rejon zastrzeżone;
- drogi manewru, dowozu i ewakuacji.

Tworząc strukturę obrony w maksymalnym stopniu powinny zostać wykorzystane obiekty i urządzenia znajdujące się w nakazanym pasie (rejonie).

Wymienione elementy struktury obrony pozwolą oddziaływać na przeciwnika już w momencie przekroczenia przez jego oddziały linii przejścia odpowiedzialności. Będzie on nękany ogniem, a opór na wybranych rubieżach terenowych powinien zapewnić skierowanie jego sił w pożądaną stronę w celu ich pobicia.

W strukturze obrony wyeksponować należy **pozycje obronne**. Są to przygotowane do obrony okrężnej batalionowe rejon obrony oparte o kompanijne i pluto-

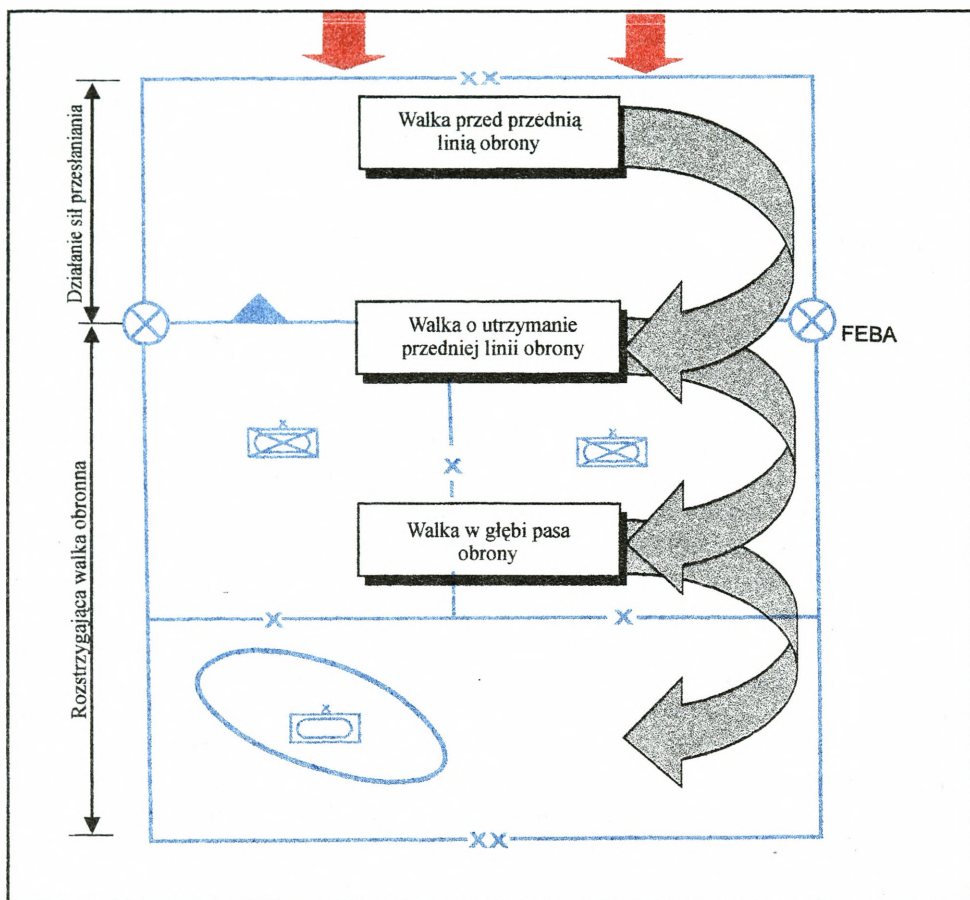
nowe punkty oporu osłonięte zaporami inżynieryjnymi dowiązane do naturalnych przeszkód. To one będą decydowały o trwałości obrony na kierunkach natarcia przeciwnika. One to wspólnie z pozycjami ryglowymi będą uniemożliwiały przeciwnikowi rozprzestrzenianie się na skrzydła broniących się zgrupowań. Obrona na pozycjach ryglowych określać będzie obszar kontrolowanego włamania przeciwnika, gdzie wspólnie z odwodami specjalnymi tworzymy warunki do zatrzymania natarcia. One też będą zabezpieczać wykonywanie zwrotów zaczepnych.

3.4. Prowadzenie obrony

Obronca zawsze powinien poszukiwać ciągle skutecznych sposobów stawiania oporu nacierającemu. Analiza literatury przedmiotu pozwala wnioskować, iż w dobie coraz to większych możliwości uzyskania zaskoczenia przez nacierającego obrona powinna charakteryzować się elementami, które w pierwszej fazie pozwoli na rozpoznanie zamiarów przeciwnika, określenie jego celu działania, ustalenie jego kierunku głównego uderzenia, a następnie osłabienie jego uderzenia w działaniach opóźniających i poprzez sterowanie nim skanalizowanie jego ruchu. W kolejnej fazie działań należy dążyć do pozbawienia agresora inicjatywy działań i zatrzymaniu go na zamierzonej wcześniej rubieży, aby stworzyć sobie lub przełożonemu warunki do jego całkowitego rozbicia. Reasumując możemy przyjąć, iż głównymi fazami działań obronnych powinny być działania opóźniające jako **działania sił przysłaniania**, obronę na dogodnych rubieżach jako **rozstrzygającą walkę obronną** o utrzymanie zajmowanego pasa obrony, w której zawierają się *wzmocnienie zagrożonych kierunków, blokowanie przeciwnika i wykonywanie kontrataku*. Uwzględniając chronologię prowadzenia walki obronnej przez dywizję możemy wyróżnić następujące etapy (rys. 3.8):

- walka przed przednią linią obrony (działania sił przysłaniania);
- walka o utrzymanie przedniej linii obrony (rozstrzygająca walka obronna);
- walka w głębi obrony (wzmocnienie, blokowanie i kontratak).

Oczywiście przedstawiony podział jest umowny nie mniej jednak pozwoli na lepsze zrozumienie mechanizmu prowadzenia walki obronnej przez związek taktyczny i czyni ją bardziej uporządkowaną. Nie należy jednak traktować działań obronnych jako przedsięwzięć realizowanych według stałego schematu, gdzie zawsze powinien wystąpić element osłony, obrony stałej i wykonanie zwrotu zaczepnego. Przyjęta koncepcja prowadzenia obrony zawsze jest sumą wniosków, oceny środowiska prowadzenia działań, oceny przeciwnika, analizy sił własnych oraz zgodna z zamiarem przełożonego. Każda sytuacja, w której związek taktyczny może prowadzić obronę jest odmienna i nieprzewidywalna. Każdorazowo w zależności od sytuacji operacyjno-taktycznej przenoszony będzie punkt ciężkości, czy to na działania przed przednią linią obrony, czy też walki w głębi. Balansowanie tym punktem ciężkości w zależności od zaistniałej sytuacji, czyli skupieniem sił i środków w odpowiednim miejscu i czasie będzie odgrywało decydujące znaczenie w osiągnięciu założonego celu obrony.

Rys. 3.8. Etapy obrony dywizji

3.4.1. Działanie sił przestaniania

Wnioski z ostatnich konfliktów, jak też analiza literatury traktującej o modelu działania potencjalnego przeciwnika oraz możliwość użycia przez niego nowoczesnych środków rozpoznania i rażenia, broni precyzyjnej i nowoczesnego sprzętu sprawia, iż wymagania wobec obrony stale rosną. Broniący się związek taktyczny w początkowej fazie agresji przeciwnika będzie narażony przede wszystkim na prowadzenie rozpoznania jak też silne oddziaływanie uderzeń lotnictwa, artylerii, a następnie na uderzenia zgrupowania powietrzno-ładowego. Poprzez takie działanie przeciwnik będzie dążył do utrzymania inicjatywy i rozegrania walki zgodnie ze swoją koncepcją. Rolą obrońcy jest umiejętne wyczekiwanie na cios i skuteczne jego odparcie. Wyraża się to przeciwdziałaniem środkom rozpoznania i walki elektronicznej przeciwnika, skuteczną obroną przeciwlotniczą, maskowaniem i działaniami pozornymi (stosowanie kamuflażu), czyli minimalizacji strat własnych w pierwszej

fazie uderzenia przeciwnika tak, aby zachować maksymalny potencjał związku taktycznego do bezpośredniego starcia z siłami lądowymi przeciwnika.

Współczesne poglądy na sposoby prowadzenia działań zaczepnych pozwalają zakładać, iż nacierający przeciwnik obok przewagi w powietrzu będzie posiadał wielokrotną przewagę potencjału lądowego, gdzie będzie dążył do rozpoznania naszej obrony, jak też stworzenia sobie warunków rozbicia naszych sił poprzez obniżanie naszego potencjału i utrzymania inicjatywy prowadzonych działań. Celowym, zatem jest poszukiwanie rozwiązań, które pozwolą w możliwie krótkim czasie przejąć inicjatywę przez obrońcę, przez co zniweluje on istniejącą przewagę. Drogą do osiągnięcia trwałości obrony jest jej aktywność. *Obrona będzie tym bardziej trwała, im aktywniejsze będą działania obrońcy*⁹. Związek taktyczny, aby osiągnąć taki stan rzeczy w sprzyjających warunkach organizuje pas sił przesłania, gdzie może wykonywać zadania obronne oddział wydzielony od wzmocnionego batalionu do brygady. Zależec to będzie od celu, jaki poprzez ich działanie chce osiągnąć. Jeśli będzie dysponował wysiłkiem LWL może zorganizować taktyczny desant powietrzny lub grupę desantowo-szturmową w sile do wzmocnionej kompanii. Pozostałe siły jako oddział wydzielony będą na określonych kierunkach opóźniały natarcie przeciwnika kanalizując jego ruch w rejon kluczowy. Działanie tych elementów będzie skoordynowane z ogniem artylerii, która w tym obszarze będzie skutecznie osłabiać potencjał bojowy przeciwnika.

Podczas zbliżania się sił przesłania do przedniej linii obrony, może stać się konieczne zwiększenie intensywności wsparcia ogniowego z rejonu obrony w celu umożliwienia siłom przesłania zerwania styczności z przeciwnikiem. Wycofanie sił przesłania przez przednią linię obrony musi być ostrożnie i starannie zaplanowane.

Pod osłoną ognia artylerii siły przesłania odchodzą z zajmowanych pozycji i wykorzystując przygotowane przejścia we własnych zaporach inżynieryjnych przemieszcza się do rejonu położonego w głębi ugrupowania dywizji.

Decyzja, czy prowadzić działania opóźniające w pasie sił przesłania spoczywać będzie na dowódcy odpowiedzialnym za prowadzenie obrony na danym obszarze. Niemniej jednak w celu uniknięcia zaskoczenia przez przeciwnika i wyrażenia własnej aktywności działania sił przesłania powinny być stałym elementem koncepcji walki obronnej. Wojska użyte do prowadzenia działań opóźniających, jeżeli to możliwe nie powinny być natychmiast użyte w głównym pasie obrony dywizji.

Dowódca, wysyłając siły przed przednią linię obrony uzyskuje dodatkowy atut, jakim jest możliwość określenia punktu ciężkości nacierającego i zyskanie czasu na manewr siłami na ten kierunek. W dotychczas obowiązującej strukturze obrony informacje o punkcie ciężkości nacierającego, obrońca uzyskiwał w momencie walki o utrzymanie przedniej linii obrony. Dysponował, zatem krótszym czasem na reakcję odwodami, a w wypadku opóźnienia wejścia ich do walki mógł nie wyko-

⁹ Z. Ścibiorek, *Rozważania o obronie*, Warszawa 1993, s. 56.

związku taktycznego. Muszą, więc, być to siły rzędu batalion, brygada, jeżeli chcemy, aby pas sił przesłaniania spełnił swoją rolę. Trzeba sobie uzmysłwić, iż wojska prowadzące działania w pasie sił przesłaniania przyjmują najsilniejsze uderzenia i w związku z tym straty ich mogą być znaczne, a czas odtworzenia zdolności bojowej znacznie wydłużony.

3.4.2. Rozstrzygająca walka obronna

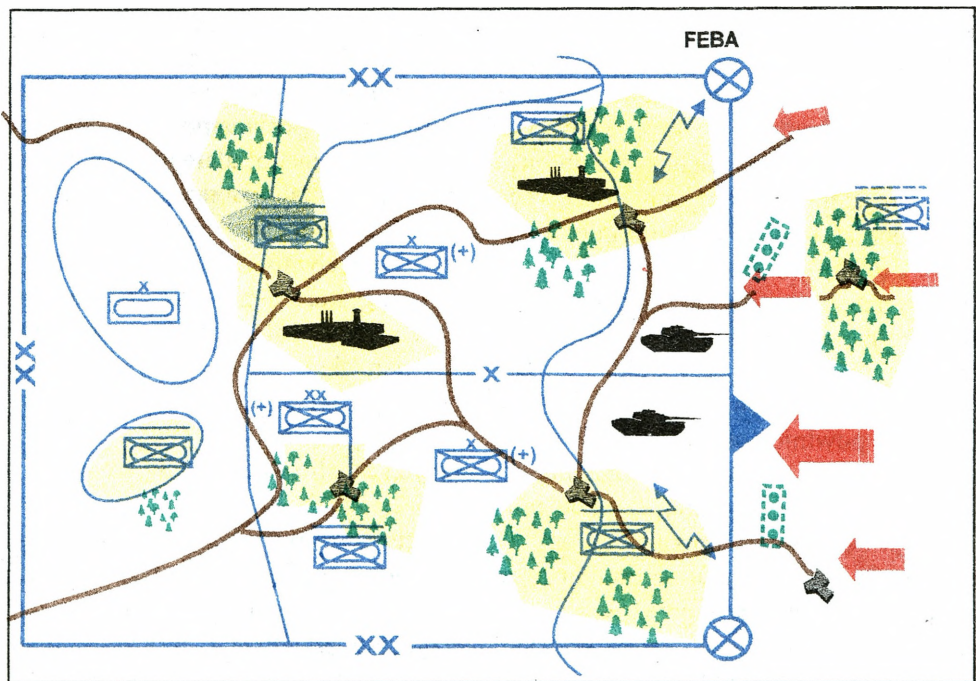
Rozstrzygająca się walka obronna rozpoczyna się, gdy przeciwnik zbliża się do przedniej linii obrony. Przyjmuje się, że oddziały walczą w taki sposób, aby zablokować przeciwnika, tak daleko w głębi jak to jest możliwe. Nie mniej jednak działania będą się pogłębiać, aby uniemożliwić przenikanie przeciwnikowi, który nie mógł być zatrzymany wcześniej.

Prowadzenie fazy walki jaką jest rozstrzygająca walka obronna (etapu walka o utrzymanie przedniej linii obrony) decyduje często o tym, czy przyjęte cele obrony zostaną osiągnięte, czy też nie. Ma to swoje odzwierciedlenie w założeniach przyjmowanych koncepcji rozegrania walki, gdzie dowódcy bardzo często poprzez wykorzystanie walorów uzyskanych podczas prowadzenia walki przez siły przesłaniania decydują się na rozstrzygnięcie prowadzonych działań na swoją korzyść. Dlatego też pierwsza pozycja obronna jest najlepiej rozbudowana pod względem fortyfikacyjnym i na jej utrzymanie ukierunkowany jest główny wysiłek obrońcy wyrażający się, iż większość priorytetów wsparcia odnosi się do tej fazy walki. Oczywiście trudno byłoby realizować skupienie wysiłku posiadanych sił i środków na całej szerokości i głębokości obrony związku taktycznego, dlatego tak ważnym jest trafne określenie rejonu kluczowego. Rozumianego jako znalezienie się odpowiednich sił w odpowiednim miejscu i czasie, co pozwoli na odniesienie zwycięstwa często nawet przy wielokrotnej przewadze przeciwnika. Planuje się maksymalne natężenia ognia artyleryjskiego, największą gęstość ognia przeciwpancernego, broni pokładowej i strzeleckiej oraz duże nasycenie inżynieryjnymi środkami rażenia. Oczywiście, aby takie siły i środki znalazły się w takim punkcie kulminacyjnym walki obronnej musi to być kosztem innego kierunku obrony. Cały kunszt obrońcy powinien się wyrażać na określaniu w wyniku analizy sytuacji operacyjno-taktycznej, otrzymanego zadania, posiadanych możliwości i oceny środowiska prowadzenia obrony miejsc, gdzie muszą być „mocny”, a gdzie mogą posiadać słabe punkty swojej struktury obrony. Oczywiście przeciwnik będzie robił wszystko, aby w ugrupowaniu obronnym rozpoznać miejsca gdzie będzie mógł dokonać włamania, a następnie przez wprowadzenie na tym kierunku kolejnych sił rozbić siły obrońcy. Dowódca dywizji walcząc o utrzymanie przedniej linii obrony odpie-
ra atak pancerno-zmechanizowanych zgrupowań przeciwnika, ześrodkowując ogień na najgroźniejszych zgrupowaniach. Szybko przeprowadzając nieodzowny manewr zadaje im straty i powstrzymuje dalszy ruch do przodu. Po osiągnięciu takiego stanu, główny wysiłek przenoszony jest na inny kierunek, gdzie przeciwnik szuka nowej możliwości pokonania obrony. Jest to bardzo trudne do realizacji,

podczas gdy przeciwnik oddziałowuje na broniącego ogniu. Skutecznym wsparciem w tym rozstrzygającym etapie mogą być wojska obrony terytorialnej (rys. 3.10).

Wzmocnienie obrony związku taktycznego wojsk operacyjnych w postaci jednostek sił obrony terytorialnej stwarza możliwości, iż w rejonach kluczowych obrony może znaleźć się większe nasycenie wojsk operacyjnych, przez zawężenie rejonów obrony oddziałów. Uzyskana w ten sposób spoistość obrony i umiejętna koncentracja ognia oraz właściwe wkomponowanie w teren w połączeniu z systemem zapór inżynierskich, oddziaływaniem elektronicznym powinno być tym czynnikiem, który wraz z pododdziałami broniącymi pierwszej pozycji obronnej załamia natarcie przeciwnika przed przednią linią obrony. Natomiast kierunki pomocnicze, mało prawdopodobne do prowadzenia natarcia przez przeciwnika (kierunki uderzeń pomocniczych przeciwnika) z powodzeniem mogą być bronione przez wojska obrony terytorialnej samodzielnie lub wspólnie z wojskami operacyjnymi.

Takimi kierunkami są miasta i miejscowości w pasie obrony związku taktycznego, gdzie wojska terytorialne posiadają formacje typu bataliony forteczne o głównym przeznaczeniu obrony miejscowości. Posiadanie takiego atutu raz, że pozwala na zaoszczędzenie wojsk operacyjnych na inny kierunek obrony, dwa – zapewnia skuteczną obronę miasta często jako ważnego węzła komunikacyjnego,

Rys. 3.10. Obrona dywizji wzmocnionej siłami wojsk obrony terytorialnej

który może być obiektem natarcia przeciwnika. O skuteczności obrony miast przez wojska terytorialne przekonuje nas wiele przykładów historycznych np. uporczywa obrona Groznego przez bojowników czeczeńskich, czy też obrona miast w konflikcie irackim, którzy mimo tak długotrwałej ofensywy i przeważających sił wojsk skutecznie bronią swojej „ojcowizny”.

W tym etapie obrony należy liczyć się z koniecznością prowadzenia równoległej walki z taktycznymi desantami powietrznymi przeciwnika lub grupami dywersyjnymi przeciwnika, oddziałami wydzielonymi, obejścia, czy też oddziałami rajdowymi. Są one współcześnie nieodłącznym komponentem nacierających zgrupowań, które mają za zadanie naruszenie struktury obrońcy, a jednocześnie udrażniać natarcie sił głównych w celu rozbicia sił obrońcy. Analiza założeń teoretycznych i wnioski z praktyki szkoleniowej oraz pewne doświadczenia bojowe świadczą o tym, że nacierający używając elementów ugrupowania typu desanty powietrzne, oddziały rajdowe na elementy ugrupowania i obiekty broniących się wojsk znajdujące się w głębi, z reguły poza rejonami obrony pierwszorzutowych pododdziałów. Przeciwnik wytwarzając ognisko walki wewnątrz związku taktycznego zmierza do rozproszenia wysiłku broniących się wojsk, by tym samym stworzyć sobie warunki do pokonania przedniej linii obrony i późniejszego kontynuowania natarcia w szybszym tempie.

Od lat jednym z podstawowych wymogów zapewnienia trwałości obrony, jest jej odporność na uderzenia zgrupowań powietrznomanewrowych przeciwnika. Powietrzno-lądowy charakter natarcia sprawia, że obok zwalczania przeciwnika od czoła, część sił i środków związku taktycznego należy skierować do realizacji zadań związanych z blokowaniem, a następnie rozbiciem desantu powietrznego. Coraz częściej dostrzega się potrzebę posiadania kilku mobilnych odwodów, które byłyby zdolne reagować na zmiany sytuacji.

Po odparciu ataku przed przednią linią związek taktyczny nadal prowadzi walkę ogniową. Zwalcza wycofujące się lub przechodzące do obrony wojska przeciwnika. Intensywnie oddziałując ze zmienionych stanowisk ogniowych utrudnia mu wykonanie manewrów i ponowną organizację ataku. Jednocześnie oddziały usuwają skutki dotychczasowego oddziaływania przeciwnika i przygotowują się do ponownego odparcia jego kolejnych uderzeń. Odtwarza się naruszony system ognia, zamyka przejścia w zaporach inżynieryjnych dokonuje się dodatkowej rozbudowy punktów oporu i uzupełnia zużyte środki materiałowe oraz udziela rannym pomocy medycznej. Jest to trudny okres, bo obrońca musi wykonywać przedsięwzięcia związane ze stałym oddziaływaniem na przeciwnika celem pozbawienia go swobody działania, jak też realizować szereg czynności związanych z odtworzeniem struktury obrony.

W sytuacji, kiedy nastąpi włamanie się zgrupowania uderzeniowego przeciwnika w głąb obrony związku taktycznego dochodzi wówczas do **walki w głębi obrony**. Oczywiście obrońca powinien dążyć, aby nie dopuścić do takiego rozwoju sytuacji, gdyż walka w głębi obrony jest bardzo trudna, wymagająca od dowódców dużej inwencji, kunsztu, a niekiedy intuicji w podejmowanych decyzjach. Często

zaistniała sytuacja wymagać będzie od dowódcy trudnych decyzji (wyważenia), gdzie jest potrzebna stabilność i opór, a w którym miejscu manewr i odpowiednio skalkulowane ryzyko. Mimo to, taka ewentualność powinna być brana pod uwagę. Taką ewentualność należy dostrzegać podczas już wariantowania użycia posiadanego potencjału bojowego, jak też podczas dokonywania koordynacji i synchronizacji przyjętej przez dowódcę związku taktycznego koncepcji rozegrania walki i osiągnięcia założonego celu.

W wypadku włamywania się przeciwnika w głąb obrony dąży się do zatrzymania jego natarcia od czoła, uniemożliwienia rozprzestrzeniania się w głąb i stronę skrzydeł, odizolowania podchodzących jego odwodów. Poprzez działanie odwodu dowódca może realizować *wzmocnienie zagrożonych kierunków, blokowanie lub wykonanie kontrataku*. Decyzja o tym jak i kiedy mają być użyte odwody, jest jedną z najbardziej istotnych, jaką dowódca musi podjąć. Ogniem wszystkich środków rażenia z dotychczas zajmowanych lub zapasowych punktów oporu, manewrem odwodów specjalnych, oddziału zaporowego i sił z kierunków pasywnych (nieatakowanych odcinków) oraz aktywną walką pododdziałów, które znalazły się na tyłach przeciwnika, zadaje mu się maksymalne straty i dezorganizuje dalsze prowadzenie działań zaczepnych. W systemowym oddziaływaniu na nacierającego istotne jest, aby każdorazowo określić miejsca i kierunki, na których przeciwnik nie będzie nacierał lub będzie atakował małymi siłami. Zaoszczędzone w ten sposób siły mogą być wykorzystane w rejonach kluczowych obrony. Istotne znaczenie przybiera tu zapewnienie sobie swobody manewru własnych sił, poprzez który szybkie zajęcie dominujących obiektów terenowych oraz wykonanie silnego i zaskakującego ognia, głównie przeciwpancernego może zadać nacierającemu poważne straty, stwarzając warunki do wykonania kontrataku.

Blokowanie jest rozwinięciem wojsk w celu zatrzymania nacierających wojsk, które przełamały pozycje obronne. Harmonogram rozwinięcia sił blokujących zależy będzie od sposobu, w jaki rozwija się działanie przeciwnika, ze szczególnym zwróceniem uwagi na jego siłę, prędkość i kierunek podchodzenia. Czynniki te muszą być przeanalizowane i powiązane z rozmieszczeniem i wielkością dostępnych sił blokujących, ich czasem reakcji i czasem przygotowania pozycji ryglowych. Często tylko poprzez blokowanie możliwe jest uzyskanie czasu potrzebnego na zatrzymanie przeciwnika i wykonanie kontrataku.

Kontratak, pomimo pewnych przeobrażeń w prowadzeniu obrony, nadal jest przejawem najwyższej aktywności obrońcy, która pozbawia przeciwnika swobody działania i zadaje mu straty na wybranym kierunku. Wykonanie kontrataku podczas walki obronnej sprawia, że dużego znaczenia nabiera również czynnik psychologiczny. Udział dowódców i żołnierzy w zwrocie zaczepnym podnosi ich morale, wyzwala energię do działania, utwierdza w przekonaniu o możliwości odniesienia sukcesu. Ostateczną decyzję o wykonaniu kontrataku podejmuje dowódca w toku prowadzenia obrony. Oprócz spełnienia warunków stwarzających duże prawdopodobieństwo powodzenia tego rodzaju zwrotu zaczepnego, istotną rolę odgrywa również czas. Kontratak można wykonać już podczas walki o pierwszą

pozycję obronną lub później w głębi pasa obrony związku taktycznego¹¹. W obydwu przypadkach występuje określone ryzyko. Wczesne wykorzystanie odwodu pozbawia dowódcę możliwości skutecznego reagowania na zmieniającą się sytuację taktyczną. Natomiast „wpuszczenie” nacierającego zbyt głęboko grozi utraceniem kontroli nad rozwojem sytuacji i stawia pod znakiem zapytania możliwość osiągnięcia celu obrony¹².

Powodzenie kontrataku zależy w dużym stopniu od:

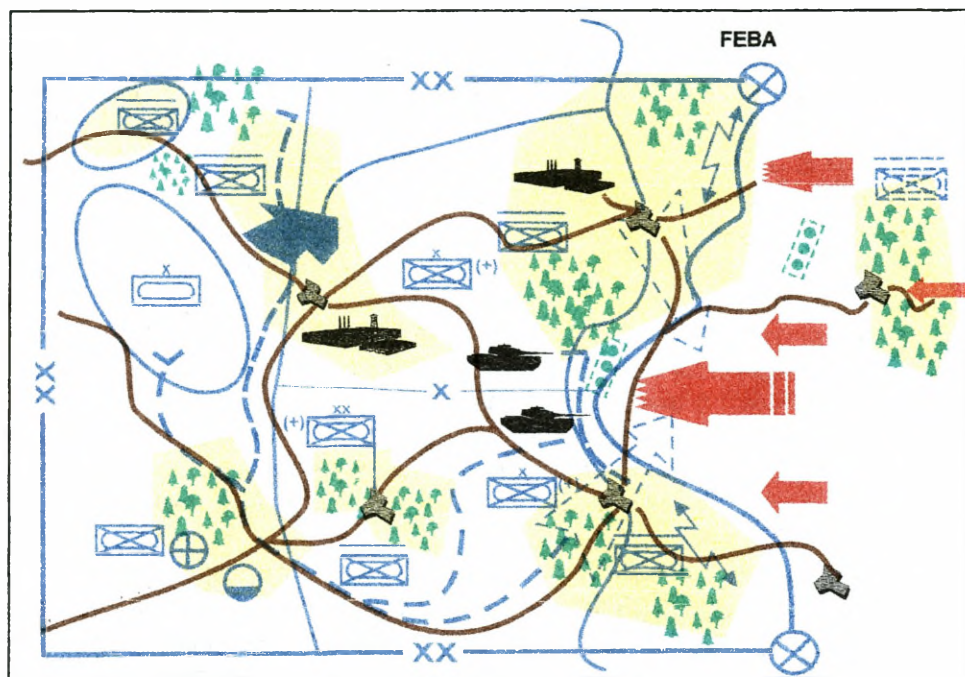
- trafnego określenia kierunku, rubieży i czasu wykonania uderzenia;
- wydzielenia odpowiednich sił i środków zapewniających wytworzenie lokalnej przewagi;
- sprawnego przegrupowania uderzających sił na rubież kontrataku;
- właściwego zabezpieczenia uderzenia przez siły w styczności;
- właściwej osłony skrzydeł kontratakujących sił;
- właściwej organizacji ogniowego i elektronicznego oddziaływania na przeciwnika oraz wszechstronnego zabezpieczenia bojowego działań;
- właściwej synchronizacji działań w czasie i przestrzeni wszystkich uczestników tego przedsięwzięcia.

Sposób rozgrywania działań w głębi pasa obrony w znacznym stopniu zdeteminowany będzie rezultatami, jakie osiągnie przeciwnik w wyniku natarcia. W przypadku, kiedy przeciwnik przełamie pierwszą pozycję obrony i z powodzeniem kontynuuje natarcie posiadając jeszcze siły do potęgowania swojego uderzenia zasadne będzie przejście do blokowania i uporczywej obrony na trzeciej pozycji obronnej i działanie na rzecz wytworzenia warunków do wykonania przeciwuderzenia przez związek operacyjny. Cały ciężar walki z przeważającymi siłami przeciwnika skupiony będzie na bazie wykorzystania dogodnych warunków terenowych, dokonania manewru sił na rubież ryglowe i zdecydowanego oporu trzeciej pozycji na zatrzymanie natarcia przeciwnika i zabezpieczeniu przeciwuderzenia korpusu.

Walkę w głębi pasa obrony dywizji nie należy postrzegać tylko wówczas, gdy przeciwnik przełamie pierwszą pozycję obronną. Do takich działań może dojść przed przełamaniem przedniej linii obrony lub w trakcie jej przełamania. Jest to problem istotny, gdyż właśnie od tyłowego pasa obrony rozpocząć się może bezpośrednia konfrontacja ze zgrupowaniami przeciwnika. Cel działań zaczepnych będzie w znacznym stopniu zdeteminowany rezultatami, jakie przeciwnik osiągnie w tyłowym pasie obrony. Siły przerzucane w wymiarze powietrznym lub zgrupowania lądowe, które przeniknęły przez luki (otwarte skrzydła), mogą na tyle zdezorganizować strukturę obrony, że może stać się problematyczne osiągnięcie jej celu.

¹¹ Nie są to jedyne sytuacje wykonania zwrotu zaczepnego, każda armia posiada swoją teorię wykonywania zwrotów zaczepnych. Przykładowo armia Bundeswehry preferuje w ramach działań obronnych zatrzymanie przeciwnika na przedniej linii obrony, a następnie poprzez zwrot zaczepny (często dwustronny, skrzydłowy) dąży do rozbicia sił przeciwnika. Wnioski zaczerpnięte z uczestnictwa w ćwiczeniu w Akademii Dowodzenia w Hamburgu w latach 1997–1998.

¹² Z. Ścibiorek, *Rozważania...*, wyd. cyt., s. 67.

Rys. 3.11. Walka w głębi obrony dywizji

Działania w tym etapie powinny stanowić integralny element planu obrony i jednocześnie równoległy etap procesu osiągnięcia celu walki obronnej. Aby byłoby to możliwe faza rozstrzygającej walki obronnej powinna się charakteryzować przede wszystkim:

- zdolnością przeciwdziałania zgrupowaniom przeciwnika użytym w wymiarze powietrznym, lub lądowym (np. oddział wydzielony);
- utrzymaniem swobody działań i manewru;
- możliwością reakcji siłami i środkami na dowolny kierunek, rejon;
- stworzeniem warunków do pogłębienia obrony, narastania oporu;
- przygotowywaniem i wykorzystaniem infrastruktury w aspekcie osiągnięcia celów pośrednich (alternatywnych);
- zabezpieczeniem przegrupowania siłom podchodzącym z głębi do wykonania uderzenia w ramach kontrataku lub przeciwuderzenia;
- możliwością wykonania kontrataku o celach ograniczonych lub całościowego rozbicia nacierających sił przeciwnika i otworzenia struktury obrony;
- możliwością osłony luk i skrzydeł;
- utrzymaniem więzi między strukturalnymi (funkcjonalnymi) elementami ugrupowania;

- posiadaniem stałej zdolności realizacji przedsięwzięć z zakresu zabezpieczenia logistycznego i bojowego.

Każda walka obronna powinna być prowadzona z zastosowaniem klasycznej reguły „tarczy i miecza”. Rolę tarczy spełniają tu typowe działania defensywne, które mają za zadanie przyjąć cios przeciwnika i jednocześnie poprzez swoje działanie stworzyć warunki do wykonania zwrotu zaczepnego, czyli użycie miecza jako elementu rozstrzygającego w operacji obronnej. Clausewitz w swoich rozważaniach określał to jako *błyskawiczny miecz odwetowy jako najświetniejszy punkt obrony*. Dodawał też, iż *kto się go nie domyśli w porę, a raczej, kto go nie włączy zaraz do pojęcia obrony, ten nigdy nie pojmie jej przewagi*¹³.

Zwrot zaczepny poprzedzony działaniami opóźniającymi i obronnymi, doprowadzić ma do zniszczenia przeciwnika i odzyskania utraconego terytorium, czyli w ogólnym rozrachunku doprowadzić do osiągnięcia celu obrony. Warunkiem jednak koniecznym jest jednak, posiadanie silnej defensywy, jak też siły do wykonania uderzenia.

¹³ Por. C. Clausewitz, *O wojnie*, wyd. cyt., s. 440.

4. NATARCIE

Analiza materiałów źródłowych wskazuje, że w dokumentach normatywnych wielu państw pomimo obowiązujących doktryn militarnych o charakterze obronnym, na działania zaczepne zwraca się dużą uwagę. Przemiany geopolityczne i przeobrażenia w państwach Europy Środkowej i Wschodniej nie pozostały bez wpływu na charakter działań zbrojnych, w tym szczególnie działań zaczepnych. Optymizm po zakończeniu „zimnej wojny” i upadku systemów totalitarnych przejawiał się między innymi zanikiem zagrożenia konfrontacją militarną na dużą skalę. Początkowe oceny i prognozy nowej jakościowo sytuacji przyczyniły się do marginalnego traktowania działań zaczepnych, wysuwając na pierwszy plan działania obronne. W doktrynach państw sąsiadujących z Polską wyraźnie zaakcentowano ich obronny charakter. Również założenia polskiej polityki obronnej priorytetowo nakazywały traktować działania obronne. Na podstawie wniosków z przeprowadzonych analiz i ocen praktycznej działalności wojsk oraz treści opracowań teoretycznych szybko zauważono, że działania zaczepne zajmują znaczące miejsce w przypadku prowadzenia operacji obronnych na obszarze kraju¹⁴. Stąd też nastąpił zwrot w kierunku równorzędnego traktowania działań zaczepnych i obronnych, jako istotnych składników przyszłych działań operacyjnych i taktycznych w warunkach samowystarczalności obronnej. Kolejnym impulsem do przeobrażeń treści natarcia stały się dążenia integracyjne i przyjęcie Polski w 1999 roku w poczet członków-sygnatariuszy traktatu północnoatlantyckiego. Czynniki te wywarły i wywierają dalej znaczący wpływ na sposób podejścia do natarcia.

Powyższe uwarunkowania determinują, więc w sposób zasadniczy postrzeganie zagadnień związanych z natarciem w warunkach obecności naszych sił zbrojnych w sojuszu północnoatlantyckim.

Szerokie spektrum zachodzących przeobrażeń jest konsekwencją nowych uwarunkowań polityczno-militarnych i związanych z tym potrzeb wzbogacenia teorii natarcia zgodnie z wymogami sojuszniczymi i integracyjnymi. W praktyce są to przede wszystkim cele postawione przed wojskami lądowymi w ramach zobowiązań integracyjnych oraz priorytety działalności szkoleniowej na najbliższe lata. Ponadto, pole walki XXI wieku stawia nowe wymagania, których spełnienie staje się fundamentalnym warunkiem uzyskania sukcesu w walce. Przewiduje się, że pole walki może charakteryzować się wieloma cechami, których źródeł należy upatrywać w czynnikach¹⁵ określanych przez:

- walkę o przewagę informacyjną;

¹⁴ Z. Ścibiorek, *Prowadzenie natarcia*, Warszawa 1994, s. 5; W. Kaczmarek, *Natarcie związku taktycznego*, Warszawa 1997, s. 8.

¹⁵ K.M. Hofeditz, *Zasady prowadzenia operacji*, [w:] *Działania operacyjne w nowych uwarunkowaniach geopolitycznych*, materiały z sympozjum naukowego, Warszawa 1998, s. 36.

- sieciowe powiązania pola walki;
- przejrzystość;
- wysokie tempo, dużą precyzję i zasięg systemów uzbrojenia;
- jednoczesne działania na całej szerokości i głębokości pola walki;
- zwiększone wykorzystanie przestrzeni powietrznej przez wojska lądowe;
- znaczący udział elektroniki we wszystkich możliwych płaszczyznach.

Założenia doktryny obronnej RP wskazują na znaczącą rolę obrony jako podstawowej reakcji na zagrożenie utraty suwerenności i niepodległości państwa. Pomimo zobowiązań i założeń sojuszniczych wyrażonych w artykule 5 traktatu waszyngtońskiego¹⁶, w pierwszym etapie konfliktu należy spodziewać się reakcji na agresję w ramach narodowego systemu obronnego. Dlatego też w początkowym okresie konfliktu zbrojnego działania opóźniające i obrona są podstawowymi rodzajami walki prowadzonymi w operacji obronnej. Jednak dla osiągnięcia założonych celów operacji przewiduje się także wykonanie zwrotów zaczepnych.

4.1. Zasady ogólne

Poglądy dotyczące natarcia podlegają stałej weryfikacji wraz ze zmieniającymi się uwarunkowaniami, rozwojem techniki bojowej i przeobrażeniami sytuacji politycznej, militarnej i ekonomicznej. W warunkach „samowystarczalności obronnej” natarcie postrzegano jako uzupełnienie obrony, która z kolei zyskała priorytetowe znaczenie. Szybko jednak dostrzeżono, że natarcie i obrona powinno być traktowane równorzędnie. Znalazło to swoje odzwierciedlenie w dokumentach normatywnych, które natarcie i obronę traktowały jako podstawowe rodzaje walki. Wyraźnie jednak zaakcentowano, iż natarcie jest rodzajem walki wykonywanym głównie w formie zwrotów zaczepnych¹⁷. Na szczeblach taktycznych wojska nacierają w ramach kontrataków, przeciwuderzenia lub przeciwnatarcia. Natomiast związek taktyczny może przejść do natarcia w ramach przeciwuderzenia operacyjnego lub strategicznego.

Stosownie do tego uznaje się, że:

¹⁶ Strony zgadzają się, że zbrojna napaść na jedną z nich w Europie lub Ameryce Północnej będzie uważana za napaść przeciwko nim wszystkim; wskutek tego zgadzają się one na to, że jeżeli taka zbrojna napaść nastąpi, każda z nich w wykonaniu prawa do indywidualnej lub zbiorowej samoobrony, uznanego przez artykuł 51 Karty Narodów Zjednoczonych, udzieli pomocy Stronie lub Stronom tak napadniętym podejmując natychmiast indywidualne i w porozumieniu z innymi stronami taką akcję jaką uzna za konieczną, nie wyłączając użycia siły zbrojnej w celu przywrócenia i utrzymania bezpieczeństwa obszaru północnoatlantyckiego. O każdej takiej zbrojnej napaści i o wszystkich środkach zastosowanych w jej wyniku zostanie bezzwłocznie powiadomiona Rada Bezpieczeństwa. Środki takie zostaną zaniechane, gdy tylko Rada Bezpieczeństwa podejmie działania konieczne do przywrócenia i utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. Traktat Północnoatlantycki, Waszyngton 4 kwietnia 1949 roku. Por. B. Jabłoński, S. Kamiński, *NATO Acquis*, Warszawa 1998, s. 14.

¹⁷ M. Huzarski, *Zagadnienia taktyki wojsk lądowych*, Toruń 1999, s. 90–92.

„Natarcie jest działaniem rozstrzygającym, podstawowym rodzajem walki prowadzonej głównie w formie zwrotów zaczepnych z zamiarem rozbicia wojsk przeciwnika i opanowania zajmowanego przez niego terenu”¹⁸.

W powyższej definicji wyeksponowane zostało znaczenie natarcia jako **rozstrzygającego** w dążeniu do osiągnięcia zakładanego celu, którym jest przede wszystkim **pokonanie przeciwnika**. Cel ten osiąga się przez: rażenie przeciwnika, wykonanie zdecydowanego uderzenia, rozbicie jego wojsk i zajęcie ważnych obiektów i rejonów kluczowych. Chcąc osiągnąć cel należy dążyć do uzyskania zaskoczenia, zerwania spójności obrony przeciwnika i rozcinania oraz izolowania jego sił. Rozstrzygnięcie następuje wraz ze zniszczeniem sił przeciwnika lub załamaniem woli kontynuowania działań.

Cel główny zwykle osiąga się poprzez realizację celów szczegółowych. Analiza założeń teoretycznych, wnioski z praktyki szkoleniowej oraz doświadczenia z wojen i konfliktów zwłaszcza z ostatnich lat świadczą, że **celami szczegółowymi**¹⁹ w natarciu może być dążenie do:

- uchwycenia terenu;
- uzyskania informacji;
- pozbawienia przeciwnika sił i środków;
- wprowadzenia w błąd lub odwrócenia uwagi przeciwnika od własnego punktu ciężkości;
- związania przeciwnika walką, aby zapobiec przegrupowaniu lub zmianie pozycji jego wojsk;
- przejęcia inicjatywy;
- odparcia zwrotów zaczepnych przeciwnika.

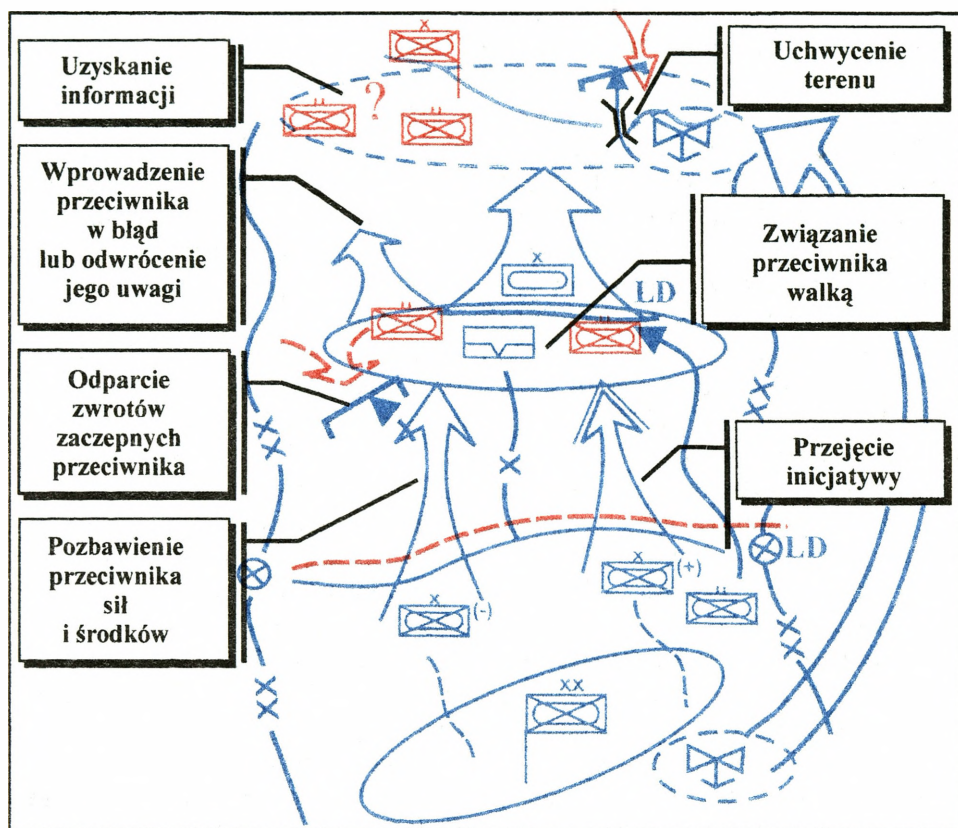
Mnogość celów cząstkowych (szczegółowych) wskazuje na znaczną złożoność problematyki natarcia, które w wyraźny sposób ewoluuje, zmieniając swoje oblicze i dostosowuje się do wymogów powietrzno-lądowego, z informatyzowanego i elektronicznego pola walki XXI wieku. Każdy z przedstawionych celów cząstkowych może być osiągany niezależnie od siebie, uwarunkowane jest to konkretnymi sytuacjami i potrzebami. W działaniach zaczepnych, aby osiągnąć zamierzone rezultaty, wymagane jest zwykle skupienie przeważających sił i środków w odpowiednim czasie i miejscu, po czym następuje celowe ich wykorzystanie.

W kontekście powyższych uwarunkowań i definicji natarcia można skonstatować, że jego celem jest zawsze pobicie (rozbicie na mniejsze zgrupowania, pozbawienie woli walki) określonego zgrupowania broniących się wojsk przeciwnika, opanowanie zajmowanego przez niego terenu (obszaru). Cel ten osiąga się przez rażenie wszelkimi dostępnymi środkami, wykonanie zdecydowanego uderzenia lądowymi i powietrznymi zgrupowaniami taktycznymi w głąb jego ugrupowania²⁰.

¹⁸ Por. *Regulamin działań wojsk lądowych*, Warszawa 1999, s. 101.

¹⁹ *Regulamin ATP-3.2*, Warszawa 2003, s. 4–1.

²⁰ W. Kaczmarek, *Natarcie związku taktycznego*, Warszawa 1997, s. 30–31.

Rys. 4.1. Cele szczegółowe w natarciu związku taktycznego (schemat ideowy)

Osiągnięcie powyższych celów zapewnia wykonanie zadania, które w dużej mierze zależy także od trafnego wyboru kierunków głównego wysiłku oraz punktów ciężkości.

Aby pokonać obronę potencjalnego przeciwnika, natarcie związku taktycznego, powinno charakteryzować się:

- utrzymaniem inicjatywy wyrażającej się doborem czasu i kierunku uderzenia;
- właściwym wyborem kierunku głównego wysiłku, punktów ciężkości, maksymalnym wykorzystaniem możliwości manewrowych i dyspozycyjnych środków rażenia;
- szerokim wykorzystywaniem wymiaru lądowego, powietrznego i elektronicznego;
- koordynacją i synchronizacją działań zróżnicowanych elementów ugrupowania nacierającego związku taktycznego;
- dezorganizowaniem i rozpraszaniem wysiłków obrońcy;

- potęgowaniem działań w miarę rozwijania natarcia;
- zachowaniem zdolności do przenoszenia punktu ciężkości na wybrane kierunki i obiekty struktury obrony przeciwnika.

Istotne stają się następujące zasady i czynniki, szczególnie podczas prowadzenia natarcia:

Rozpoznanie – zarówno przed jak i w toku natarcia dowódca powinien z własnej inicjatywy zdobywać wszelkie możliwe informacje potrzebne do pomyślnego rozegrania walki, które obejmują szczegóły dotyczące przyszłego obszaru działań, przeciwnika i terenu, wliczając w to szczegóły dotyczące dróg podejścia, obiektów i otoczenia. Informacje powinny być wiarygodne, możliwie najszerze i przekazywane w czasie najbardziej zbliżonym do rzeczywistego.

Zdecydowanie – nacierający, a w szczególności dowódca muszą być przygotowani do zdecydowanego wykorzystania sprzyjającej sytuacji.

Zaskoczenie – powszechnie znana zasada walki szczególnie istotna jest w natarciu. Prowadzący działania zaczepne posiada inicjatywę i może osiągnąć zaskoczenie poprzez wybór czasu i kierunku ataku. Takie działania mogą pozbawić przeciwnika na określony czas możliwości racjonalnego reagowania. W tym czasie możliwe jest osiągnięcie wymiernych korzyści. Innym sposobem uzyskania zaskoczenia jest szybkość działania, zachowanie tajemnicy wprowadzanie przeciwnika w błąd oraz nieznanie dla niego sposoby (taktyka) działania.

Koncentracja – rozumiana również jako skupianie wysiłków. W walce konieczne jest szybkie skoncentrowanie dostatecznych sił i środków do wykonania ataku, poprzez szybkie podjęcie decyzji o ataku, co pozwala uzyskać element zaskoczenia, który musi być wykorzystany do szybkiego i zdecydowanego przełamania obrony przeciwnika oraz jej spenetrowania. Siły powinny być skoncentrowane tam gdzie przeciwnik jest najsłabszy lub tam gdzie teren stwarza najlepsze możliwości maksymalnego wykorzystania mobilności i siły ognia.

Szybkość i tempo – to podstawowe czynniki, ograniczające inicjatywę przeciwnika, Szybkość, w niektórych sytuacjach pozwala całkowicie mu ją odebrać. Zdecydowane i szybkie działania, dążenie do osiągnięcia wysokiego tempa natarcia ma zasadnicze znaczenie w osiągnięciu założonego celu.

Kontrola – zachowanie ciągłości kierowania natarciem zmusza dowódcę do nieustannego kontrolowania rozwoju sytuacji w celu reagowania na wszelkie zmiany i przebieg natarcia.

Głębokość – natarcie powinno być prowadzone na całą głębokość ugrupowania przeciwnika, aby dezorganizować jego obronę i ułatwić realizację zadań przez wojska walczące w styczności.

Bezpieczeństwo – przygotowanie działań i ich rozpoczęcie musi być rozpoczęte z bezpiecznej odległości; zarówno rejonu wyjściowego, jak i linii wyjściowej do ataku. Uwagę należy też zwracać na osłonę skrzydeł, szczególnie w sytuacjach, gdy działania będą prowadzone bez sąsiadów.

Manewr – szybkie i zorganizowane przemieszczanie wojsk powinno być koordynowane z prowadzonym ogniem wszystkich rodzajów broni. Pozbawianie

przeciwnika zdolności do walki jest niezbędne do tworzenia przewagi nad przeciwnikiem. Możliwe jest to poprzez połączenie siły ognia z przemieszczaniem wojsk. Ogień połączony z ruchem i oddziaływaniem elektronicznym umożliwia wojskom zajęcie korzystniejszego położenia w stosunku do przeciwnika

Dezinformacja – wprowadzanie przeciwnika w błąd przez manipulowanie informacjami podczas natarcia powinno zmierzać do zapewnienia bezpieczeństwa rozwijającym się wojskom oraz powinno zapewnić dowódcy możliwość częściowego wpływu na działania przeciwnika. Stwarza nacierającemu sprzyjające warunki do skutecznego wykonywania zadań.

Teren – wykorzystanie terenu w natarciu powinno być ukierunkowane na osiągnięcie następujących celów:

- poprawy warunków obserwacji;
- wykorzystania ukryć i możliwości maskowania;
- zajęcia dogodnych stanowisk ogniowych;
- poprawy manewrowości;
- zabezpieczenia podejść;
- poprawy bezpieczeństwa sił własnych;
- utrudnienia przemieszczania się wojsk przeciwnika;
- uzyskania rejonu dogodnego do prowadzenia dalszych działań.

Konieczność uzyskiwania informacji o terenie, a w szczególności obiektach go pokrywających, jego infrastrukturze, warunkach środowiska i o ludności cywilnej stanowi podstawę do właściwego planowania i prowadzenia natarcia.

Potencjał bojowy – uzyskanie odpowiedniego potencjału bojowego możliwe jest poprzez manewr wojskami posiadającymi dużą siłę ognia, wysoce mobilnymi i z właściwym wsparciem działań bojowych. W natarciu, koncentracja głównego potencjału bojowego w czasie i miejscu, ze zdecydowanym jej wykorzystaniem, jest decydująca dla osiągnięcia zamierzonych wyników. Dowódca będzie dążył do użycia swojej siły bojowej poprzez wybór kierunku głównego wysiłku (rejonu głównego wysiłku) tam gdzie przeciwnik wydaje się być najsłabszy.

Spełnienie powyższych wymogów, w odniesieniu do natarcia, stwarza warunki do osiągnięcia sukcesu, któremu przeciwstawiał się będzie przeciwnik. Wyniki analiz i ocen doświadczeń historycznych wskazują, że stanowią one racjonalne przesłanki efektywnego działania w natarciu szczebla taktycznego.

Na podstawie analiz i ocen praktycznej działalności wojsk oraz treści opracowań teoretycznych można wyróżnić dwa sposoby przechodzenia wojsk do natarcia. Jako podstawowy uznaje się natarcie **z marszu**, po podejściu z głębi z zajmowaniem lub bez zajmowania rejonu wyjściowego. Drugim z kolei, uznawanym za historycznie starszy, jest natarcie **z bezpośredniej styczności**. Sposób ten stosowany był w minionych wojnach jako prosta konsekwencja relatywnie słabszych możliwości manewrowych ówczesnych wojsk. W obecnych uwarunkowaniach ten sposób przechodzenia do natarcia jest pochodną rozwoju sytuacji operacyjno-taktycznej i działań zamierzonych.

Z kolei przechodzenie do natarcia z marszu rozwinęło się wraz ze wzrostem mobilności wojsk. Początki obserwowano już w okresie drugiej wojny światowej, a najpełniej uwidoczniło się w latach pięćdziesiątych w warunkach atomowego pola walki i pełnego zmechanizowania pododdziałów piechoty.

Każdy z przedstawionych sposobów przechodzenia do natarcia ma swoje zalety i wady. Korzystniejsze jest przechodzenie do natarcia z marszu z zajmowaniem rejonu wyjściowego. W warunkach prowadzenia działań na obszarze kraju powyższy sposób może mieć miejsce w sytuacji, gdy związek taktyczny po wykonaniu przemieszczenia z innego rejonu przewidywany będzie do udziału w przeciwdzierzeniu lub przeciwnatarciu (operacji zaczepnej). Ten przypadek może mieć również miejsce, gdy związek taktyczny będący w odwodzie związku operacyjnego wykonywał będzie zwrot zaczepny. Pomimo szeregu przemian w poglądach i praktyce natarcia w sposobach przechodzenia do niego nie nastąpiły znaczące przeobrażenia. Podobnie traktowane są one w innych, przodujących armiach państw świata.

4.1.1. Struktura działań zaczepnych

Przeprowadzone analizy wskazują, że w teorii pojawiają się ostatnio istotne innowacje, które w znaczący sposób zmieniają dotychczasowe postrzeganie zjawisk i procesów zachodzących w walce, w tym szczególnie dotyczących koordynacji działań w natarciu. Niewątpliwie należy do nich podział pasów natarcia ze względu na obszary i związane z tym kompetencje w prowadzeniu działań. Analiza takiego stanu rzeczy wskazuje, że ma to istotne znaczenie w koordynacji i synchronizacji działań wszystkich podmiotów walki w prowadzeniu działań zaczepnych, które powinno obejmować całą głębokość nakazanego pasa natarcia, aby być zdolnym manewrować i koncentrować siły, przez co zdobyć i utrzymać inicjatywę. Musi być również osiągnięta synchronizacja działań w **głębi**, w **styczności** i na **tyłach**. Zwłaszcza, że elektronizujące się, precyzyjne, powietrzno-ładowe pole walki umożliwia operowanie siłami, środkami lub wysiłkiem w całym jego obszarze i określonym czasie.

Działania w głębi prowadzone są w obszarze odpowiedzialności związku taktycznego (pasa natarcia), ale w ugrupowaniu przeciwnika. Wiążą się przede wszystkim z wykryciem i rozpoznaniem przeciwnika. Prowadzone są w celu zagwarantowania przewagi działań w styczności oraz ochrony swoich wojsk. Celem istotnym wydaje się być również pozbawienie swobody przeciwnika, przechwylenie i utrzymanie inicjatywy. Osiągnąć to można przez jednoczesne oddziaływanie na całą głębokość obrony przeciwnika, aby zakłócić lub zerwać synchronizację pomiędzy jego elementami ugrupowania bojowego. Atakowanie przeciwnika w głębi jego obrony prowadzone jest na korzyść sił walczących w styczności. Dąży się do rozbijania jego elementów ugrupowania, opóźniania podejścia odwodów, izolacji strefy starcia i niedopuszczenia nowych sił oraz dezorganizacji wsparcia i dowodzenia. Szczególnie istotne miejsce w ich prowadzeniu zajmują powietrzne elementy ugrupowania nacierającego związku taktycznego. Stosownie do przewi-

dywanego charakteru i potrzeb powyższe zamierzenia podczas działań w głębi obejmują:

- osaczenie przeciwnika z powietrza lub ogniem pośrednim (w tym rajdy śmigłowców szturmowych);
- niszczenie stanowisk dowodzenia;
- zakłócanie funkcjonowania pododdziałów, urządzeń logistycznych przeciwnika;
- wykonywanie desantów powietrznych i prowadzenie działań powietrzno-szturmowych;
- obserwację i wskazywanie celów;
- przeciwdziałanie elektroniczne na systemy dowodzenia, kierowania i łączności;
- przeciwdziałanie działalności ogniowej przeciwnika.

Niektóre działania mogą wystąpić także jako część działań w styczości i wtedy ich prowadzenie musi być zsynchronizowane poprzez ustalenie priorytetów, szczególnie dla zgrupowań uderzeniowych i powietrznych elementów ugrupowania oraz jednostek wspierających ich działania.

Obszar działań w głębi dla związku taktycznego obejmuje pas natarcia od obiektu pośredniego do obiektu końcowego. Prowadzić w nim mogą działania elementy ugrupowania ZT takie jak: oddział rajdowy, oddział wydzielony, grupy desantowo-szturmowe, taktyczne desanty powietrzne oraz siły, które znalazły się w ugrupowaniu przeciwnika lub zostały celowo tam pozostawiane i będą podporządkowane dowódcy nacierającego ZT. W przypadku prowadzenia natarcia na obszarze własnego kraju mogą tam wykonywać zadania siły obrony terytorialnej, prowadząc działania nieregularne.

Działania w styczości (bezpośrednie) polegają na zwalczaniu przeciwnika w bezpośredniej walce w celu wykonania postawionego zadania. Sprowadzają się one do uchwycenia obiektów, których opanowanie pozwoli pokonać stronę przeciwną. W starciu dąży się do wyeliminowania obiektów i zgrupowań, które decydują o sile przeciwnika. Wymaga to pokonania lub obejścia obrony przeciwnika, stosując różne formy natarcia i skupiania wysiłków w punkcie ciężkości. Jest to najistotniejszy z punktu widzenia nacierających zgrupowań uderzeniowych, zwłaszcza lądowych, obszar działań. Pomimo bowiem powietrzno-lądowego charakteru współczesnej walki, to w styczości następują zasadnicze rozstrzygnięcia związane z natarciem. Wnioski z konfliktów zbrojnych ostatnich lat oraz dostępne opracowania teoretyczne wskazują, że w natarciu skoncentrowana musi być siła ognia z uderzeniem manewrowych sił w słabe punkty obrony przeciwnika, a prowadzone walki powinny być krótkotrwałe, dynamiczne, zdecydowane, narzucające obrońcy wolę nacierającego. Głębokość obszaru działań w styczości zwykle obejmuje część pasa natarcia od linii wejścia do walki do obiektu pośredniego związku taktycznego.

Działania na tyłach zmierzają do stworzenia swobody manewru zarówno siłom bezpośrednio zaangażowanym w walce, jak i niezaangażowanym, zabezpieczając potrzeby podtrzymania działań bojowych. Są one niezbędne do utrzymania tempa natarcia, jego ciągłości i dynamizmu.

Stosownie do tego przyjmuje się, że mają one na celu:

- umożliwienie manewru odwodami na zagrożony kierunek;
- zapewnienie sprawnego zajmowania stanowisk ogniowych i rubieży ogniowych;
- płynne zaopatrywanie walczących, a także ewakuację rannych i uszkodzonego sprzętu;
- zapewnienie bezkolizyjnego zajmowania rejonów ześrodkowania (wyczekiwania) elementom nie zaangażowanym bezpośrednio w walkę;
- ubezpieczenie, ochronę i osłonę elementów ugrupowania przed niespodziewanym uderzeniem przeciwnika naziemnego i powietrznego;
- zapewnienie sprawnego dowodzenia i kierowania wojskami.

Działania zaczepne opierają się na ruchu wojsk połączonym z rażeniem, przebiegają szybko i co z tym się wiąże wpływają na wydłużenie linii komunikacyjnych. Z tego powodu zwiększy się dystans między wojskami (zgrupowaniami uderzeniowymi) bezpośrednio zaangażowanymi w walce od sił zabezpieczenia logistycznego. Działania tyłowe trzeba, więc podejmować dążąc do zapewnienia im możliwości nadążenia za walczącymi wojskami, jak również w celu działań zabezpieczających drogi manewru, dowozu i ewakuacji. Obszary tyłowe będą także interesować przeciwnika prowadzącego aktywną obronę, jako że najprawdopodobniej stanowią one cel jego działań w głębi. Jest to szczególnie istotne wobec założeń i prawdopodobnego charakteru obrony, jaką prowadzić może potencjalny przeciwnik na dynamicznie zmieniającym się polu walki. Dlatego też należy zapewnić bezpieczeństwo w tych rejonach, aby jednostki i urządzenia logistyczne mogły kontynuować wsparcie prowadzonych działań zaczepnych, tym samym stwarzając odpowiednie warunki do utrzymania swobody działań, zarówno podczas ataku, jak i w czasie następującym po nim.

Taki podział ma istotne znaczenie w koordynacji i synchronizacji działań. Kompleksowe, zgrane w czasie oddziaływanie na przeciwnika oraz zespolenie wysiłków nacierającego ułatwia osiąganie zakładanych celów natarcia, zwłaszcza wobec wymogów powietrzno-lądowego charakteru walki.

W przeciwieństwie do obrony, gdzie dokonywany jest podział pasa obrony na względnie stałe rejonu działań, w natarciu wobec szybkiej zmiany sytuacji i dynamizmu oraz zdecydowanego ruchu wojsk o wiele trudniej jest dokonywać takiego podziału. Dlatego też bardzo często podział dokonywany jest przy wykorzystaniu linii fazowych i obowiązuje w ściśle określonych przedziałach czasowych, które zmieniają się w raz z postępami natarcia.

W poglądach amerykańskich dotyczących natarcia granice działań w styczności przebiegają według zaangażowania w walce. Siły i środki oddziałujące na wojska walczące w styczności, niezależnie od tego gdzie się znajdują, są w obszarze kompetencji działań w styczności. Oznacza to, że nawet obiekty umiejscowione w głębi ugrupowania przeciwnika, a oddziałujące w sposób ogniowo-elektroniczny, znajdują się w strefie (obszarze) działań w styczności. A zatem odległość i ścisły podział nie może tu mieć miejsca. Stosownie do tego dokonywany jest podział na zasadzie kompetencji i ma charakter ogólny, a interpretacja i zastosowanie uzależnione są od koncepcji natarcia przyjętej przez związek taktyczny. Powyższe wskazuje, że jest to

interpretacja mająca swoje uzasadnienie szczególnie istotne wobec zdecydowanego ruchu wojsk stanowiącego obok rażenia istotę natarcia. Pogląd taki ma również swoje uzasadnienie wobec możliwości oddziaływania na przeciwnika posiadanymi przez wojska amerykańskie środkami walki szczebla taktycznego²¹.

Podział kompetencji na działania głębokie, w styczności i na tyłach wypracowany został przez Amerykanów i przyjęty przez pozostałe państwa członkowskie NATO, w tym również Polskę.

4.1.2. Formy natarcia

W natarciu, ze względu na specyficzne cechy charakteryzujące jego prowadzenia można wyróżnić trzy podstawowe formy: **przełamanie**, **bój spotkaniowy** i **pościg**. Cechą wyróżniającą taki podział jest przede wszystkim sytuacja, w której związek taktyczny naciera na przeciwnika: broniącego się, nacierającego lub wycofującego.

Przełamanie w sprzyjających warunkach **pokonanie** polega na dokonaniu wyłomu w obronie przeciwnika, w wyniku którego zostaje naruszona jej trwałość. Przełamaniem dąży się do przejścia przez pozycje obronne przeciwnika, zajęcia obiektów w głębi jego obrony. Naruszenie jego obrony zwiększa możliwości nacierającego w wykorzystaniu luk, odsłoniętych skrzydeł w strukturze obronnej przeciwnika, przez które można wprowadzić kolejne siły do walki w głębi jego obrony. Przełamanie wymaga koncentracji potencjału bojowego, który zapewni uzyskanie zdecydowanej przewagi nad przeciwnikiem i wykorzystanie go na wybranym odcinku pasa natarcia związku taktycznego. Główny wysiłek położony jest na relatywnie wąskim odcinku. Działanie takie umożliwia szybkie wtargnięcie w głąb obrony przeciwnika przez zgrupowania uderzeniowe i w połączeniu uderzeniami na skrzydła oraz tyły broniącego się przeciwnika niszczenie i pokonanie go a tym samym osiągnięcie zamierzonych celów natarcia. Szerokość odcinka przełamania i sposób rozbicia przeciwnika będzie zależał od możliwości ogniowych, jakim dysponuje związek taktyczny. Powinny one zapewnić taki stopień obezwładnienia przeciwnika, aby zmniejszyć straty we własnych wojskach oraz zapewnić szybki ruch w głąb ugrupowania obronnego. W niektórych sytuacjach można pokonać obronę nawet w ugrupowaniu przedbojowym. Dzieje się tak najczęściej, gdy:

- przeciwnik nie będzie miał czasu na organizację obrony;
- brakować mu będzie wojsk na przygotowanie obrony
- straty jakie poniósł, uniemożliwią mu skuteczne przeciwstawianie się nacierającemu.

Bój spotkaniowy – jest formą natarcia występującą wówczas, gdy obie strony dążą do wykonania zadania poprzez natarcie. Każda ze stron dąży do uchwycenia inicjatywy, narzucenia swojej woli i rozstrzygnięcia starcia z korzyścią dla siebie.

²¹ W dywizjach amerykańskich występują śmigłowce, które mogą działać w całym pasie natarcia, dodatkowo środki artyleryjskie posiadają zasięgi daleko większe od artylerii dywizji polskich. Zasięg artyleryjskiej wyrzutni raketowej MLRS wynosi 32–45 km, 155 mm haubicy M109 14–23,5 km, a modernizowane M109 A6 Paladyn 18–24–30 km. Por. C. Dęga, *Uzbrojenie...*, s. 73, 94.

Bój spotkaniowy może być konsekwencją rozwoju następujących sytuacji:

- gdy przemieszczające się w kolumnach wojska nawiązują styczność z przeciwnikiem;
- podczas potęgowania uderzenia w głębi obrony przeciwnika;
- w pościgu za wycofującym się przeciwnikiem;
- podczas odpierania kontrataków;
- podczas walki z desantami powietrznymi lub morskimi;

Może też wyniknąć w przypadku, gdy obie strony decydują się zaatakować jednocześnie, świadome jedna drugiej, aby w bezpośredniej konfrontacji i krótkim czasie rozstrzygnąć walkę.

Bój spotkaniowy charakteryzuje się ograniczonym czasem na organizację walki, niejasnością sytuacji, dążeniem do uzyskania zaskoczenia i przejęcia inicjatywy. Powodzenie w boju spotkaniowym zależy od szybkości wprowadzenia sił, których zadaniem będzie walka w głębi ugrupowania. Natomiast siły wiążące przeciwnika mają uniemożliwić mu manewr odwodami na zagrożone kierunki.

Znaczącą rolę odgrywa skuteczne rozpoznanie poczynań przeciwnika, koncepcja walki i szybkie wprowadzanie jej w życie, opanowanie i utrzymanie rubieży terenowych zapewniających oddziaływanie ogniowe, osłonę skrzydeł przed niespodziewanym atakiem, zapewnienie sprawnego manewru odwodami na zagrożony kierunek.

Pościg – ma na celu rozbicie, odcięcie lub zniszczenie wycofującego się przeciwnika. Zwykle jest konsekwencją pomyślnego rozwijania powodzenia w natarciu, gdy wojska przeciwnika zostaną zmuszone do wycofania się lub na skutek zdecydowanych działań zaczepnych, wyraźnej przewagi lub braku woli walki starają się uchylić od starcia, a przede wszystkim uchronić od zniszczenia. Może on być prowadzony jako: czołowy, równoległy lub mieszany. Najbardziej efektywny jest pościg mieszany, który jest połączeniem pościgu czołowego z równoległym.

W przypadku stwierdzenia oznak wycofywania się przeciwnika nacierające zgrupowania starają się uniemożliwić mu oderwanie się od ścigających go wojsk. Prowadzi się go bez przerw, z szerokim zastosowaniem taktycznych desantów powietrznych, działaniem grup desantowo-szturmowych oraz oddziałów wydzielonych.

4.1.3. Rodzaje natarcia

W typologii natarcia ze względu na specyfikę i cel działania dywizji wyróżnia się następujące rodzaje natarcia: rozpoznanie walką, rajd, mylenie i demonstracja, natarcie szybkie, natarcie planowe.

Rozpoznanie walką – ma na celu zmusić przeciwnika do „odkrycia”, ujawnienia swojego położenia, wielkości sił, słabych punktów w systemie obrony, jak również zamiaru walki poprzez sprowokowanie jego reakcji na działania zaczepne. Rozpoznanie walką mogą prowadzić wydzielone siły dywizji w ramach planu przełożonego lub własnych potrzeb. Działania te muszą być wystarczająco silne, aby zmusić przeciwnika do reakcji, pomimo że może on dążyć do ukrycia swoich zamiarów, struktury obrony, uchylając się od poważniejszych starć.

Zwykle po wykonaniu zadania wojska prowadzące rozpoznanie blokują przeciwnika, zabezpieczają wprowadzenie kolejnych sił na dogodnych kierunkach, aktywnie włączają się w natarcie i atakują przeciwnika lub wycofują się, zwłaszcza z kierunków silnie przez niego bronionych.

Rajd – ma na celu rozbicie lub przechwycenie ważnego obiektu przeciwnika. Cel ten osiąga się przez dokładne rozpoznanie, szybkie wejście w jego ugrupowanie, uderzenie i planowe wycofanie. Zazwyczaj rajdy są krótkie w czasie i odległości.

Najbardziej predysponowane do tego są siły desantowo-szturmowe, śmigłowce szturmowe, kawaleria powietrzna. Wojska prowadzące działania rajdowe wspierane są zwykle przez własną artylerię w celu obniżenia zdolności przeciwnika do przeciwdziałania.

Mylenie – celem tego rodzaju działań jest rozproszenie uwagi przeciwnika poprzez dążenie do walki z nim. Ten rodzaj natarcia musi być wystarczająco silny, aby wywołał pożądaną reakcję przeciwnika. Ma on wprowadzać go w błąd lub poprzez ukazanie siły i dużych zdolności bojowych paraliżować i dezorganizować przeciwnika.

Demonstracja – celem demonstracji jest rozproszenie uwagi przeciwnika bez dążenia do walki z nim. Wojska prowadzące demonstrację używają ognia manewru, środków dymnych oraz walki elektronicznej i łączności dla wzmocnienia efektów. Dokonują swoistego pokazu siły dla ostrzeżenia przeciwnika i wywarcia presji na nim.

Zarówno mylenie, jak i demonstracja prowadzone są zwykle w ramach innych rodzajów natarcia przez część sił dywizji.

Natarcie szybkie – polega na ataku przygotowanym w krótkim czasie. Jego celem jest wykorzystanie dogodnej okazji do rozbicia wojsk przeciwnika. Ataki takie, przeprowadzane muszą być z nieoczekiwanego kierunku i powinny być maksymalnie wsparte ogniem. Szybki atak pozwala wykorzystać brak gotowości obronnej przeciwnika i uzyskać zaskoczenie. Najczęściej taki rodzaj natarcia jest stosowany w sytuacji uzyskania zaskoczenia przeciwnika i uzyskania sukcesów większych od planowanych. Wykorzystanie sprzyjającej sytuacji do prowadzenia natarcia umożliwi osiągnięcie zamierzonych celów w sposób efektywniejszy niż pierwotnie planowano.

Natarcie planowe – charakteryzuje się planowym, skoordynowanym zastosowaniem siły ognia i manewru w celu pokonania przeciwnika. Przygotowanie takiego rodzaju natarcia dokonywane jest kosztem czasu. Zwykle ma miejsce, gdy pokonana musi być dobrze przygotowana obrona przeciwnika. Szczególny nacisk położony zostaje na zmasowanie siły uderzeniowej na wybranych kierunkach.

Współczesne natarcie różni się od natarcia preferowanego w okresie drugiej wojny i drugiej połowy XX wieku. Wzrost możliwości bojowych wojsk wyposażonych w coraz nowocześniejszy sprzęt, w tym szczególnie systematyczne włączanie się elektronicznego wymiaru na szczeblach taktycznych, przyczynia się do zasadniczych przeobrażeń teoretycznych i praktycznych rozwiązań funkcjonujących w natarciu. Powietrzno-lądowy charakter staje się nieodzownym składni-

kiem działań szczebla nie tylko operacyjnego, ale przede wszystkim taktycznego. Powszechnym zjawiskiem będą walki prowadzone na samodzielnych kierunkach przy otwartych skrzydłach, często bez sąsiadów. Dynamizm, niejasność sytuacji, duże wymagania w zakresie manewrowości wzmagać będą potrzeby w zakresie skutecznego koordynowania i synchronizowania działań. Nieodzownym składnikiem powietrzno-lądowego natarcia staje się wykorzystanie elektronicznego wymiaru, nie tylko do rozpoznania i zakłócania, ale również destrukcyjnego oddziaływania na system dowodzenia i naprowadzania pocisków na cel. Istotnych w tym względzie doświadczeń i wniosków dostarczyła wojna w rejonie Zatoki Perskiej, powietrzna interwencja NATO w wojnie o Kosowo oraz wyniki wojny o Irak. Reasumując powyższe konstatacje, należy stwierdzić, że będą one miały swój znaczący wyraz w określaniu charakteru natarcia XXI wieku.

4.2. Zadania i ugrupowanie dywizji w natarciu

Stosownie do celów natarcia związek taktyczny (dywizja) otrzymuje do wykonania określone zadanie. Z jego treści powinno w sposób jasny i oczywisty wynikać, na czym polega jego wykonanie. Zadanie determinowane jest przez szereg czynników, do których, należy zaliczyć: zamiar rozegrania walki przez przełożonego, możliwości wojsk, wnioski z oceny przeciwnika (jego skład, siłę, ugrupowanie i przewidywane działanie) oraz właściwości terenu. Każde zadanie wynika z określonych możliwości jego realizacji i powinno być realne w możliwościach jego wykonania²².

Często „zadanie bojowe związku taktycznego w natarciu to cel, który ma zostać osiągnięty w określonym czasie (terminie)”²³.

Wyniki analiz ostatnio pojawiających się opracowań świadczą, że przeobrażenia dokonujące się w teorii nie pozostały bez wpływu na problematykę zadań w natarciu związku taktycznego. Nowe tendencje w dowodzeniu preferujące dowodzenie przez cele w znacznym stopniu przyczyniły się do odejścia od precyzyjnego określania zadań wraz ze sposobem ich wykonania na rzecz nie krępującego dowódcę wskazania celu walki w ustalonym czasie. Takie zadania pozostawiają dowódcy szersze pole do wykazania inicjatywy i zgodne są z zasadą swobody działań. W zależności od sytuacji pozwalają na użycie sił i środków oraz dobór form i metod działania, które gwarantują osiągnięcie sukcesu w natarciu. Następujące ujednoczenie terminologii oraz zasad działania w strukturach sojuszniczych przyczyniło się do dalszego przeobrażenia się zadań związku taktycznego w natarciu. Stosownie do tego związkowi taktycznemu określa się cel końcowy natarcia, którym może być obiekt, zgrupowanie sił przeciwnika. Często w treści zadań wskazywany może być cel pośredni (obiekt pośredni). Ponadto wobec wymogów

²² Z. Ścibiorek, *Prowadzenie...*, s. 39.

²³ W. Kaczmarek, *Natarcie...*, s. 116.

koordynacyjnych wskazywany jest pas lub, w warunkach samodzielnego wykonywania zadań i braku sąsiadów, kierunek natarcia. Zadanie opanowania obiektu, celu zasadniczego w istocie polega na opanowaniu newralgicznego terenu znajdującego się na głębokości tyłów dywizji przeciwnika²⁴. Należy w tym miejscu podkreślić, że dokumenty normatywne wskazują również na potrzebę indywidualnego podejścia do zadań w zależności od konkretnej sytuacji operacyjno-taktycznej.

Stosownie do treści (celu) otrzymanego zadania związek taktyczny przyjmuje określone ugrupowanie. Tworzenie ugrupowania w warunkach powietrzno-lądowego charakteru natarcia jest zamierzeniem niezwykle trudnym. Od tego, jak rozdzielono posiadane siły i środki, jak je urzutowano, w jakiej kolejności powinny włączać się do walki, zależy w dużej mierze efektywność wykorzystania ich możliwości bojowych w osiąganiu wskazanych powyżej celów. Spełnienie wymogu potęgowania działań, jednoczesnego oddziaływania na całą głębokość pasa natarcia, manewrowania elementami ugrupowania, a nade wszystko racjonalnego wykorzystania potencjału bojowego stawia przed dowódcą związku taktycznego z jednej strony znaczne pole do popisu, z drugiej określone trudności w wyborze i podziale sił. W aspekcie koordynacji działań rodzą się również określone trudności związane z narastającymi **potrzebami koordynacyjnymi**.

Tendencje występujące w większości nowoczesnych armii świata ukazują znaczące zmiany w strukturach organizacyjnych, dostosowujące związki taktyczne do potrzeb powietrzno-lądowego charakteru walki. Posiadane siły i środki odpowiednio rozdzielone stanowią zasadniczą kwestię poprawnie formowanego ugrupowania.

W znaczeniu ogólnym ugrupowanie oznacza skupianie, połączenie w grupy, zgrupowanie lub podzielenie na grupy. W interesującym nas wojskowym znaczeniu jest to uszykowanie oraz rozmieszczenie sił i środków walki w terenie odpowiednio do celu (koncepcji) natarcia²⁵.

W obowiązujących dokumentach normatywnych w skład ugrupowania dywizji wchodzi elementy podstawowe (stałe) i dodatkowe (tworzone doraźnie). Do elementów stałych zaliczamy:

- pierwszy rzut,
- odwód (odwody) ogólnowojskowy,
- zgrupowania (oddziały, pododdziały) artylerii,
- oddział (pododdziały) przeciwlotnicze,
- odwody specjalne,
- stanowiska dowodzenia
- oddziały (elementy) logistyczne.

Dodatkowo tworzone mogą być:

- oddziały wydzielone,
- taktyczne desanty powietrzne,
- zgrupowania (grupy) desantowo-szturmowe.

²⁴ Por. *Regulamin działań wojsk lądowych*, Warszawa 1999, s. 107.

²⁵ Tamże, s. 105.

W zależności od sytuacji i potrzeb mogą być organizowane inne. Elementy ugrupowania zobrazowane zostały w załączniku 4.1.

Na ugrupowanie bojowe duży wpływ wywierają możliwości bojowe oddziałów (pododdziałów) oraz wsparcie rodzajami wojsk i ogniem. Nacierające zgrupowania, aby osiągnąć założone cele muszą posiadać niezbędną przewagę na wybranych kierunkach²⁶. Umożliwia to tworzenie punktów ciężkości i co istotne przenoszenie ich w toku natarcia na inne kierunki. Przykładowe możliwości lądowych zgrupowań uderzeniowych w natarciu związku taktycznego przedstawia tabela.

Tabela 4.1. Możliwości bojowe lądowych zgrupowań w działaniach zaczepnych

Rodzaj zgrupowania	Rodzaj działań	Możliwości bojowe	Uwagi
Brygadowe zgrupowanie taktyczne	Natarcie ¹	Rozbicie batalionu	Możliwość kontynuowania natarcia przez max. 12 h.
Brygadowe zgrupowanie taktyczne	Bój spotkaniowy ²	Częściowe rozbicie brygady	Możliwość kontynuowania natarcia przez max. 24 h.
Brygadowe zgrupowanie taktyczne	Włamanie w ugrupowanie obronne przeciwnika ¹	Włamanie w rejon obrony brygady (jeden)	

1. Przewidywany stosunek sił 4:1.

2. Przewidywany stosunek sił 2:1.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: J. Kręcikij, *Przygotowanie działań taktycznych w NATO*, Warszawa 1996, s. 97; Intelligence preparation of the Battlefield, Department of the Army, Washington 1994, s. B-28.

Dowódcy tworzącemu ugrupowanie powinna przyswiecać zasada, że powinno ono umożliwić osiągnięcie zakładanego celu natarcia.

Liczba i rodzaj tworzonych elementów ugrupowania bojowego zależą będą od koncepcji wykonania zadania przez dowódcę oraz od sił i środków, którymi będzie wzmocniony związek taktyczny na czas jego wykonania.

Przy tworzeniu ugrupowania bojowego, dostrzec można następujące zależności. Ugrupowanie wąskie i głębokie z jednej strony ułatwia:

- szybką zmianę kierunku uderzenia i punktu ciężkości,
- potęgowanie natarcia,
- ochronę zagrożonego skrzydła.

Ugrupowanie takie zwiększa, więc swobodę działania. Z drugiej strony jednak powoduje, że:

²⁶ Por. załącznik 4.2.

- w początkowym okresie natarcia wykorzystuje się tylko część możliwości uderzeniowych;

- przeciwnik ma ułatwione oddziaływanie ogniowe;
- zwiększa się niebezpieczeństwo odcięcia sił nowo wprowadzanych do walki.

Z kolei ugrupowanie szerokie i płytkie z jednej strony:

- pozwala na jednoczesne wykorzystanie możliwości ogniowych nacierających wojsk;

- wiąże przeciwnika na szerokim froncie i zmusza go do rozdzielenia ognia;
- maskuje punkt ciężkości;
- ułatwia znalezienie słabych miejsc i luk w ugrupowaniu przeciwnika i ich szybkie wykorzystanie.

Z drugiej jednak strony ugrupowanie takie:

- powoduje konieczność użycia większości sił już w początkowej fazie natarcia;
- utrudnia przesunięcie punktu ciężkości;
- obniża stan odwodów;
- zwiększa zagrożenie własnych skrzydeł i tyłów.

Stosownie do otrzymanego zadania, utworzone z oddziałów ogólnowojskowych elementy ugrupowania bojowego związku taktycznego przeznacza się zwykle do wykonania następujących zadań:

Pierwszy rzut – przeznaczony jest do wykonania głównego zadania, rozbicia przeciwnika na głębokość obiektu, naruszenia jego struktury obrony i stworzenia warunków do przeniesienia natarcia w głąb. Skład pierwszego rzutu uzależniony będzie od koncepcji rozegrania walki. Mogą go tworzyć zasadnicze siły związku taktycznego po wydzieleniu odwodu.

Odwód – przeznaczony jest do reakcji w sytuacji zagrożenia, a przede wszystkim realizacji zadań wynikających z rozwoju natarcia. Stanowi on rezerwę dowódcy, niezbędną do spotęgowania i wzmocnienia nacierających pierwszych rzutów lub zwykle prowadzi działania w głębi w celu zapewnienia wysokiego tempa natarcia, jak też rozbija wspólnie z oddziałami pierwszego rzutu elementy struktury obrony przeciwnika w głębi. Powinien w trakcie walki uprzedzać przeciwnika w organizowaniu obrony w głębi, uniemożliwiać manewr jego odwodów na kierunek największego powodzenia uzyskanego przez nacierającego. Skład, siły odwodu uzależnione są od przewidywanej koncepcji natarcia i roli, jaką ma do odegrania ten element. Tworzy się go zwykle poprzez wydzielenie do 1/3 sił będących w dyspozycji związku taktycznego. Zwykle są to siły do brygady. Przemieszcza się za siłami pierwszego rzutu, w odległości umożliwiającej podjęcie działań w dowolnym kierunku. Gdy odwód zostanie wprowadzony do walki to musi być on odtworzony z innych sił nawet, gdy oznaczać to będzie zmianę zadań.

Oddział wydzielony – przeznaczony jest do prowadzenia działań w głębi, aby zapewnić korzystne warunki do działań siłom w styczności. Może uchwycić i utrzymać ważną rubież terenową do czasu podejścia oddziałów pierwszego rzutu lub odwodu. Powinien niszczyć ważne elementy ugrupowania bojowego przeciwnika, zakłócając organizowanie kolejnych pozycji obrony w głębi.

Związek taktyczny może wysłać oddział wydzielony w składzie od wzmocnionego batalionu zmechanizowanego do oddziału.

Oddział wydzielony może być wysłany z odwodu, aby zapewnić szybkie opowanie głównych obiektów natarcia. Ponadto oddziały pierwszego rzutu powinny być przygotowane na wysłanie takiego elementu w sprzyjających warunkach pola walki.

Taktyczny desant powietrzny – przeznaczony jest do opanowania i utrzymania ważnych rubieży, obiektów do czasu podejścia wojsk własnych. Organizowany jest w sile od wzmocnionej kompanii do batalionu. Celowe jest, aby na kierunku wysadzenia desantu wysłać oddział wydzielony. Siły desantu powinny prowadzić samodzielnie walkę przez okres od dwóch do czterech godzin. Związek taktyczny powinien zapewnić mu wsparcie ogniowe w czasie walki.

Grupa desantowo-szturmowa – przeznaczona jest do zwalczania obiektów w głębi obrony przeciwnika, dezorganizowania manewru odwodami, jak też niszczenia wysokowartościowych elementów jego ugrupowania. W zależności od przydzielonego związkowi taktycznemu wysiłku LWL, grupa desantowo-szturmowa może być w sile do wzmocnionej kompanii, często są to siły z etatowych pododdziałów kawalerii powietrznej. Element ten po wykonaniu zadania wraca w ugrupowanie wojsk własnych.

Tworzone elementy ugrupowania nacierającego związku taktycznego mogą mieć charakter strukturalno-funkcjonalny. Natomiast w aspekcie udziału w walce można je podzielić na: nacierające i wspierające (zarówno ogniowo, elektronicznie, jak i w zakresie dowodzenia i logistyki). Stosownie do tego ugrupowanie związku taktycznego w natarciu o charakterze powietrzno-lądowym obejmuje następujące elementy.

a. nacierające:

- lądowe zgrupowanie taktyczne (oddziały pancerne i zmechanizowane, siły do realizacji zadań o charakterze rajdowym, oddziały wydzielone i obejścia, itp.);
- powietrzne zgrupowanie taktyczne (śmigłowce bojowe, pododdziały aeromobilne, kawalerii powietrznej, powietrnodesantowe);

b. odwody:

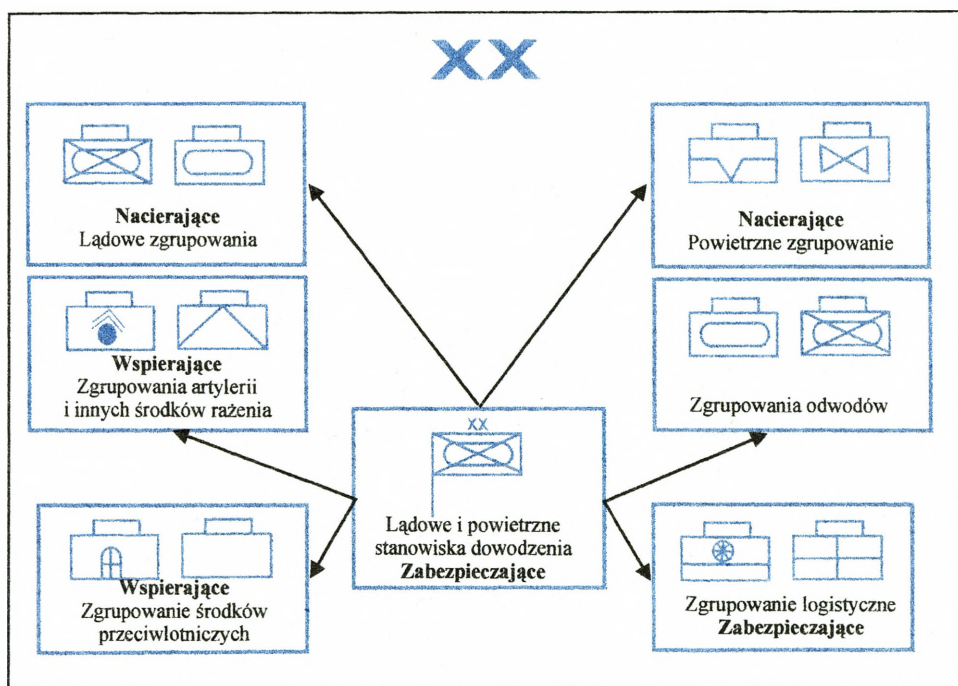
- zgrupowanie odwodów dowódcy związku taktycznego (w jego składzie odwody ogólnowojskowe, odwody rodzajów wojsk);

c. wspierające i zabezpieczające:

- zgrupowania wojsk rozpoznawczych (elementy rozpoznania);
- pododdziały walki elektronicznej;
- zgrupowanie artylerii wsparcia ogólnego oraz innych środków rażenia;
- zgrupowania wojsk inżynierskich;
- zgrupowanie środków przeciwlotniczych;
- lądowe i powietrzne stanowiska (punkty) dowodzenia;
- pododdziały śmigłowców;
- zgrupowanie logistyczne.

Elementy funkcjonalne ugrupowania bojowego związku taktycznego zobrazowane zostały graficznie na rysunku 4.2.

Zasadnicze zadania bojowe wykonywać będą nacierające zgrupowania związku taktycznego. Niemniej jednak pozostałe elementy wydatnie wspierać i zabezpieczać będą działania głównych zgrupowań uderzeniowych. Należy bowiem ciągle mieć na uwadze fakt o fundamentalnym znaczeniu, że nacierający związek taktyczny i tworzone przez niego elementy ugrupowania zarówno strukturalne, jak i funkcjonalne traktować trzeba jako nierozzerwalną całość.

Rys. 4.2. Elementy funkcjonalne ugrupowania związku taktycznego w natarciu o charakterze powietrzno-ładowym

4.3. Prowadzenie natarcia

Niezależnie od sposobów przechodzenia do natarcia, jego przebieg można podzielić na trzy okresy, z których każdy posiada swoje znaczenie dla wykonania otrzymanego zadania:

pierwszy – manewr wojsk (zgrupowań lądowych na linię ataku) definiowane również jako podejście i rozwinięcie;

drugi – uderzenie (atak i przełamanie obrony);

trzeci – rozwinięcie (potęgowanie) natarcia lub walka w głębi obrony przeciwnika.

Taki podział ma również uzasadnienie w kontekście koordynacji działań w natarciu. Sprzyja on rozwiązywaniu problemów związanych z działaniem zgrupowań uderzeniowych z wojskami wspierającymi i zabezpieczającymi natarcie.

4.3.1. Manewr wojsk (podejście i rozwinięcie)

Jest to szczególnie trudny etap, zwłaszcza podczas przechodzenia do natarcia z rejonu wyjściowego położonego w głębi. Jednakże wobec założeń, że natarcie (związku taktycznego) wykonywane jest głównie w formie zwrotów zaczepnych będzie on częstym zjawiskiem²⁷. Nacierający związek taktyczny otrzymuje zwykle 3/4 drogi lub określony pas marszu (pas – tylko w sytuacji, gdy nie ma naszych wojsk w styczności z przeciwnikiem). Manewrujące w kierunku linii wejścia do walki wojska narażone będą na oddziaływania przeciwnika. Obok uderzeń artyleryjsko-rakietowych, lotnictwa i śmigłowców na podchodzących wojskach skupią swoje działania grupy dywersyjno-rozpoznawcze, wojska powietrznomanewrowe (desantowo-szturmowe i powietrznodesantowe) oraz inne elementy ugrupowania przeciwnika, często również celowo pozostawiane w ugrupowaniu naszych wojsk siły.

Dla zapobiegania sytuacjom, w których możliwe będzie zerwanie natarcia lub jego dezorganizacja oraz zapewnienia sprawnego i jednoczesnego wykonania uderzenia przez określone zgrupowania wyznacza się szereg linii koordynujących i synchronizujących działanie z innymi elementami ugrupowania związku taktycznego. Wychodzące z dotychczasowych rejonów ześrodkowania wojska przemieszczają się po określonych drogach, które powinny być oznakowane. Pierwszą z nich z reguły jest linia koordynacyjna umożliwiająca sprawne opuszczenie zajmowanego rejonu przez batalionowe zgrupowanie uderzeniowe, stąd jej odległość od rejonu powinna wynosić od 5 do 7 km, w zależności od struktury organizacyjnej analizowanego zgrupowania. Następne linie koordynacyjne wyznaczane są stosownie do potrzeb. Zarówno ilość jak i charakter poszczególnych wyznaczników koordynacyjnych synchronizujących ruch wojsk jest sprawą rozstrzyganą w ramach narodowych rozwiązań. Natomiast w stosunku do sojusznicznych działań mają zastosowanie ustalenia regulaminu ATP-3.2.

Charakter działań przeciwnika w obronie wskazuje, że możliwe jest uderzenie przed przedni skraj w celu zerwania działań zaczepnych i dezorganizacji natarcia. Jest to wariant wysoce prawdopodobny wobec założeń aktywnej obrony. Należy zatem zakładać, że rezultatem takiego działania przeciwnika będzie zmiana planów natarcia. Wobec powyższego generalny wniosek może być następujący: celowe jest wysłanie części sił (oddziału wydzielonego) z zadaniem uchwycenia rubieży ataku i utrzymania jej do czasu podejścia sił głównych. Dla realizacji powyższego

²⁷ Rozmieszczenie odwodowej dywizji w ugrupowaniu operacyjnym sugeruje, że jest to bardzo prawdopodobne.

zamierzenia wyznacza się kolejną linię koordynującą działanie wojsk – linię przejęcia odpowiedzialności za działania bojowe.

W pierwszej kolejności do działania przechodzą jednostki rozpoznawcze związku taktycznego. Elementy rozpoznania elektronicznego rozwijają się w ugrupowaniu wojsk będących w styczności. Natomiast elementy rozpoznania osobowego przeznaczone do prowadzenia rozpoznania w ugrupowaniu przeciwnika przenikają przez luki i otwarte skrzydła, wchodząc w głąb terenu opanowanego przez niego i przystępują do realizacji stosownych zadań. Powyższa analiza skłania do wniosku, że obok koordynacji, a przede wszystkim synchronizacji manewru zgrupowań uderzeniowych z ogniem sił wspierających i zabezpieczających, należy przewidywać spójne wykorzystanie potencjału rozpoznawczego. W tym celu wyznaczane są określone wyznaczniki koordynujące działalność poszczególnych systemów rozpoznania w czasie i przestrzeni pasa natarcia związku taktycznego. Realizacja zadań rozpoznawczych wyprzedza działalność wojsk zgrupowań uderzeniowych i zapewniać powinna stały napływ informacji na potrzeby walki.

W następnej kolejności z rejonu wyjściowego wychodzą zgrupowania artylerii, przeznaczone do strzelania z zakrytych stanowisk ogniowych. Zajmują one wyznaczone stanowiska ogniowe tak, aby w stosownym czasie osiągnąć gotowość do otwarcia ognia. Wraz z nimi przemieszczana jest część środków przeciwlotniczych, których priorytetem działań jest (w tym etapie) osłona artylerii, a następnie podejścia lądowych zgrupowań. Wobec powyższego wskazane jest aby dokonać analizy problemu rozmieszczenia wojsk w aspekcie koordynacji działań. Nasyce nie elementami ugrupowania bojowego w pobliżu linii wejścia do walki będzie tak duże, że odstępstwa od przygotowanych planów może spowodować znaczne perturbacje w działaniach elementów ugrupowania bojowego nacierającego związku taktycznego. Każdy element ugrupowania bojowego wspierający lub zabezpieczający działania zgrupowań uderzeniowych powinien otrzymać rejon, gdzie rozmieści swoje siły i środki do walki. Spore trudności sprawiać będzie również ciągły manewr na kolejne stanowiska, związany z uchylaniem się od uderzeń przeciwnika oraz postępami za nacierającymi zgrupowaniami uderzeniowymi. Należy przy tym mieć na uwadze również fakt, że rozmieszczenie elementów wsparcia i zabezpieczenia sił zgrupowania uderzeniowego może odbywać się w pasie działania wojsk będących w styczności z przeciwnikiem. Niezbędne jest w tej sytuacji wyznaczenie punktów spotkania z oficerami łącznikowymi oraz punktów kontaktowych umożliwiających dowódcom nawiązanie kontaktu osobistego bądź poprzez wyznaczonych oficerów.

Zgodnie z przyjętą koncepcją natarcia, z rejonu wyjściowego wychodzą pododdziały wojsk inżynieryjnych wydzielone do wykonania przejść w zaporach przeciwnika. Ześrodkowują się one w niewielkiej odległości od linii styczności wojsk i w czasie ogniowego przygotowania ataku wykonują niezbędną ilość przejść. Wnioski z wojny w rejonie Zatoki Perskiej świadczą o tym, że możliwe jest rów-

niez wykonanie uderzeń ogniowych na zapory inżynieryjne przeciwnika ładunkami paliwowo-powietrznymi²⁸. Obowiązuje również zasada, że przejścia we własnych zaporach powinny być wykonane wcześniej, przez wojska będące w styczności z przeciwnikiem. Działalność wojsk inżynieryjnych musi być skoordynowana z artylerią i jednostkami rozpoznawczymi oraz wojskami będącymi w styczności. W tym celu ustala się linię kontaktu bojowego (styczności), linię ognia skoordynowanego, rejonu oraz punkty zainteresowania celami.

Łądowe zgrupowania uderzeniowe opuszczają rejon ześrodkowania, w czasie zapewniającym jednoczesne wyjście na linię ataku. Ich manewr musi być dokładnie zsynchronizowany z działalnością ogniową artylerii wsparcia, wykonującą zadania w ramach ogniowego przygotowania ataku. Do tego w celu zapewnienia sprawnego przemieszczenia pierwszego rzutu wyznacza się w terenie odpowiednie rubieże łatwe do rozpoznania, będące liniami koordynacji działań, według których kierowany jest ruch wojsk w okresie podejścia i rozwinięcia. Umożliwiają one kontrole przemieszczania się zgrupowań uderzeniowych oraz pozwalają ich dowódcom reagować na odstępstwa od planów. Zgrupowania uderzeniowe w kolumnach plutonowych wychodzą na linię ataku – jest to linia koordynacyjna, względem której koordynuje się i synchronizuje działalność wszelkiego manewru w całym ugrupowaniu zaczepnym wojsk. Następnie pokonują przejścia w zaporach inżynieryjnych (własnych i przeciwnika), po pokonaniu których rozwijają się w linię bojową i uderzają na przedni skraj obrony przeciwnika. Analiza sposobów natarcia wskazuje, że wariantów rozwijania zgrupowań uderzeniowych może być wiele. Będą one zawsze uzależnione od warunków terenowych (również atmosferycznych), składu bojowego i rodzaju obrony przeciwnika, ilości przejść w zaporach oraz szeregu innych czynników. Prowadząc intensywny ogień w ruchu do wykrytych środków przeciwpancernych przeciwnika zgrupowania uderzeniowe podchodzą do jego zapór inżynieryjnych, pokonują przejścia i kontynuują uderzenie w wyznaczonym kierunku.

W czasie, gdy pierwszorzutowe zgrupowania podchodzą do linii ataku, odwodowe zgrupowanie przemieszcza się w kolumnach, w odległości umożliwiającej terminowe wprowadzenie do walki. Pozostaje ono w gotowości do wykonania zadań wynikających z rozwoju sytuacji, które w tym okresie natarcia mają doraźny charakter. Może, bowiem zaistnieć potrzeba zastąpienia jednego z elementów zgrupowania uderzeniowego pierwszego rzutu, w sytuacji, gdy ten na skutek poniesionych strat utraci zdolność do wykonania zadania. Działania odwodu skoordynowane są zarówno w stosunku do czasu jak i przestrzeni. Determinantami czasu jest tempo natarcia i szybkość marszu odwodu, natomiast w aspekcie przestrzeni jest to: odległość i rozmieszczenie zgrupowań uderzeniowych działających w pierwszym rzucie związku taktycznego.

²⁸ Istotnym warunkiem jest tu jednak posiadanie tego typu ładunków, co w nowoczesnych armiach Sojuszu nie stanowi problemu. Por. J. Garstka, *Sprzęt wojsk inżynieryjnych w wojnie o Kuwejt*, „Myśl Wojskowa” 1991, nr 6, s. 86.

Istotna, w tym okresie natarcia, jest realizacja zamiarów przez powietrzne zgrupowania uderzeniowe, które podczas manewru lądowych zgrupowań zwykle znajdują się w tylowej strefie pasa natarcia związku taktycznego i przygotowują się do prowadzenia działań. Jest to podyktowane wieloma względami: szczupłością sił przewidzianych do tego typu działań²⁹, ograniczonym potencjałem bojowym, prawdopodobnym czasokresem samodzielnego działania, a również utrzymaniem w tajemnicy kierunków uderzeń. Niewykluczone jest jednak działanie GDSz lub kawalerii powietrznej w formie rajdów. Stąd też analizując scenariusz przyszłego natarcia celowe jest rozwiązanie problemu ich działań. Ich zadania powinny koncentrować się na niszczeniu wykrytych i rozpoznanych, szczególnie ważnych, elementów ugrupowania bojowego przeciwnika (obiektów systemu dowodzenia, logistycznych, walki elektronicznej). Wykrycie i zniszczenie określonych obiektów może w poważnym stopniu przyczynić się do osiągnięcia zakładanego celu natarcia. Dla realizacji zadań w tym zakresie konieczne jest wskazanie celów o wysokiej wartości oraz o wysokiej opłacalności.

Natarcie wymaga zespolenia działań elementów składowych zgrupowań lądowych i powietrznych oraz innych elementów funkcjonalno-strukturalnych ugrupowania związku taktycznego. W aspekcie ruchu w przestrzeni powietrznej konieczna jest koordynacja przelotu śmigłowców nad obszarem związku taktycznego w określonych korytarzach powietrznych. Dowódca związku taktycznego musi przewidzieć i uwzględnić w swoich planach, jakie przedsięwzięcia koordynacyjne są niezbędne dla użytkowników przestrzeni powietrznej³⁰ w jego obszarze działań (pasie natarcia).

Pozostałe elementy ugrupowania bojowego (oddział zabezpieczenia ruchu, oddział zaporowy, stanowiska dowodzenia i inne) przygotowują się do realizacji planowanych zadań i wchodzi do działania w uzasadnionych sytuacjach.

Reasumując, podczas podejścia (manewru) zgrupowań uderzeniowych wystąpi szereg trudnych do rozwiązania problemów. Właściwe rozwiązanie złożonych kwestii manewru, wsparcia i zabezpieczenia działań, w tym okresie natarcia pozwala zminimalizować skutki oddziaływania przeciwnika i w pełni wykorzystać potencjały, siłę oraz impet skoordynowanych, jednoczesnych uderzeń nacierających wojsk.

²⁹ Ekwiwalentne siły zgrupowania powietrznego w natarciu związku taktycznego mogą liczyć w działaniach:

- powietrznoszturmowych do wzmocnionej kompanii (GDSz, kpow),
- desantowych do batalionu (TDP).

³⁰ Wydatnie wspiera go w tym zespół zarządzania przestrzenią powietrzną, grupa dowodzenia lotnictwem taktycznym.

4.3.2. Uderzenie (atak i przełamanie obrony)

W zależności od zaistniałej sytuacji taktycznej, rodzaju obrony przeciwnika i warunków terenowych uderzenie lądowych zgrupowań może odbywać się bez spieszenia z bojowych wozów piechoty lub ze spieszaniem. Wyniki analiz działań zaczepnych wskazują, że pierwszy sposób będzie realizowany w wypadku obrony doraźnie organizowanej, w terenie otwartym, zapewniającym dogodne warunki do manewru, prowadzenia obserwacji i ognia. Z kolei drugi sposób będzie miał miejsce w wypadku silnej, zawczasu przygotowanej obrony przeciwnika oraz w terenie trudnym – pociętym, zakrzaczonym, ograniczającym prowadzenie manewru, obserwacji i ognia.

Reasumując można postawić tezę, że atak bez spieszenia będzie typowy w czasie pokonywania obrony, natomiast atak ze spieszaniem pododdziałów realizowany będzie w czasie przełamywania obrony. Dla celów koordynacji działań w zakresie spieszenia pododdziałów konieczna jest, więc dodatkowa linia koordynacyjna oraz linia (koordynacyjna) stanowiąca rubież bezpieczeństwa w stosunku do ognia artylerii wspierającej działania lądowych zgrupowań uderzeniowych. Natomiast dla powietrznych niezbędne jest określenie tras i korytarzy przelotów, aby bezpiecznie wykonywały zadania wspólnie z artylerią.

Nacierające zgrupowania uderzeniowe niszczą cele wykryte w ugrupowaniu przeciwnika i dążą do jak najszybszego przekroczenia linii styczności wojsk (kontaktu bojowego). Po opanowaniu czołowych punktów oporu, nacierające wojska wchodzi w luki wykryte pomiędzy poszczególnymi punktami oporu. Stwarza to warunki do uderzeń skrzydłowych. Zmusza tym samym przeciwnika do prowadzenia walki na „dwa fronty”, co w znacznym stopniu ułatwia realizację zadań. Nacierające wojska włamują się w szybkim tempie w kolejne rejonu oporu tak, aby w maksymalnie krótkim czasie rozbić pierwszą linię obrony przeciwnika. W tym okresie natarcia bardzo istotną rolę odgrywa koordynacja elementów ugrupowania bojowego prowadzącego natarcie, zwłaszcza w czasie. Istotne jest, zatem systematyczne kontrolowanie rozwoju sytuacji i natychmiastowe rozwiązywanie pojawiających się problemów koordynacyjnych. Po przełamaniu (pokonaniu) pierwszej linii wystąpić mogą warunki do wyjścia na skrzydła i tyły pozostałych (dotychczas nieatakowanych lub atakowanych bez powodzenia) punktów (rejonów) oporu przeciwnika.

Po uzyskaniu powodzenia w początkowym etapie natarcia najbardziej celowe jest użycie powietrznych zgrupowań uderzeniowych (taktycznego desantu powietrznego, grup desantowo-szturmowych), co nie powinno przedwcześnie zdradzić głównego kierunku działania. Ich działania należy skorelować z działaniami lądowych zgrupowań, określając obiekty uderzeń i czas działania³¹ desantu do

³¹ Przewiduje się, że taktyczny desant w sile batalionu może działać samodzielnie (utrzymać się) w rejonie desantowania do 5 godzin. Natomiast kompania do 3 godzin. Por. J. Brzozowski, S. Korzeniowski, *Natarcie dywizji w wymiarze powietrzno-lądowym*, „Myśl Wojskowa” 1993, nr 1, s. 28.

momentu ich przewidywanego połączenia się. Wymaga to również skoordynowania działań ze wsparciem ogniowym i systemem OPL.

Wnioski z analizy doświadczeń historycznych i lansowane aktywne formy obrony pozwalają wnioskować, że należy liczyć się z możliwością wykonania pierwszych zwrotów zaczepnych przez przeciwnika podczas przełamywania jego pierwszej linii obrony. Im szybciej zgrupowania uderzeniowe pokonają ją, tym większe prawdopodobieństwo, że przeciwnik nie będzie w stanie wyprowadzić kontrataku. Dodatkowo powietrzne zgrupowania rozsadzając obronę przeciwnika od środka, lub blokując drogi podejścia mogą przyczynić się do załamania lub dezorganizacji zwrotu zaczepnego przeciwnika.

Najczęściej kontratak organizowany jest siłami nie mniejszymi niż wzmocniony batalion. W takim wypadku jednym ze sposobów podjęcia skutecznej walki z kontratakującym przeciwnikiem jest odparcie jego uderzenia z miejsca. W tym celu jedno ze zgrupowań (działające na prawdopodobnym kierunku kontrataku przeciwnika) na sygnał dowódcy przerywa natarcie, zajmuje dogodną rubież terenową i podejmuje walkę. Wiąże się to z koniecznością określenia linii styczności wojsk i ustalenia linii FLOT na potrzeby wsparcia działań przez śmigłowce bojowe i lotnictwo taktyczne. Dowódca związku taktycznego może na zagrożony odcinek skierować oddział zaporowy. W celu wsparcia walki z kontratakem przeciwnika określone zadania ogniowe może wykonać artyleria.

W wielu wypadkach kontratak przeciwnika będzie wspierany uderzeniami śmigłowców przeciwpancernych. Przewidując taki rozwój sytuacji należy skierować dodatkowy wysiłek osłony przeciwlotniczej na ten kierunek.

Skoordynowanie wszystkich elementów ugrupowania bojowego w jeden spójny system wymaga określenia dodatkowych wytycznych koordynujących. Konieczne, bowiem jest określenie nowych rejonów odpowiedzialności za prowadzenie walki, linii koordynujących ogień i manewr, wskazanie punktów terenowych dla orientacji położenia wojsk własnych przez lądowe i powietrzne zgrupowania oraz lotnictwo taktyczne działające na korzyść nacierającego związku taktycznego.

W wielu sytuacjach kontratak przeciwnika można rozbić w boju spotkaniowym. Będzie to przedsięwzięcie bardzo trudne, nie mniej jednak możliwe. Należy przyjąć, że przeciwnik dążyć będzie do uzyskania przewagi koncentrując wysiłki i siły użyte do zwrotu zaczepnego w określonych punktach ciężkości. Przyjmuje się, że nacierający powinien uzyskać na tym kierunku stosunek sił nie mniejszy niż 1:1, spotyka się również opinie, że powinien on wynosić 2:1³². Wykorzystując działanie, oddziału zaporowego i części sił przewidywanych do odparcia kontrataku należy powstrzymać działanie przeciwnika od czoła. Natomiast zasadniczymi siłami zgrupowania uderzeniowego lub odwodem wykonać niespodziewane, zaskakujące uderzenie w skrzydło przeciwnika. W efekcie uzyska się nie tylko możliwość odparcia kontrataku lecz także prawdopodobieństwo całkowitego rozbitcia kontratakującego zgrupowania przeciwnika (odwodu). Dla realizacji zadań wyni-

³² *Wpływ integracji z NATO...*, s. 163.

kających z podjęcia walki w boju spotkaniowym konieczne jest przeprowadzenie szczegółowej koordynacji działań wszystkich elementów ugrupowania bojowego przewidzianych do realizacji zadań. Określenie nowych linii rozgraniczenia jednostek, linii rozwinięcia do walki, linii koordynacji ognia, punktów spotkania, koordynacji i zwolnienia.

Rozbicie pierwszej linii obrony, odparcie zwrotu zaczepnego i pokonanie przeciwnika wiązało się będzie z opanowaniem obiektu pośredniego związku taktycznego, które jednocześnie mogą stanowić obiekty zasadnicze zgrupowań uderzeniowych. Przewidziane do opanowania obiekty odgrywać mogą znaczącą rolę jako wyznacznik działań nacierających wojsk. Z punktu widzenia scenariusza natarcia, opanowanie obiektu pośredniego oraz zakończenie walki o przełamanie (pokonanie) przedniej linii obrony przeciwnika kończy ten etap natarcia. Zwykle związek taktyczny posiada jeszcze możliwości do rozwinięcia powodzenia poprzez wprowadzenie do walki odwodów oraz oddziałów wydzielonych i rajdowych. Przejście do działań manewrowych nie może się odbyć bez koordynacji ich działań. Stosownie do tego należy: ustalić i wskazać linie kontaktu bojowego; linie koordynacji rozwinięcia sił odwodu; skorygować lub wyznaczyć nowe linie rozgraniczenia; wskazać punkty koordynacyjne; wyznaczyć linię ognia skoordynowanego artylerii.

Konkludując, w tym etapie walki w określonych sytuacjach nacierające zgrupowania lądowe po połączeniu się z desantami taktycznymi wysadzonymi w obiekcie pośrednim mogą przechodzić do pościgu za wycofującym się przeciwnikiem. Tworzone ogniska walki wewnątrz ugrupowania przeciwnika przez desanty powietrzne, grupy desantowo-szturmowe ułatwiają wykonanie zadania przez lądowe zgrupowania uderzeniowe.

4.3.3. Rozwinięcie natarcia (walka w głębi obrony przeciwnika)

Analizy sposobów prowadzenia natarcia wskazują, że w zależności od przeciwdziałania przeciwnika, po uzyskaniu powodzenia zgrupowania uderzeniowe nacierającego związku taktycznego dążą poprzez kolejne uderzenia do opanowania obiektu zasadniczego związku taktycznego. Najczęściej znajduje się on za kolejną, zawczasu przygotowaną linią obrony przeciwnika, na wysokości tyłów jego dywizji. W wielu wypadkach natarcie pierwszorzutowych zgrupowań uderzeniowych słabnie w tym okresie. Dowódca nacierającej dywizji, przewidując taką sytuację, zwykle wprowadza do walki odwód w celu spotęgowania lub rozwinięcia natarcia. Dodatkowo do działań mogą wejść powietrzne zgrupowania pozostające dotychczas w odwodzie lub te, które odtworzyły zdolność do walki (najczęściej będą to grupy desantowo-szturmowe). Miejsce i czas ich uruchomienia musi być skoordynowany z okresem zakazu prowadzenia ognia przeciwlotniczego, a często również artyleryjskiego na przewidywanej trasie przelotu. Wprowadzenie ich do walki będzie przedsięwzięciem bardzo złożonym. Trudno bowiem, na etapie planowania walki, do końca przewidzieć jak rozwinię się sytuacja. Dlatego podjęcie decyzji o wprowadzeniu kolejnych sił zawsze wiązało się z szeregiem dodatkowych przedsięwzięć. Do najważniejszych można zaliczyć: koordynację sprawnego po-

dejsčia i rozwinięcia odwodu na linii wejścia do walki; wprowadzenia w ugrupowanie przeciwnika zgrupowania powietrznego; wsparcie ogniowe; manewr sił osłony przeciwlotniczej i zabezpieczenie inżynieryjne.

W wielu wypadkach odwodowe, lądowe zgrupowanie wchodzić będzie do walki przez ugrupowanie pierwszorzutowych zgrupowań uderzeniowych. Wystąpi wówczas potrzeba wyznaczenia linii kontaktu bojowego, dróg podejścia i kierunków działania. Wprowadzenie odwodowych lądowych i powietrznych zgrupowań będzie jedyną możliwością wyzwolenia ruchu do przodu i wyzyskania dotychczasowych efektów działań nacierających zgrupowań.

Z kolei zasady walki wskazują, że po wprowadzeniu odwodu należy odtworzyć siły zdolne podjąć nowe zadania. Na szczeblu związku taktycznego powinno to być zgrupowanie liczące minimum dwa ekwiwalentne bataliony. W przeciwnym wypadku dowódca dywizji utraci możliwość reagowania na kolejne sytuacje pola walki.

W tym etapie natarcia należy również dostrzegać potrzebę tworzenia ogniska walki w ugrupowaniu przeciwnika. Jest to też dogodny moment do wprowadzenia przez luki w ugrupowaniu przeciwnika oddziału wydzielonego. Na jego potrzeby celowe jest ustalenie przejścia tego zgrupowania przez własne ugrupowanie bojowe. Z maksymalną prędkością OW dążyć będzie do uchwycenia dogodnych rubieży terenowych lub do połączenia się z działającym w ugrupowaniu przeciwnika taktycznym desantem powietrznym. W tym samym czasie, część wojsk pierwszorzutowych zgrupowań może być jeszcze zaangażowana w likwidację pozostałych na tyłach, okrążonych sił przeciwnika. Natomiast siły główne dążyć będą do przejścia do pościgu i uprzedzenia wycofującego się przeciwnika w obsadzeniu kolejnych, położonych w głębi pozycji obronnych.

Kolejnym zagadnieniem wymagającym szczegółowej koordynacji jest problematyka zabezpieczenia logistycznego, bowiem mogą wystąpić braki w podstawowych środkach walki, zwłaszcza w lądowych zgrupowaniach. Zrodzi to konieczność ich uzupełnienia.

W tym etapie walki nie należy wykluczać możliwości wykonania przez przeciwnika kolejnych, tym razem zdecydowanie silniejszych zwrotów zaczepnych. Do ich wykonania może on przeznaczyć siły potencjałem bojowym przewyższające nacierające zgrupowania. Od sprawnego odparcia i załamania inicjatywy zaczepnej przeciwnika będzie uzależniony wynik natarcia związku taktycznego. Nasuwa się tu również wnioski, że zgrupowania uderzeniowe muszą być zdolne do szybkiego przechodzenia od natarcia do obrony, w tym przypadku w warunkach styczności z przeciwnikiem.

Ten etap kończy się z chwilą opanowania przez nacierający związek taktyczny obiektu głównego natarcia, przewidzianego w zadaniu. Po zajęciu obiektu (celu) natarcia nie wolno utracić kontaktu z przeciwnikiem. Często jednak korzystne warunki wskazują na potrzebę dalszego kontynuowania natarcia w celu wykorzystania powodzenia. Niezbędna w tej sytuacji staje się potrzeba uporządkowania sił, zmiana ugrupowania oraz ponowna koordynacja ognia z ruchem. Nie może to jed-

nak powodować niepotrzebnego przestoju a tym samym stworzenia warunków przeciwnikowi do zorganizowania obrony.

Z kolei, jeżeli wojska mają przejść do obrony, muszą zmienić ugrupowanie. Wojska wysunięte do przodu ubezpieczają pozostałe siły. Jeżeli dowódca posiada do dyspozycji odwody a teren na to pozwala, dokonuje się luzowania. Zluzowane wojska przechodzą do odwodu.

Jeżeli nacierające wojska mają się wycofać pozostawia się część sił, które osłaniają główne zgrupowania związku taktycznego.

Postępujące przeobrażenia pola walki nie pozostają bez wpływu na sposoby prowadzenia natarcia przez związki taktyczne. Należy sądzić, że zwiększy się ich gama, będą one również bardziej zróżnicowane w swej treści i formie. Normą staje się, bowiem prowadzenie działań w wymiarze powietrzno-lądowym, a efektywność ich uzależniona jest od wysokiego tempa działań i właściwego skoordynowania wszystkich elementów ugrupowania bojowego nacierającego związku taktycznego.

5. DZIAŁANIA OPÓŹNIAJĄCE

Działania opóźniające w klasyfikacji działań zbrojnych zawsze budziły wiele kontrowersji zarówno w dorobku narodowej teorii walki, jak też teorii wiodących armii NATO. Pytając teoretyków i praktyków wojskowych o to, jaka będzie przyszła wojna?, zgodnie odpowiadają, że walki zbrojne toczyć się będą na oddzielnych kierunkach przy szybko zmieniającej się sytuacji. Decydującą rolę odegrają działania powietrzno-ładowe, manewrowe prowadzone w złożonych warunkach.

Wiele kontrowersji budzi wizja prowadzenia działań obronnych na obszarze własnego kraju, podczas których wojska wykonują często ruch do tyłu. Należy zwrócić jednak uwagę na fakt, że podczas prowadzenia operacji w początkowym okresie wojny, działania opóźniające jako integralna część operacji obronnej będą stosowane bardzo często.

Agresor przeważnie posiadał przewagę sił, a w początkowym okresie także inicjatywę. Wojska prowadzące działania opóźniające, miały za zadanie ustępując jednocześnie potęgując opór, opóźnić działanie przeciwnika zadając mu straty przy jednoczesnym zachowaniu zdolności bojowej. Postępowanie takie prowadziło w konsekwencji do zyskania niezbędnego czasu, osłabienie przeciwnika i wreszcie do stworzenia niezbędnych warunków do organizowania obrony sił głównych na dogodnych rubieżach lub wykonania zwrotu zaczepnego.

Należy przy tej okazji dodać, iż w krótkich okresach pokoju polska myśl wojenna rozwijała się bardzo szybko, dotyczyło to również zasadności i konieczności prowadzenia działań opóźniających, czego przykładem może być „Ogólna instrukcja walki” z 1931 r., w której wyróżniano na szczeblu taktycznym następujące formy działań obronnych: obronę stałą, pozycyjną i ruchową oraz działania opóźniające.

W latach 1931 i 1938 prowadzono wiele gier wojennych i ćwiczeń, z których wynikało, że związki taktyczne i oddziały mogły prowadzić działania opóźniające w następujących warunkach:

- w ramach wojsk osłonowych, które wydzielano do zabezpieczenia mobilizacji i ześrodkowania oraz rozwinięcia sił głównych związków operacyjnych;
- w ramach obrony operacyjnej związków operacyjnych (od 1931 r. podczas obrony ruchowej);
- w czasie osłony odwrotu sił głównych związków operacyjnych na nową rubież obrony, wymuszonego działaniem przeciwnika lub przeprowadzonego z godnie z zamiarem wyższego dowódcy.

Samodzielnie oddziały mogły prowadzić działania opóźniające jako oddziały wydzielone związków taktycznych, na przedpolu obrony własnej lub w ramach obrony ruchowej tych związków, a także w czasie ich odwrotu³³.

Oczywiście na podkreślenie zasługuje fakt, iż doświadczenia czerpano z wojen i rozwoju teorii sztuki wojennej tak w Europie jak i na innych kontynentach.

Obecnie, kiedy Polska jest liczącym się członkiem Sojuszu Północnoatlantyckiego, możemy dokładnie analizować dokumenty doktrynalne oraz swobodnie wymieniać poglądy z naszymi sojusznikami. Biorąc to pod uwagę można przyjąć, że cele prowadzenia działań opóźniających w interpretacji regulaminów poszczególnych państw NATO są podobne. Prowadzone analizy porównawcze potwierdzają tę tezę.

5.1. Zasady ogólne

Działania opóźniające definiuje się jako: **jeden z podstawowych rodzajów walki, obejmujące szereg starć o charakterze obronnym i zaczepnym, szeroko stosowany manewr, których ostatecznym celem jest stworzenie wojskom własnym warunków przejścia do innych działań lub zatrzymanie natarcia przeciwnika.**

Istotą tych działań jest:

1. Opóźnienie ruchu przeciwnika poprzez zadawanie mu strat i obniżanie jego potencjału bojowego w celu zyskania czasu na przygotowanie kolejnych działań.

2. Przejęcie inicjatywy poprzez celowe wprowadzenie przeciwnika w obszar, który umożliwia wykonywanie zwrotów zaczepnych przez wojska własne.

3. Unikanie walki w niesprzyjających warunkach i uniknięcie tym samym ponoszenia strat własnych.

4. Określenie kierunku głównego uderzenia przeciwnika.

Powyższa istota sprowadza się do tego, że wojska nie wdając się w przewlekłe walki opuszczają zajmowany obszar stawiając nacierającemu opór na kolejnych pozycjach opóźniania, unikając jednak rozstrzygających starć. Działania te powstrzymują ruch przeciwnika, przez co niewielkie zdobycze terenowe okupuje on niewspółmiernie dużymi stratami. Jest to, więc walka słabszego (rzeczywiście lub pozornie) z silniejszym, podczas której ten pierwszy – poprzez umiejętne wykorzystanie posiadanych sił i środków – nie dopuszcza silniejszego do osiągnięcia zakładanych przez niego celów. Działania te umożliwiają niewielkimi siłami, na stosunkowo dużym obszarze, prowadzenie wysoce manewrowej i bardzo aktywnej walki obronnej, co pozwala siłom głównym na realizowanie innych zadań, w tym także na przygotowanie się do podjęcia rozstrzygających działań³⁴.

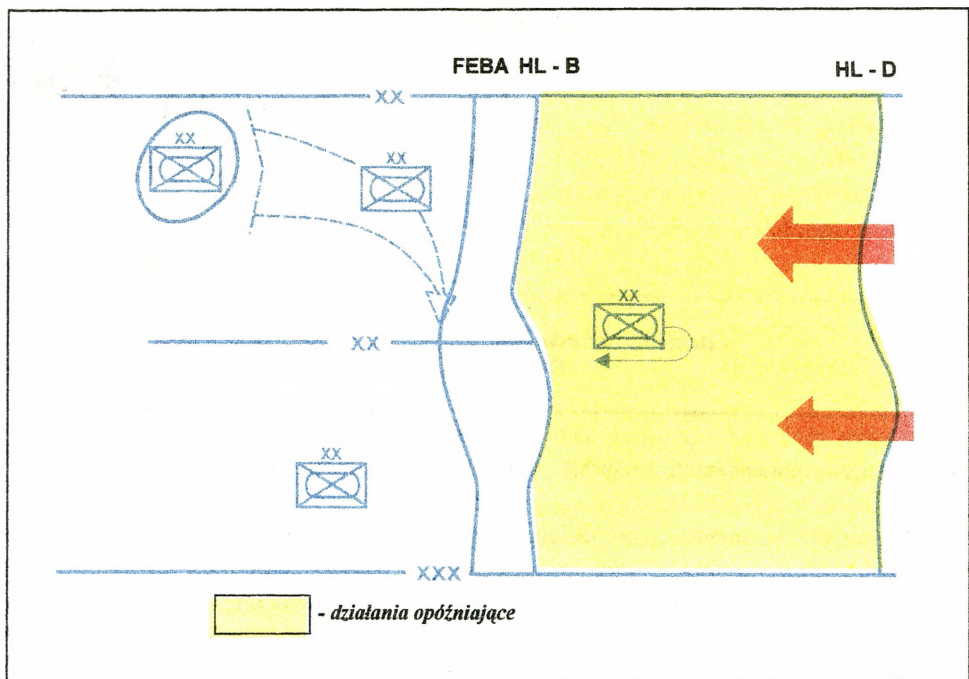
³³ Z. Ścibiorek, *Działania opóźniające*, Warszawa 1996, s. 16.

³⁴ Z. Ścibiorek, W. Lidwa, *Działania obronno-opóźniające w przygranicznym pasie przestania* („GRANICA”), AON, Warszawa 1999, s. 33.

5.2. Rola i zadania dywizji prowadzącej działania opóźniające

Zgodnie z założeniami obronności RP jednym z głównych celów strategicznych jest obrona terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przed agresją zbrojną. Obrona strategiczna może zwiierać w początkowym okresie wojny zarówno operacje obronne o różnej skali jak i operacje opóźniające.

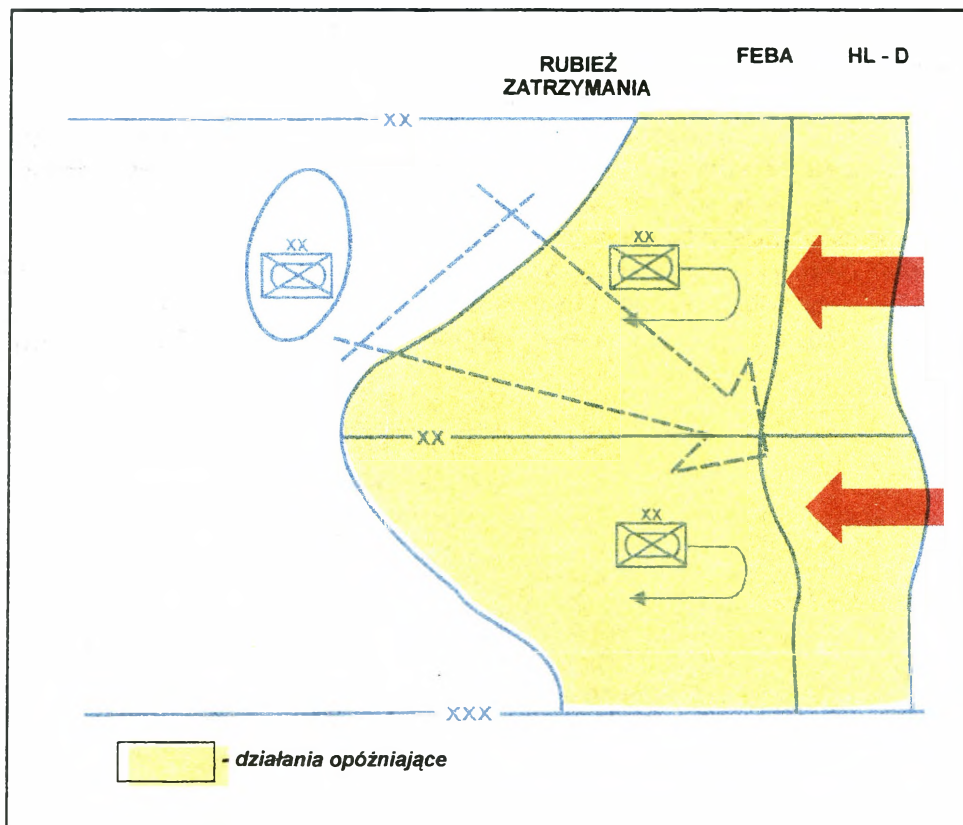
Analizując klasyczne ugrupowanie korpusu w operacji obronnej dostrzegamy, że może on rozpocząć operację mając w pierwszym rzucie dwie dywizje i jedną dywizję w odwodzie. Przyjmuje się jednak również wariant ugrupowania operacyjnego korpusu z dywizją walczącą w obszarze działania sił przesłaniania korpusu opartego o granicę państwa.

Rys. 5.1. Działania opóźniające dywizji w ramach operacji obronnej

Analogicznie jak w operacji obronnej tak i w operacji opóźniającej klasyczne ugrupowanie składa się z pierwszego rzutu (najczęściej dwie dywizje) i odwodu (jedna dywizja).

Z powyższego wynika, iż miejsce w ugrupowaniu operacyjnym korpusu dywizji wyznaczonej do prowadzenia działań opóźniających w zależności od charakteru operacji może być różne, natomiast stawiane jej zadania bardzo podobne lub takie same.

Rys. 5.2. Działania opóźniające dywizji w ramach operacji opóźniającej

Rola dywizji prowadzącej działania opóźniające jest bardzo ważna (kluczowa) w całym systemie operacji opóźniającej korpusu.

Zadanie do działań opóźniających dywizji jest związane z miejscem i rolą w ugrupowaniu operacyjnym. Uogólniając jednak można przyjąć, że będzie ono polegać na:

- związaniu działaniami bezpośrednimi zgrupowań uderzeniowych przeciwnika w wymiarze czasowym, a tym samym umożliwieniu mobilizacyjnego (operacyjnego) rozwinięcia sił zbrojnych, osłony przegrupowania tych sił oraz ubezpieczenie przygotowania przez nie operacji obronnej w głębi;

- pozbawieniu przeciwnika inicjatywy i stworzenie warunków do przejścia inicjatywy w skali sił zbrojnych lub w układzie koalicyjnym.

Pasy działań opóźniających dywizji wyznaczane są w zależności od terenu, możliwości bojowych podporządkowanych sił obrony terytorialnej i wielu innych czynników. Aktualne poglądy jak i ćwiczebna praktyka wskazują, że pas działań opóźniających dywizji może mieć szerokość nawet do 100 km, a głębokość do 50 km.

Ugrupowanie bojowe dywizji w działaniach opóźniających podobnie jak w innych rodzajach walki składa się z elementów podstawowych i dodatkowych.

Każdorazowo siły dywizji przewidziane do działań opóźniających będą zmuszone walczyć na szerokim froncie. Takiemu też charakterowi działań musi być podporządkowane ich ugrupowanie bojowe. Wojska ZT trzeba rozmieścić tak, aby możliwe było czasowe powstrzymanie natarcia przeciwnika. Ugrupowanie tych wojsk powinno wywoływać wrażenie, iż jest to obrona.

Ugrupowanie sił i środków przeznaczonych do działania w pasie działań opóźniających powinno być bardzo elastyczne i wysoce manewrowe. Przy znacznym ich rozśrodkowaniu dużego znaczenia nabiera możliwość szybkiej koncentracji wysiłku wojsk, ognia i zapór na dowolnym kierunku. Nie może to być ugrupowanie liniowe, lecz podobnie jak w obronie musi mieć odpowiednią głębokość, a siły znajdujące się w głębi muszą mieć zadania „zvariantowane”. Planując zadania dla tych sił w pierwszej kolejności należy przewidywać możliwość potęgowania oporu, zwłaszcza na przewidywanych kierunkach działań sił głównych przeciwnika. Oprócz tego powinny one być przygotowane także do: wykonywania zaskakujących uderzeń na nacierające wojska, zabezpieczenia oderwania i wycofania się własnych sił na kolejne pozycje opóźniania, podjęcia zdecydowanych działań z desantami powietrznymi i przeciwdziałania wszelkim próbom szybkiego prowadzenia natarcia przez przeciwnika.

5.3. Prowadzenie działań opóźniających

Możliwe sytuacje rozpoczęcia konfliktu zbrojnego i uwarunkowania towarzyszące działaniom opóźniającym nie pozostają bez wpływu na sposób przedstawienia kwestii dotyczących ich prowadzenia. Z uwagi więc, na różnorodność sytuacji i środowiska walki w opracowaniu tym dokonano pewnych uogólnień i zaprezentowano ogólny model stopniowego powstrzymywania agresji przeciwnika. Przez ukazanie ogólnego mechanizmu łatwiej będzie także stworzyć podstawę do szczegółowych rozwiązań, jakie mogą wyniknąć w wysoce złożonych warunkach przyszłego pola walki i przy powietrzno-lądowym, ogniowo-elektronicznym charakterze natarcia potencjalnego przeciwnika.

Należy sądzić, że w ogólnym mechanizmie walki z silniejszym przeciwnikiem występować będzie wiele wspólnych wątków, z którymi na ogół spotykamy się w obronie. Wynika to głównie z faktu, że podejmowanymi działaniami i przyjmowanymi rozwiązaniami nie można dać przeciwnikowi podstaw do wyciągnięcia wniosku, iż prowadzimy działania opóźniające. Powinien być głęboko przekonany, że strona przeciwna, choć słabsza, to jednak prowadzi wysoce uporczywą a zarazem bardzo zadziorną walkę obronną, umiejętnie wykorzystując warunki terenowe obszarów przygranicznych. Oznacza to również, że aby działania obronno-opóźniające w przygranicznym pasie przesłaniania mogły sprostać wysokim wymaganiom

przyszłego pola walki muszą być przede wszystkim aktywne i oparte na szerokim manewrze.

W zależności od składu i możliwości bojowych przeciwnika oraz wojsk własnych, celu prowadzonych walk i warunków terenowych działania opóźniające mogą być prowadzone metodą:

- obsadzania kolejnych pozycji (opóźnianie ciągłe);
- przekraczania (opóźnianie przemienne);
- kombinowaną.

Wyniki prowadzonych badań dowodzą, że metoda obsadzania kolejnych pozycji opóźniania, a dokładniej potrzeba prowadzenia ciągłej walki z przeciwnikiem skłaniają, iż nie ma ona szerokiego zastosowania. Opóźnienie natarcia przeciwnika i uniemożliwienie przejścia do pościgu realizowane jest przez ten sam szczebel organizacyjny (zgrupowanie) na kolejnych pozycjach opóźniania. W tym przypadku przejście do nowego rejonu opóźniania odbywa się pod bezpośrednim oddziaływaniem przeciwnika, co przy utrudnionym manewrze nie jest zjawiskiem korzystnym.

Prowadzenie działań opóźniających metodą przekraczania w zasadniczy sposób różni się od metody poprzedniej. Przemienne prowadzenie działań opóźniających „szufladkowanie” wymaga posiadania kilku odwodów, które przejmą ciężar walki. W metodzie tej, gdy jedno ze zgrupowań powstrzymuje natarcie przeciwnika, to w tym czasie drugie zgrupowanie (odwodowe) przygotowuje obronę następnej rubieży.

Metoda prowadzenia przemianych działań opóźniających stwarza także warunki i możliwości stosowania różnych form walk. Siłami znajdującymi się w głębi można „spokojnie” organizować kolejną pozycję /rubież/ opóźniania, kontraktować, zwalczać desanty powietrzne i oddziały wydzielone bez obniżenia potencjału bojowego sił powstrzymujących natarcie od czoła. Dzięki ugrupowaniu w głąb są większe możliwości do prowadzenia nieszablonowych, urozmaiconych działań opóźniających. Ponadto przeciwnik ciągle napotyka silną obronę, której pokonanie wymagać będzie odpowiedniego przygotowania i czasu.

Kombinowana metoda prowadzenia działań opóźniających jest połączeniem poprzednich sposobów walki z nacierającym. W zależności od przewidywanego kierunku działań przeciwnika oraz warunków terenowych metoda ta umożliwia w sposób najbardziej racjonalny wykorzystać posiadane siły i środki. Pozwala ona na kierunkach mniej aktywnych opóźnić ruch nacierającego poprzez obsadzenie kolejnych pozycji. Z kolei na kierunkach rozstrzygających jest możliwość wykorzystania „zaoszczędzonych” sił oraz środków i prowadzenia działań opóźniających metodą przekraczania.

Prowadzenie działań opóźniających metodą kombinowaną umożliwia w sposób najbardziej właściwy wykorzystać siły odwodowe. Nie będą one w stanie zorganizować silnej pozycji opóźniania w całym pasie działań. Mogą one jednak zająć rejon, który odgrywa decydujące znaczenie i zamyka najważniejsze lub najbardziej zagrożone kierunki natarcia przeciwnika. Tym samym pozbawia go możliwości

zastosowania innej formy natarcia, które przeradza się w uporczywe walki o kolejne pozycje opóźniania³⁵.

Działania opóźniające, aby mogły być skutecznymi, muszą odznaczać się pewnymi właściwościami. Do cech charakterystycznych działań opóźniających możemy zaliczyć:

- unikanie rozstrzygających starć;
- organizowanie pozycji i rubieży opóźniania;
- tworzenia oporu na określony czas;
- wykonywanie kontrataków na ogół mniejszymi siłami, głównie w celu odebrania się wojsk własnych od przeciwnika i odejście na kolejną pozycję opóźniania;
- rozmieszczenie większości sił i środków ogniowych na przedniej linii poszczególnych pozycji opóźniania;
- wyznaczenie, w większości przypadków, szerszych pasów działania dla oddziałów (pododdziałów) prowadzących opóźnianie.

Każde działania powinny być prowadzone według określonych reguł i zasad.

Poszukując czynników i zasad, które warunkują powodzenie w działaniach opóźniających możemy wymienić rozpoznanie, jako ciągły napływ dokładnych danych o przeciwniku. Terminowa i solidna informacja o zamiarach i możliwościach oraz słabych stronach przeciwnika, pozyskiwana środkami rozpoznania wszystkich szczebli dowodzenia potrzebna będzie przez cały czas trwania działań opóźniających. Kolejnym czynnikiem będzie połączenie manewru i siły ognia. Manewr w połączeniu z ogniem dalekiego zasięgu gwarantuje, że przeciwnik może być pozbawiony możliwości nawiązania bezpośredniej styczności. Siły opóźniające zastosują manewr i ogień w celu wyjścia z walki i przejścia na nowe pozycje, gdy przeciwnik skoncentruje przeważające siły. Decydującym jednak sprzymierzeńcem działań opóźniających będzie teren. Siły prowadzące opóźnianie muszą najlepiej wykorzystać teren, tym samym zmuszając przeciwnika do prowadzenia czasochłonnych i kosztownych działań w celu uchwycenia terenu. Jeśli to możliwe, wybrany powinien być teren, który:

- posiada dobre przeszkody naturalne lub przeszkody, które mogą być łatwo udoskonalone oraz aby łącznie mogły być wykorzystane do zatrzymania lub skanalizowania działania przeciwnika.

- zapewnia siłom opóźniającym dobrą obserwację i pole ostrzału.

Z terenem ściśle powiązana musi być przestrzeń. Przydzielony rejon musi posiadać wystarczającą głębokość, umożliwiającą prowadzenie działań opóźniających. Jeśli głębokość ta zostanie zmniejszona, to możliwa do nakazania długotrwałość opóźniania może być skrócona, jeśli nie zaistnieje równoważące zwiększenie siły wojsk opóźniających lub akceptacja wysokich strat, w przypadku rozstrzygającego starcia (sił opóźniających z przeciwnikiem).

Każde działania powinny być synchronizowane, natomiast działania opóźniające w sposób szczególny. Jak już wspomniano głównym determinantem będzie czas

³⁵ Z. Ścibiorek, *Działania opóźniające*, wyd. cyt., s. 48.

opóźnienia na kolejnych pozycjach. Czas rozłożony w obszarze (rejonie) będzie więc, głównym wyznacznikiem rozumianym jako:

- czas prowadzenia działań opóźniających;
- czas potrzebny własnym wojskom na przygotowanie kolejnych pozycji opóźnienia (obronnych). Obejmuje on rozpoznanie, kolejnych rubieży, przygotowanie ich do prowadzenia krótkotrwałych walk obronnych, wykonania kontrataków, czy też czasowego przejścia do walki w okrążeniu;
- nakazany czas utrzymywania kolejnych rubieży opóźnienia. Każdorazowo powinien on być przedmiotem synchronizacji i podany dowódcy prowadzącego działania opóźniające. Długotrwałość opóźnienia będzie włączona do zadania postawionego dowódcy.

Zdaniem teoretyków wojskowych do zasad walki, które znajdują szczególne zastosowanie w działaniach opóźniających jest *aktywność oddziaływania na przeciwnika* – Siły opóźniające muszą podejmować każdą okazję do rozpoczęcia działań zaczepnych. Uderzenia powinny być podejmowane, kiedy tylko straty lub zniszczenia po stronie przeciwnika mogą mieć wpływ na dezorganizację lub, co najmniej opóźnienie jego natarcia.

Kolejną ważną zasadą będzie *podtrzymywanie swobody działania*. Dowódca związku taktycznego w działaniach opóźniających musi tak zorganizować swoje siły, by mogły one sprostać nieoczekiwanym sytuacjom. Wymaga to rozsądnego podziału sił pomiędzy te, które zaangażowane są w realizację zadań: utrzymania żywotności, aktywnego opóźnienia przeciwnika, wycofywania się na kolejną pozycję ryglową lub te, które są dostępne jako odwód.

Jest to zbiór zasad i czynników, których uwzględnianie pożądane jest w każdym rodzaju działań, ale w działaniach opóźniających szczególnie. Uważa się, że przede wszystkim teren, czas, przestrzeń i podtrzymywanie swobody działania są elementami, które mają największy wpływ na metodę i sposób prowadzenia działań opóźniających.

„Działania opóźniające są prowadzone w wyznaczonych pasach lub na kierunkach. W ramach pasa opóźnienia oddziały mogą mieć przydzielone kierunki (rejon) opóźnienia. Na kierunkach i w rejonach opóźnienia wyznacza się pozycje opóźnienia (przednią, pośrednią, końcową)³⁶.”

Analizując powyższy zapis możemy wyciągnąć wniosek, że zasadniczym elementem struktury działań opóźniających jest pozycja opóźnienia. Przyjmuje się, że pozycje opóźnienia stanowią batalionowe lub w niektórych sytuacjach kompanijne rejonu opóźnienia, rozmieszczone nieregularnie w terenie na prawdopodobnych kierunkach działań przeciwnika³⁷.

Dywizja przystępująca do działań opóźniających w przygranicznym pasie przesłaniania jest słabsza w stosunku do nacierającego, zwłaszcza w przypadku rozpoczęcia konfliktu zbrojnego z zaskoczenia. Pomimo ograniczonej ilości sił i środ-

³⁶ *Regulamin...*, wyd. cyt., s. 123.

³⁷ Z. Ścibiorek, *Działania opóźniające*, wyd. cyt., s. 54–55.

ków, czołowe oddziały przeciwnika należy zwalczać w miarę przekraczania granicy państwowej i podchodzenia do przedniej pierwszej linii opóźniania. Skutki takiego działania będą zwiększone, gdy wysiłek zostanie ukierunkowany na zwalczanie wybranego (wybranych) elementu ugrupowania przeciwnika, zwłaszcza w czasie dla niego najmniej korzystnym. Trzeba, więc dążyć do tego, aby na określonej kolumnie wojsk, stanowisko dowodzenia czy inny newralgiczny, a zarazem istotny element oddziaływać w sytuacji, gdy nie ma on możliwości manewru, znajduje się w miejscu kanalizującym ruch. Wykonując, bowiem skoncentrowane uderzenie na zgrupowanie wojsk, np. podczas przekraczania przesmyku międzyjeziernego lub przeszkody wodnej można zwielokrotnić skutki oddziaływania. Jest też znacznie większe prawdopodobieństwo powstrzymania dalszego ruchu. Dla drugiej strony oznacza to, że przeciwnik wykona uderzenie z mniejszą siłą, nie całością wojsk lub termin ataku przesunie, czekając na podejście czasowo zatrzymanej kolumny. Będą, więc możliwości do bicia nacierającego częściami, ponieważ możliwy będzie manewr i tworzenie silnej zapory przeciwpancernej w miejscu i czasie tego wymagającym. Zyskany zostanie dodatkowy czas na organizację dalszych działań opóźniających w głębi pasa.

Narastająca siła ognia wraz z zaporami inżynieryjnymi, powinna potwierdzać napotkanie silnej pozycji obronnej i zatrzymać dalszy postęp czołowych oddziałów przeciwnika. Istotne jest również i to, aby toczona walka w niczym nie sugerowała działań strony przeciwnej, odwrotnie – ma sprawiać wrażenie mocnej linii obrony, bez luk i otwartych skrzydeł.

Podczas działań dywizji w przygranicznym pasie przesłaniania ranga czołowej rubieży opóźniania wynika z faktu, iż ona ma być odporna na silne uderzenie nacierającego, zatem nieodzowna jest jej fortyfikacyjna rozbudowa. Wiele trzeba, więc „zainwestować” w przygotowanie tej pozycji do stawiania oporu. Odgrywa ona, bowiem bardzo dużą rolę podczas działań w przygranicznym pasie przesłaniania – ukierunkowanych na stopniowe powstrzymywanie nacierającego. Dlatego niektóre z przedsięwzięć można wykonać w okresie kryzysu, a nawet podczas pokojowej realizacji zadań szkoleniowych.

Dążąc do wygosparowania dodatkowego czasu można, oprócz wspomnianej wcześniej działalności ogniowej, elektronicznej i minerskiej, stosować i inne formy oddziaływania na przegrupowujące się wojska przeciwnika. W pewnych warunkach terenowych skutecznym środkiem hamującym ruch w przygranicznym pasie przesłaniania mogą się okazać zasadzki, wykonywane, na przykład przez pododdziały, które przystąpiły do działań nieregularnych. Podobny rezultat można również uzyskać poprzez zaskakujące uderzenia śmigłowców bojowych, działalność grup dywersyjno-rozpoznawczych i desantowoszturmowych, umiejętne stosowanie zapór inżynieryjnych, zwłaszcza połączonych z innymi formami oddziaływania. Temu też celowi można podporządkować działania wojsk OT.

Czasowe powstrzymanie natarcia awangard agresora nie oznacza sukcesu na dłuższy czas. Należy liczyć się z szybkim wznowieniem działań zaczepnych przez przeciwnika, który rozpoczął agresję. Jednak najczęściej kolejne uderzenie nacie-

rających wojsk zostanie wykonane nie w miejscu poprzednim, a innym. Dlatego trzeba być przygotowanym na taką ewentualność i posiadać możliwości reagowania na szybką zmianę sytuacji w pasie działania.

Taki model rozwoju wydarzeń nie pozostaje bez wpływu na wojska prowadzące działania opóźniające. Muszą one ciągle obserwować poczynania przeciwnika w bliższej i dalszej odległości.

Z chwilą wznowienia (zdynamizowania) działań zaczepnych przez przeciwnika, lotnictwo wykonujące zadania na korzyść dywizji, śmigłowce w ramach przydzielonego wysiłku oraz artyleria organiczna i inne środki ogniowe „nękają” przeciwnika, utrudniając mu realizację poszczególnych przedsięwzięć. Ważne jest przy tym, aby samemu nie stać się obiektem ataku, nie zdekonspirować posiadanego potencjału bojowego i nie zdradzić miejsc (rejonów) stanowisk ogniowych i przyjętego zamiaru walki. Dlatego artyleria wykonuje swe zadania ciągle manewrując. W podobny sposób wykorzystuje się też inne środki, dążąc do dezorganizowania poczynañ przeciwnika.

Przez skupienie ognia głównej masy artylerii i środków przeciwpancernych na wybranych kierunkach zatrzymuje się pancerno-zmechanizowane zgrupowania – awangardy przeciwnika. Wojska walczące w wyznaczonym pasie swą działalnością i wysoką aktywnością zmuszają go do wprowadzenia kolejnych sił, co będzie wymagało określonego czasu, który broniące się oddziały znowu mogą wykorzystać na realizację najpilniejszych czynności. Mogą go również przeznaczyć na skryte wycofanie się na kolejną pozycję oporu, jeśli dalsza obrona zajmowanego rejonu będzie niecelowa i może grozić rozbiciem lub okrążeniem.

Już kilkakrotnie podkreślano, iż działania opóźniające mają na celu stopniowe oddawanie terenu bez wdawania się w przewlekłe walki. Oznacza to, że po pewnym czasie, po zatrzymaniu natarcia awangard przeciwnika, nastąpi wyjście z walki czołowych pododdziałów. Przestrzeganie zasady ciągłości walki świadczy o tym, że czynność tę przeprowadza się bez względu na warunki atmosferyczne i porę doby. Trzeba, więc umiejętnie wykorzystać naturalne zasłony i ukrycia terenowe oraz wszechstronnie maskować przewidywany manewr. Należy szeroko stosować fortel i podejmowanymi działaniami wprowadzić przeciwnika w błąd, co do zamiaru dalszego powstrzymywania jego natarcia.

Wojska broniące pozycji opóźniania wycofują się w sposób skryty, po wcześniej rozpoznanych, a w warunkach ograniczonej widoczności oznakowanych drogach. Czynią to tak, aby przeciwnik nie zorientował się w wykonywanym przez nie manewrze i nie rozszyfrował sposobu prowadzenia działań. W dotychczas bronionych rejonach pozostają wydzielone, niewielkie siły z ograniczoną liczbą środków ogniowych. Wzmoczoną aktywnością zabezpieczają wyjście z walki sił głównych, a jeśli są możliwości to również zabezpieczają zorganizowanie kolejnej pozycji opóźniania. Po czasowej walce z przeciwnikiem odchodzą do tyłu, wzajemnie się ubezpieczając. Swą dużą aktywnością i uporczywością prowadzonych walk hamują tempo natarcia przeciwnika i uniemożliwiają mu przejście do pościgu.

Siły wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej, które wyjdą z walki będą kontynuować działania w ramach powstrzymywania agresji przeciwnika. W zależności od sytuacji i przyjętego zamiaru walki, organizują kolejną linię oporu lub wyczekują na realizację zadań wynikłych w toku działań bojowych.

Przez cały czas prowadzenia działań opóźniających siły powietrzne, lotnictwo wojsk lądowych, wojska raketowe i artyleria oddziałuje na przeciwnika. Z chwilą, gdy jego czołowe oddziały znajdują się w zasięgu ognia kolejnej pozycji obrony (opóźniania), przejmuje ona główny ciężar walki, nie dopuszczając do pokonania z marszu bronionych przez siebie rejonów. I w tym wypadku sposób (mechanizm) stopniowego powstrzymywania natarcia oraz możliwości bojowe wojsk ściśle zależą od umiejętnego wykorzystania terenu, oddziaływania ogniowo-elektronicznego i zapór inżynierskich. Czynniki te w decydujący sposób wpływają także na możliwości powstrzymania przeciwnika i utrzymania zajmowanych rejonów przez dłuższy czas.

Analiza obszarów przygranicznych, zwłaszcza na wschodzie kraju, pozwala wysnuć wniosek, że w przygranicznym pasie działań opóźniających będą znajdować się różnego rodzaju obiekty terenowe, które posiadają określone znaczenie dla obydwu stron. Dlatego, aby uniemożliwić agresorowi wykorzystanie np. przepraw przez przeszkody wodne lub ciałnin terenowych, a jednocześnie zapewnić sobie swobodę ruchu, należy dążyć do utrzymania tego typu obiektów. Niewykluczone, że część sił (np. odwód ogólnowojskowy) powinna zająć stanowiska obronne w pobliżu tych obiektów. One to przy rozwijaniu powietrzno-lądowego natarcia mogą być także celem do opanowania przez desant powietrzny lub oddział wydzielony. W wymiarze praktycznym przedstawiona skala zagrożenia nakazuje, aby oprócz odpowiedniej ochrony i obrony np. przez wojska obrony terytorialnej sporo uwagi poświęcić innym przedsięwzięciom. W pobliżu należy rozmieścić odwód inżynierski, a niejednokrotnie wyprzedzająco przygotować inne rozwiązania, które zagwarantują bezkolizyjne pokonanie danej przeszkody przez wycofujące się zgrupowania wojsk własnych. W tym też celu trzeba w wielu wypadkach zorganizować regulację ruchu i przygotować drogi obejścia.

Aspekt teoretyczny i praktyczny działań opóźniających będzie się zmieniał wraz z prowadzonymi badaniami na ten temat. Materiał tu zaprezentowany ma charakter bardzo ogólny – niezwiązany z konkretną sytuacją. Może być jednak wykorzystany w procesie przygotowania i prowadzenia walki podczas stopniowego powstrzymywania agresora. To także swego rodzaju model postępowania, który może być wykorzystany w trakcie badań nad problematyką wykorzystania poszczególnych rodzajów wojsk dywizji podczas działań opóźniających.

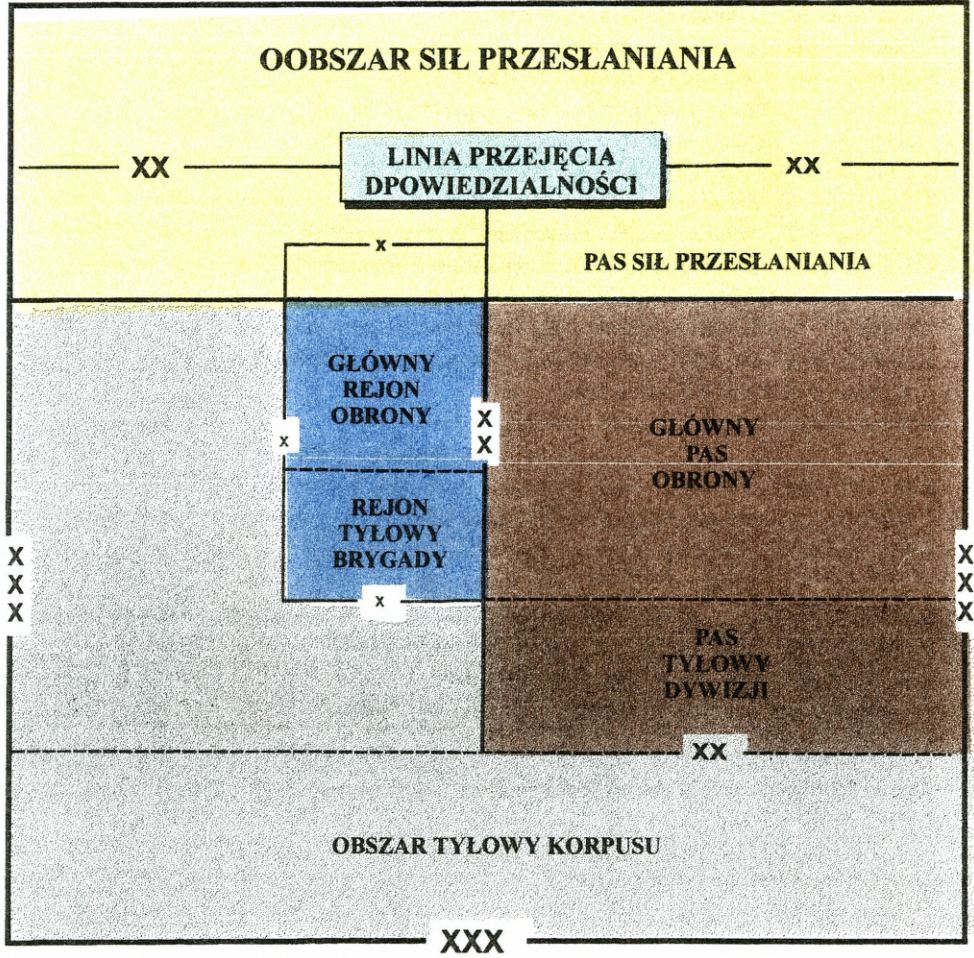
ZAKOŃCZENIE

Autorzy mniejszego opracowania mają nadzieję, że zaprezentowane w nim treści pozwolą zaspokoić potrzebę przyswajania wiedzy dotyczącej złożonej problematyki teorii walki związku taktycznego. Sądzymy, iż w zasadniczych rozdziałach poświęconych podstawowym rodzajom walki, tj.: obronie, natarciu i działaniom opóźniającym w wystarczającym stopniu naświetliliśmy wykorzystanie potencjału bojowego dywizji dla osiągnięcia celów walki. Mamy jednak świadomość, iż wiele obszarów problemowych tej pracy może budzić wątpliwości i pewien niedosyt. Dotyczy to szczególnie samego wykorzystania specjalistycznych oddziałów i pododdziałów, jak i ich współdziałania z oddziałami ogólnowojskowymi. Wyrażamy nadzieję, iż wszelkie krytyczne spostrzeżenia i uwagi przyczynią się do wymiany poglądów i powstania w efekcie spójnej i klarownej teorii walki na szczeblu taktycznym.

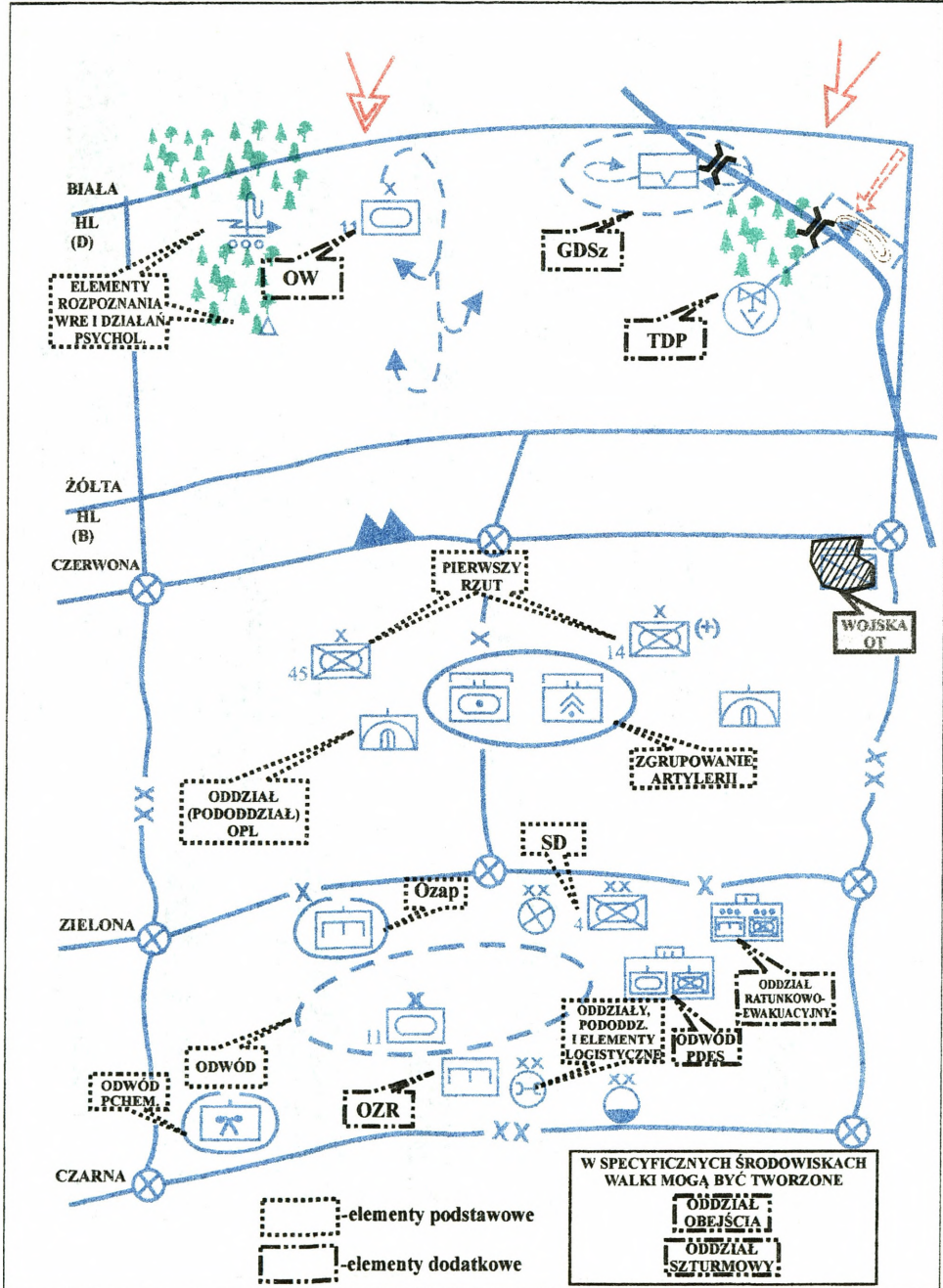
BIBLIOGRAFIA

1. Chocha B., *Rozważania o taktyce*, Warszawa 1982.
2. Clauzewitz C., *O wojnie*, Lublin 1995.
3. *Doktryna wojsk lądowych ATP-35(B)*, Warszawa 1995.
4. Huzarski M., *Obrona związku taktycznego*, Warszawa 1996.
5. Huzarski M., *Zagadnienia taktyki wojsk lądowych*, Toruń 1999.
6. Jabłoński B., Kamiński S., *NATO Acquis*, Warszawa 1998.
7. Kaczmarek W., *Brygada zmechanizowana (pancerna) w obronie i natar995*.
8. Kaczmarek W., *Natarcie związku taktycznego*, Warszawa 1997.
9. Kaczmarek W., Ścibiorek Z., *Przyszła wojna – jaka?* Warszawa 1995.
10. Koziej S., *Teoria Sztuki Wojennej*, Warszawa 1993.
11. Lidwa W., *Współdziałanie w walce lądowej*, Toruń 2001.
12. *Podręcznik polowy 100-5, Działania wojsk lądowych armii US*, Warszawa
13. *Regulamin ATP-3.2*, Warszawa 2003.
14. *Regulamin działań wojsk lądowych*, Warszawa 1999.
15. *Regulamin walki wojsk lądowych Bundeswehry*, Warszawa 1993.
16. *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa 199
17. Ścibiorek Z., *Działania opóźniające*, Warszawa 1996.
18. Ścibiorek Z., *Prowadzenie natarcia*, Warszawa 1994.
19. Ścibiorek Z., *Rozważania o obronie*, Warszawa 1993.
20. *Taktyka ogólna wojsk lądowych*, Warszawa 2001.
21. *Teoretyczne podstawy operacji połączonych*, Warszawa 1999.
22. Toffler A. H., *Wojna i antywojna*, Warszawa 1997.
23. Wiatr M., *Dowodzenie operacyjne w sztuce wojennej*, Warszawa 1999.
24. Wiatr M., *Między strategią a taktyką*, Toruń 1999.

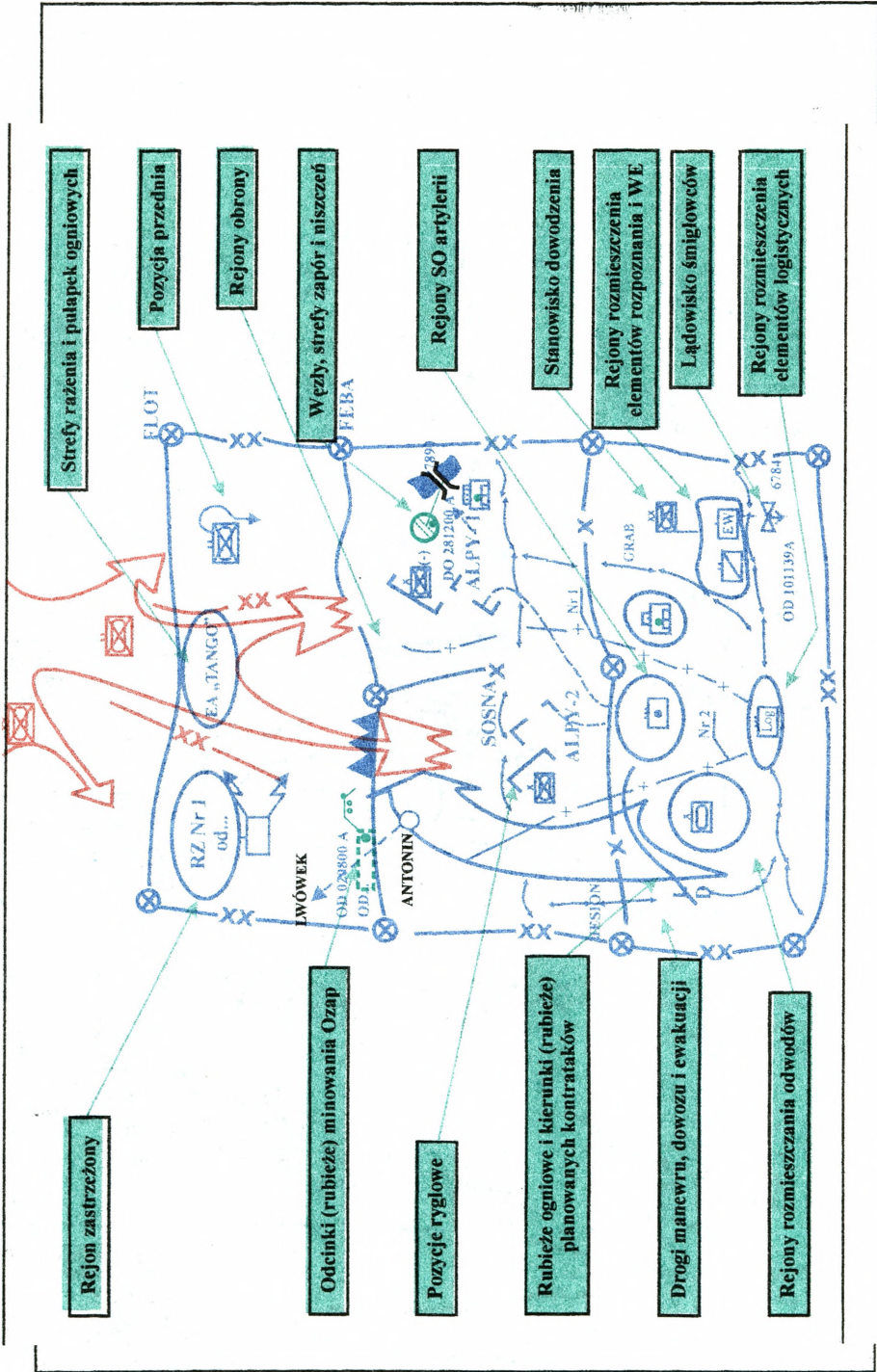
PODZIAŁ PASA ODPOWIEDZIALNOŚCI OBRONNEJ DYWIZJI

ELEMENTY UGRUPOWANIA OBRONNEGO DYWIZJI

STRUKTURA OBRONY DYWIZJI

Załącznik 4.1
TEMPO NATARCIA ZWIĄZKU TAKTYCZNEGO (DYWIZJI) W KM/DZIEŃ WOBEC OPORU PRZECIWNIKA

Stosunek sił i stopień oporu broniącego się ³	Obrona doraźna / działania opóźniające ¹						Obrona przygotowana zawczasu ²					
	Teren łatwo dostępny		Teren ograniczający tempo działania		Teren bardzo ograniczający tempo działania		Teren łatwo dostępny		Teren ograniczający tempo działania		Teren bardzo ograniczający tempo działania	
	Panc/z mech	Piechota	Panc/z mech	Piechota	Panc/z mech	Piechota	Panc/z mech	Piechota	Panc/z mech	Piechota	Panc/z mech	Piechota
	4	4	2	2	1,2	1,2	2	2	1	1	0,6	0,6
Bardzo mocny 2:1	10 do 12	8	5 do 6	4	3 do 4,8	2,4	5 do 6	4	2 do 3	2	1,5 do 1,8	1,2
Ciężki 3:1	13 do 16	10	8	5	3,9 do 4,8	3	7 do 8	5	3 do 4	2,5	2,1 do 2,4	1,5
Mocny 4:1	16 do 20	12	10	6	4,8 do 6	3,6	8 do 10	6	4 do 5	3	2,4 do 3	1,8
Lekki 5:1	30 do 40	18	20	9	9 do 12	5,4	16 do 20	10	8 do 10	5	4,8 do 6	3
Bez znaczenia 6:1	48 do 60	24	30	12	14,4 do 18	7,2	24 do 30	12	12 do 15	6	7,2 do 9	3,6

Zaadaptowano: Liczby, przewidywania i wojna. Depuy, T. N., 1979 r.

Jeśli uzyskano zaskoczenie, podzielił te wskaźniki przez czynnik zaskoczenia:

- kompletne zaskoczenie x5 (np.: Niemcy w Ardenach 1944 r., Arabowie w 1973 r.);
- duże zaskoczenie x3 (np. inwazja Niemiecka na Rosję w 1941 r., Izraelska inwazja na Syngaj w 1967 r.);
- małe zaskoczenie x1,3 (np. lądowanie w Normandii 1944 r., atak Pakistanu na Indie w 1971 r.).

¹ Obrona doraźna obejmuje czas na przygotowanie od 2-12 godz.

² Obrona zawczasu przygotowana jest oparta na obronie przygotowanych pozycji (24 godz. lub więcej).

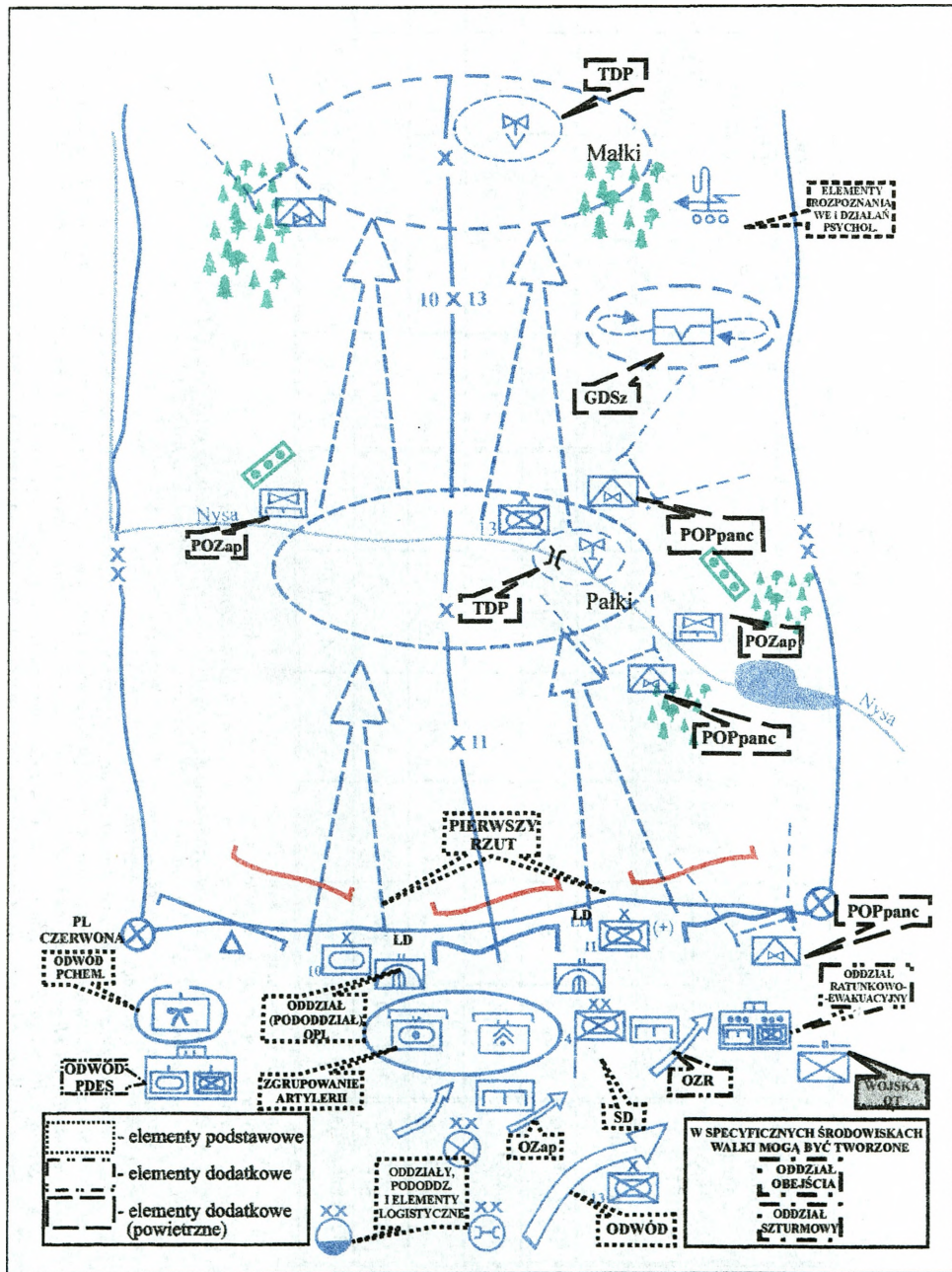
³ Stosunki sił wykorzystano tu w celu określenia stopnia oporu. Nie ma bezpośredniej relacji między tempem natarcia a stosunkiem sił.

Jednakże, prowadzenie natarcia nie jest możliwe bez stosunku 3:1. Natarcie przeciw przeważającym siłom jest możliwe, lecz nie powinno być prowadzone.

Stosunek sił większy niż 6:1 powoduje tempo między wyznaczonym tu a tempem gdy brak oporu.

Źródło. Intelligence preparation of the Battlefield, Department of the Army, Washington 1994, s. B-28.

ELEMENTY UGRUPOWANIA ZT W NATARCIU
(schemat ideowy)

Publikacje

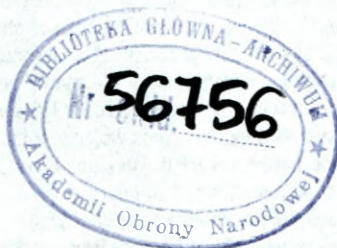
Akademii Obrony Narodowej

do nabycia w Wydziale Wydawniczym AON
al. gen. A. Chruściela 103, bl. 2
00-910 Warszawa,
tel. 681 40 55, tel./faks 681 37 52

- S. Bartosiewicz, M. Mróz – **Zaopatrywanie jednostek wojsk lotniczych i obrony powietrznej w techniczne środki materiałowe techniki naziemnej**
- **Bezpieczne niebo.** Materiały z konferencji naukowej
- J. Bieńkowski, R. Stępień (red.) – **Edukacja pedagogiczna w wyższej uczelni wojskowej**
- H. Binkowski (red.) – **OBWE w procesie umacniania bezpieczeństwa europejskiego**
- A. Bujak – **Praca w terenie na szczeblach taktycznych według standardów NATO**
- W. Chojnacki – **Socjologiczne aspekty tendencji instytucjonalno-organizacyjnego rozwoju wojska**
- M. Cieślarczyk, P. Krawczyk, Z. Korulczyk – **Poradnik metodyczny autorów prac kwalifikacyjnych**
- M. Cieślarczyk, M. Chojnacki, A. Radomycki – **Współpraca cywilno-wojskowa (CIMIC) w siłach zbrojnych (SFPR)**
- M. Cieślarczyk (red.) – **Metody, techniki i narzędzia badawcze oraz elementy statystyki**
- A. Ciupiński (red.) – **Dyplomacja wielostronna**
- A. Ciupiński – **Podstawowe elementy polityki bezpieczeństwa i obrony RP**
- A. Ciupiński, R. Białośkórski – **Wczesne ostrzeganie i zapobieganie współczesnym konfliktom zbrojnym w strategii Sojuszu Północnoatlantyckiego**
- A. Ciupiński, H. Binkowski, A. Legucka – **Bezpieczeństwo w stosunkach międzynarodowych**
- A. Ciupiński, M. Zając (red.) – **Wybrane problemy walki z terroryzmem międzynarodowym**
- T. Compa – **Zarządzanie przestrzenią powietrzną**
- J. Czaja – **Stolica apostolska wobec integracji europejskiej**
- K. Czajka – **Użycie artylerii w obronie oddziału**
- P. Daniluk – **Radiostacje pola walki**
- A. Dawidczyk – **Nowe wyzwania, zagrożenia i szanse dla bezpieczeństwa Polski u progu XXI w.**
- **Dowodzenie lotnictwem sił powietrznych w działaniach wojsk lądowych (praca zbiorowa)**
- W. Drażczyk – **Logistyka sił powietrznych w działaniach wielonarodowych**
- A. Fellner – **Zautomatyzowane systemy kontroli ruchu lotniczego i przestrzeni powietrznej**
- M. Flemming – **Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych**
- P. Gawliczek, J. Pawłowski – **Zagrożenia asymetryczne**
- M. Gaśka, A. Ciupiński – **Międzynarodowe prawo humanitarne**
- A. Glen, W. Marud – **Kontrola przestrzeni powietrznej w czasie kryzysu i wojny**
- J. Gotowała – **Lotnictwo XXI wieku**
- J. Groskrejc – **Antropologiczne i aksjologiczne aspekty edukacji oficerów**
- J. Halik – **Metodyka opracowania pracy magisterskiej i studyjnej**
- J. Halik, J. Wolejszo – **Ćwiczenia wojskowe sił zbrojnych RP w aspekcie interoperacyjności w ramach NATO**
- M. Huzarski (red.) – **Taktyka ogólna wojsk lądowych**
- K. Jałoszyński – **Terroryzm antyizraelski**
- K. Jałoszyński – **Terroryzm czy terror kryminalny w Polsce?**
- K. Jałoszyński – **Zagrożenie terroryzmem w wybranych krajach Europy Zachodniej oraz w Stanach Zjednoczonych**
- J. Janczak – **Zakłócanie informacyjne**
- Cz. Jarecki – **Użycie wojsk raketowych i artylerii w operacji**
- T. Jemiolo – **Globalizacja. Szanse i zagrożenia**
- T. Jemiolo, K. Malak (red.) – **Bezpieczeństwo zewnętrzne Rzeczypospolitej Polskiej**
- A. Józwiak, Cz. Marcinkowski – **Wybrane problemy współczesnych operacji pokojowych**
- L. Kanarski, P. Gawliczek – **Przywództwo w armiach NATO**
- L. Kanarski, B. Rokicki (red.) – **Teoria i praktyka przywództwa wobec wyzwań edukacyjnych**

- J. Kardas, K. Loranty – **Wybrane problemy bezpieczeństwa i obronności państwa w opiniach pracowników administracji publicznej**
- J. Kardas, K. Loranty – **Instytucjonalizacja przygotowania obronnego kadr administracji**
- J. Karpowicz, Z. Chojnacki – **Bezpieczeństwo lotów**
- J. Karpowicz – **Współczesne konstrukcje lotnicze**
- Cz. Kački – **Siły wielonarodowe do misji pokojowych**
- Cz. Kački – **Israel. Jego wpływ na rozwój sytuacji w regionie Bliskiego Wschodu**
- **Kierowanie mobilnymi systemami łączności wojsk lądowych – część I-III** (praca zbiorowa)
- W. Kitler (red.) – **Obrona cywilna (niemilitarna) w obronie narodowej III RP**
- W. Kitler – **Obrona narodowa III RP. Pojęcie. Organizacja. System** (rozprawa habilitacyjna)
- W. Kitler – **Obrona narodowa w wybranych państwach demokratycznych**
- Z. Klawitter – **Rola i zadania zespołu wsparcia personalnego na stanowisku dowodzenia BZ/BPanc**
- T. Kochański – **Logistyka międzynarodowa**
- T. Kochański – **Logistyka jako koncepcja zintegrowanego zarządzania**
- M. Kozub – **Umowa offsetowa i inne formy udziału państwa w międzynarodowym obrocie gospodarczym**
- M. Kozub – **Lotnictwo w operacjach połączonych**
- M. Kozub – **Lotnictwo wojsk lądowych w operacjach połączonych**
- M. Kozub – **Lotnictwo w bojowym poszukiwaniu i ratownictwie**
- J. Kręćkij – **Współczesne kierowanie wojskami. proces dowodzenia**
- J. Kręćkij – **Metodyka pracy sekcji dowodzenia oddziału i związku taktycznego**
- R. Kwečka, M. Gryga – **Siły specjalne w kontekście współczesnych zagrożeń**
- K. Kubiak – **Transport wojsk i ładunków wojskowych drogą morską przy użyciu statków handlowych**
- L. Łukaszuk – **Międzynarodowe prawo pokoju i bezpieczeństwa**
- L. Łukaszuk – **Europejskie prawo pokoju i bezpieczeństwa**
- L. Łukaszuk – **Dyplomacja współczesna a problemy prawa i bezpieczeństwa międzynarodowego**
- T. Majewski – **Ankieta i wywiad w badaniach wojskowych**
- T. Majewski – **Kierownik – dowódca w organizacji**
- K. Malak – **Polityka zagraniczna i bezpieczeństwa Białorusi**
- J. Marczak (red.) – **Samoorganizacja społeczeństwa na rzecz bezpieczeństwa powszechnego. Samoobrona powszechna III RP**
- M. Marszałek, A. Radomyski – **Metodyka pracy zespołów funkcjonalnych na stanowisku dowodzenia brygady raketowej sił powietrznych**
- Z. Maślak – **Podstawy teorii informacji obrony powietrznej**
- Z. Maślak (oprac.) – **Informacje w obronie powietrznej – potrzeby, wymagania, zagrożenia.**
Materiały z sympozjum naukowego
- M. Michalec (oprac.) – **Kierunki rozwoju rosyjskiej myśli teoretycznej i praktyki w zakresie użycia lotnictwa w walce**
- J. Michniak (red.) – **Projektowanie struktury organizacyjnej dowództwa brygady zmechanizowanej (pancernej)**
- G. Nowacki – **Informacja w walce zbrojnej.** Materiały z sympozjum naukowego
- G. Nowacki – **Strategiczne siły jądrowe wybranych państw**
- G. Nowacki – **Rozpoznanie satelitarne USA i Federacji Rosyjskiej**
- G. Nowacki (red.) – **Militaryzacja kosmosu**
- A. Nowak – **Działalność rozpoznawcza na szczeblach taktycznych**
- E. Nowak – **Gospodarowanie zasobami majątkowymi**
- M. Obrusiewicz – **Wielonarodowe połączone siły zadaniowe CJTF**
- J. Pawłowski, A. Ciupiński (red.) – **Umiejędźmiarodowiony konflikt wewnętrzny**
- J. Płaczek – **Ewolucja polskiej myśli obronno-ekonomicznej w latach 1976–2000**
- J. Płaczek (red.) – **Gospodarka obronna Polski w końcu lat dziewięćdziesiątych. Szanse i zagrożenia**
- **Podróż studyjna w systemie edukacji oficerów w AON.** Materiały z sympozjum naukowego
- A. Polak – **Wybrane zagadnienia obrony wybrzeża w Polsce (1920–2002)**
- A. Polak – **Teoria grup operacyjnych w polskiej sztuce wojennej okresu międzywojennego**
- **Prawo w stosunkach międzynarodowych. Wybór dokumentów** (praca zbiorowa)
- K. Przeworski – **Evakuacja jako sposób ochrony ludności**
- **Pułk przeciwlotniczy w działaniach operacyjnych** (praca zbiorowa)
- A. Radomyski – **Metody i treść pracy zespołu OPL na stanowisku dowodzenia dywizji zmechanizowanej**
- A. Skrabacz – **Kobiety w obronie narodowej Polski u progu XXI w.**
- J. Skrzyp (red.) – **Informator geograficzny o państwach kandydujących do Sojuszu Północnoatlantyckiego**
- J. Skrzyp, Z. Lach – **Informator geograficzny. Państwa członkowskie NATO**

- Z. Skwarek – Powietrzne systemy wczesnego wykrywania i powiadamiania
- K. Siaboń – Sytuacja jeńców wojennych w konflikcie iracko-irańskim (1980-1988)
- Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego (praca zbiorowa)
- Słownik terminów z zakresu psychologii (praca zbiorowa)
- Słownik pojęć sojuszniczej obrony powietrznej – (praca zbiorowa)
- H. Spustek – Wybrane zagadnienia badań operacyjnych i modelowania liniowego
- Z. Stachowiak – Metodyka i metodologia pisania prac kwalifikacyjnych (licencjackich, magisterskich i podyplomowych)
- Z. Stachowiak, J. Płaczek (red.) – Wybrane problemy ekonomiki bezpieczeństwa
- R. Stępień (red.) – Edukacja w wyższych szkołach wojskowych
- M. Strzoda (red.) – Wybrane terminy z zakresu dowodzenia i zarządzania
- J. Suwart – Zarys obrony cywilnej w Polsce w latach 1920–1996
- R. Szpyra – Powietrzna sztuka operacyjna wybranych państw
- E.A. Wesołowska, A. Szerauc (red.) – Patriotyzm – Obronność – Bezpieczeństwo
- J. Wolejszo – Wybrane problemy procesu planowania i rozliczania działalności szkoleniowej na szczeblach taktycznych w SZ RP
- J. Wolejszo – Trening sztabowy dowództw szczebla taktycznego SZ RP
- J. Wolejszo – Wybrane aspekty projektowania struktury organizacyjnej zespołu dowodzenia stanowiska dowodzenia brygady zmechanizowanej
- J. Wolejszo, Z. Fiołna – Dowodzenie brygadą zmechanizowaną (pancerną) w obronie
- J. Wolejszo, Z. Fiołna – Dowodzenie brygadą zmechanizowaną (pancerną) w marszu
- Wojskowe wsparcie władz cywilnych i społeczeństwa. Materiały z seminarium
- Wojsko wobec polskiego października'56. Rezolucje, uchwały, listy (wybór, wstęp i opracowanie: E. J. Nalepa)
- J. Wojtasik (red.) – Studia z dziejów polskiej techniki wojskowej od XVI do XX wieku
- J. Wojtasik (red.) – Od Żółkiewskiego i Kosińskiego do Piłsudskiego i Petlury. z dziejów stosunków polsko-ukraińskich od XVI do XX wieku
- E. Zablocki – Współczesne siły powietrzne
- S. Zalewski – Służby specjalne w państwie demokratycznym
- Założenia operacyjne do doktryny zasadniczej sił powietrznych (praca zbiorowa)
- L. Zapala – W rembertowskiej Alma Mater
- B. Zdrodowski, M. Marszałek – Operacje pozawojenne sił powietrznych
- J. Zieliński (red.) – Podstawowe założenia dydaktyki sztuki operacyjnej
- J. Zuziak – Dzieje Instytutu Józefa Piłsudskiego w Londynie 1947–1997

Zamówienia przyjmujemy telefonicznie lub pisemnie
